

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta

Diplomová práce

2018

Bc. Kateřina Novotná

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Ústav sociální práce

Pohled sociálních pracovníků na problematiku adopce dětí homosexuály
Diplomová práce

Autor: Bc. Kateřina Novotná
Studijní program: N6731 - Sociální politika a sociální práce
Obor: Sociální práce
Typ: Navazující magisterský
Forma studia: Prezenční
Vedoucí práce: PhDr. Ondřej Štěch, Ph.D.

Hradec Králové, 2018

Zadání diplomové práce

Autor: Kateřina Novotná

Studium: U16011

Studijní program: N6731 Sociální politika a sociální práce

Studijní obor: Sociální práce

Název diplomové práce: **Pohled sociálních pracovníků na problematiku adopce dětí homosexuály**

Název diplomové práce AJ: Adoption by same-sex couples from the perspective of social workers

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce se bude zabývat adoptí dětí stejnopohlavními páry v kontextu České republiky. V teoretické části budou zpracovány základní pojmy, zejména jaké existují druhy "péče o dítě", legislativa a postavení orgánů sociálně právní ochrany dětí. Výzkum bude zjišťovat, jak na toto téma pohlíží sociální pracovníci všeobecně a zvláště pak pracovníci Orgánu sociálně právní ochrany dětí. Práce bude využívat kvalitativních metod výzkumu, především semi-strukturované rozhovory.

Možný, I. 2008. Rodina a společnost. Praha: Sociologické nakladatelství. Seidl, J. a kol. 2012. Od žaláře k oltáři: Emancipace homosexuality v českých zemích od roku 1867 do současnosti. Brno: Host. Sokolová, V. 2009. "Otec, otec a dítě: Gay muži a rodičovství." Sociologický časopis 45(1): 115-145. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: Sbírka zákonů. 22.3.2012. ISSN 1211-1244.

Garantující pracoviště: Ústav sociální práce,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Ondřej Štěch, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 27.4.2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala pod vedením PhDr. Ondřeje Štěcha, Ph.D. samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 4. 4. 2018

Abstrakt

NOVOTNÁ, KATEŘINA. 2018. *Pohled sociálních pracovníků na problematiku adopce dětí homosexuály*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové. 82 s. Diplomová práce.

Diplomová práce se zabývá především porozuměním, jak sociální pracovníci a pracovnice z Orgánu sociálně-právní ochrany dětí nahlízejí na problematiku výchovy a adopcí dětí gay/lesbickými páry v kontextu České republiky a jak se o tuto problematiku zajímají v komparaci s ostatními pracovníky sféry sociální práce. V teoretické části jsou zpracovány základní pojmy jako je rodina, dětství, zejména pak jaké existují druhy "péče o dítě" a jaké možnosti mají v otázce výchovy stejnopohlavní páry, legislativa a postavení orgánu sociálně právní ochrany dětí. Ve výzkumné části primárně zjišťuji, jak se sociální pracovníci z oblasti sociálně-právní ochrany dítěte a dále pak ostatní pracovníci zajímají a jak nahlíží na výchovu a adopce dětí stejnopohlavními páry. Tyto dva pohledy a přístupy jsou následně porovnány. K dosáhnutí vytyčených cílů využívám kvalitativní přístup, především semi-strukturované rozhovory.

Klíčová slova: adopce, stejnopohlavní páry, dětství, rodina, homoparentita

Abstract

NOVOTNA, KATERINA. 2018. *Adoption by same-sex couples from the perspective of social workers*. Hradec Králové: Philosophical faculty, University of Hradec Králové. 82 pp. Master Degree Thesis.

The main aim of the master thesis is to comprehend the stance of social workers from the Department of Social and Legal Protection of Children about raising and adopting children by same-sex couples in the Czech Republic and about their interest in this topic in contrary to social workers from the other fields of social work. In the theoretical part I deal with the basic terms like family, childhood, particularly I explain alternative family care and what are for same-sex couples the opportunities to raise children, the legislation and the role of Social and Legal Protection of Children. In the research part I examine the interest and attitudes of social workers from Social and Legal Protection of Children and then social workers from other fields about upbringing and adopting children by same-sex couples. These two points of view are compared afterwards. To achieve the main aims I use qualitative research approach, especially semi-structured interviews.

Key words: Adoption, same-sex couples, childhood, family, same-sex parents

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala svému vedoucímu práce PhDr. Ondřeji Štěchovi, Ph.D. za jeho odborné vedení práce a cenné rady. Dále bych chtěla poděkovat informantům, kteří se tak ochotně zúčastnili mého výzkumu, a vůbec všem, kteří se nějak podíleli na vzniku této diplomové práce. Ale v neposlední řadě patří obrovské poděkování mé mamince, která mě po celou dobu mých studií nekonečně podporovala.

Obsah

Úvod	1
I. Teoretická východiska.....	5
1 Rodina	5
2 Dětství	8
3 Homosexualita a legislativní vývoj	11
4.1 Historický vývoj na Českém území	11
4.2 Současný stav legislativy	14
4 Sociálně-právní ochrana dítěte a formy náhradní rodinné péče	19
3.1 Poručenství.....	22
3.2 Opatrovnictví dítěte	22
3.3 Svěření dítěte do péče jiné osoby.....	23
3.4 Pěstounství	23
3.5 Ústavní výchova.....	24
3.6 Osvojení neboli adopce.....	25
5 Stejnopohlavní páry a homoparentalita.....	27
5.1 Homoparentální rodina v českém kontextu a ve světě.....	28
5.2 Homoparentalita a sociální práce	32
Shrnutí teoretické části	33
II. Empirická část	35
6 Cíle práce.....	35
7 Zvolená výzkumná strategie.....	42
8 Způsob konstrukce vzorku a jeho parametry	44
9 Způsob analýzy a etika výzkumu	47
10 Výsledky výzkumu.....	49
10.1 Dílčí cíl 1	49
10.2 Dílčí cíl 2.....	52
10.3 Dílčí cíl 3.....	55
10.4 Dílčí cíl 4.....	57
10.5 Dílčí cíl 5.....	62
10.6 Dílčí cíl 6.....	66
Shrnutí výzkumné části	68
11 Kritická diskuse.....	74
Závěr.....	75
Použitá literatura	78

Přílohy	1
Scénář rozhovoru.....	1
Ukázka transkripce rozhovoru.....	2

Úvod

Hlavním cílem předkládané diplomové práce je porozumět, jak sociální pracovníci a pracovnice z Orgánu sociálně-právní ochrany dětí nahlíží na problematiku adopcí dětí gay/lesbickými páry v kontextu České republiky a jak se o tuto problematiku zajímají v komparaci s ostatními pracovníky sféry sociální práce. S ohledem na takto stanovený hlavní cíl, bude teoretická část práce obsahovat kapitoly zabývající se rodinou, dětstvím, náhradní rodinnou péčí a v neposlední řadě také vývojem legislativních norem, které se týkají nebo týkaly homosexuální orientace. Prakticky všechny země světa zaujímají k této problematice odlišné postoje, a proto mají také odlišnou legislativu.

Problematika adopcí dětí stejnopohlavními páry je v poslední době velice diskutované téma, které dokáže rozvířit velké množství vln ve společnosti. Tyto adopce mají své přesvědčené zastánce i sveřepé odpůrce. Zde je nutné zdůraznit, že naše společnost je postavena především na základech vycházejících z křesťanské nauky, která obecně nepovažovala za legitimní jiné svazky než manželství muže a ženy. Dnes se situace již trochu posunula, ale stále jsou v naší společnosti cítit jisté bariéry v otázce stejnopohlavních svazků a následně pak i v otázkách adopcí těmito páry.

Aktuálnost tohoto tématu je zřejmá, jelikož Poslanecká sněmovna obdržela (již před několika málo lety) návrh zákona, který by nově umožňoval adopci partnerova dítěte ve stejnopohlavním partnerství. Jedná se o pomyslný první krok, který má usnadnit každodenní život těmto párům. Dnešní doba je totiž štedrá na nové formy rodiny, které ještě před čtyřiceti lety prakticky neexistovaly. Je proto nesmírně důležité, aby vědečtí pracovníci a badatelé pružně reagovali na potřeby a změny společnosti kolem nich. Nikdy není vhodné, aby jedinec ve svých bádáních zamrzl v době minulé.

Osobně jsem během svých studií na vysoké škole několikrát narazila na problematiku možnosti výchovy dětí stejnopohlavními páry a to z mnoha různých úhlů pohledu. Nicméně vzhledem k tomu, že nemám vystudovaný bakalářský stupeň v oboru sociální práce, ale v oboru sociologie, vidím v tomto tématu jisté přesahy i do sociologické teorie. Právě proto jsem se rozhodla věnovat se mu ve větším rozsahu, který si toto téma rozhodně zaslouží. Ale bohužel ani formát diplomové práce není dostatečně rozsáhlým, aby obsáhnul vše, co bylo v této otázce zatím zjištěno a

sumarizováno. Jedná se totiž o multidisciplinární téma, které má přesahy do několika vědních disciplín – sociální práce, sociologie, psychologie, sociální psychologie nebo právo a další.

Avšak jako budoucí sociální pracovník cítím morální povinnost podat teoretický základ k tomuto tématu. Profese sociálního pracovníka v mnoha svých odvětvích pracuje právě s dětmi, ale hlavně jsou to samotní sociální pracovníci, kteří svěřují dítě do adoptivní či jiné péče. Právě sociální pracovníci by měli mít významnou roli v zodpovídání hlavní otázky, zda svolit k adopcím stejnopohlavními páry v plném rozsahu. Dle mého názoru mohou společně s psychology a dalšími odborníky objektivně přispět do diskuse, která může vést k následné změně systému nebo k jejímu odmítnutí.

V rámci předkládané diplomové práce se primárně zaměřím na několik dílčích cílů, které tematicky vycházejí z výše formulovaného hlavního cíle a mého osobního zájmu o tuto problematiku. Detailněji budou čtyři dílčí cíle přiblíženy a osvětleny v kapitole zabývající se metodami, které jsem při zpracování předložené práce využila, nyní jen jmenovitě.

Dílčí cíl 1: Zjistit, jaké mají sociální pracovníci (vyjma pracovníků v oblasti OSPOD) povědomí ohledně současného legislativního stavu, který se přímo i nepřímo dotýká stejnopohlavních párů a případné výchovy nebo adopce dítěte těmito páry?

Dílčí cíl 2: Zjistit, jaké mají sociální pracovníci v oblasti OSPOD povědomí ohledně současného legislativního stavu, který se přímo i nepřímo dotýká stejnopohlavních párů a případné výchovy nebo adopce dítěte těmito páry?

Dílčí cíl 3: Porovnat zjištěné informace týkající se povědomí sociálních pracovníků obecně a zvláště pak pracovníků v oblasti OSPOD ohledně současného legislativního stavu, který se přímo i nepřímo dotýká stejnopohlavních párů a případné výchovy nebo adopce dítěte těmito páry.

Dílčí cíl 4: Jaké mají sociální pracovníci (vyjma pracovníků v oblasti OSPOD) zkušenosti a postoje k problematice výchovy dětí stejnopohlavními páry všeobecně a jak nahlízejí na eventuální možnost adopce dítěte partnera, případně na adopci dítěte v plném rozsahu?

Dílčí cíl 5: Jaké mají sociální pracovníci v oblasti OSPOD zkušenosti a postoje k problematice výchovy dětí stejnopohlavními páry všeobecně a jak nahlíží na eventuální možnost adopce dítěte partnera, případně na adopci dítěte v plném rozsahu?

Dílčí cíl 6: Porovnat zjištěné informace týkající se zkušeností a postojů sociálních pracovníků obecně a zvláště pak pracovníků v oblasti OSPOD ohledně problematiky výchovy dětí stejnopohlavními páry všeobecně a jak nahlíží na eventuální možnost adopce dítěte partnera, případně na adopci dítěte v plném rozsahu.

Dle mého názoru jsou pohledy sociálních pracovníků na adopce stejnopohlavními páry jedny z nejvíce zásadních. Zvláště hodlám v práci zdůraznit eventuální rozdíly v názorech sociálních pracovníků z oblasti sociálně-právní ochrany dětí a všech ostatních. V ideálním světě jsou to právě odborníci z praxe, kteří rozhodují o přijetí nebo nepřijetí určitých opatření zasahujících do jejich pole působnosti. Proto v této práci opomímám politické, náboženské a jiné aspekty věci.

Práce je tematicky rozdělena na dvě hlavní části, které jsou vzájemně propojeny – teoretickou a empirickou. Praktická část vychází primárně z jí předcházející části, která podává teoretický a faktický základ. Jak jsem již zmínila výše, je toto téma velice rozsáhlé a proto není možné obsáhnout v této práci celý obsah teoretického základu vztahujícího se k problematice adopcí dětí stejnopohlavními páry.

Po úvodu následuje rozsáhlý oddíl Teoretická východiska, kde podávám základní informace, které jsou stěžejní pro pochopení dané problematiky. Nejdříve se zde zabývám teoretickými koncepty rodiny a dětství převážně z pohledu sociologie a některých právních dokumentů. Rodina je totiž primární skupinou, která už ze své definice má za úkol výchovu dětí. Dětství je pak fáze vývoje člověka, které se případně adopce především týká. Toto období má svá vlastní specifika a úskalí, která je nezbytné brát v potaz (zvláště v případě této problematiky).

Kapitola následující mapuje legislativní vývoj norem, které se dotýkaly homosexuální orientace jednotlivců. Je totiž obecně známé, že v minulém režimu byli jednotlivci trestně stíháni za jakékoliv projevy homosexuality. Další v pořadí čtvrtá kapitola se poté zabývá formami náhradní rodinné péče a vůbec orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Zde je důležité si uvědomit, jaké formy péče vůbec v českém

kontextu existují a v rámci kterých forem je umožněna péče o dítě partnery stejného pohlaví.

Pátá kapitola, kterou považuji jako jednu z těch stěžejních, se zabývá vůbec možnostmi, jaké mají gay/lesbické páry, aby mohli vychovávat dítě ve společné domácnosti. Je nutné v této souvislosti rozlišovat, kdo se doopravdy stane rodičem/pěstounem dítěte, a kdo jen „žije ve stejné domácnosti jako dítě, ale v reálných důsledcích k němu nemá žádný právní vztah“. Nicméně právo nikde neurčuje, kdo je pro dítě opravdový rodič po citové stránce. Bohužel je ale právo nadřazeno a vyšší dobro musí v mnoha ohledech ustoupit. Poslední kapitola teoretické části se zabývá vztahem sociální práce k gay/lesbickému rodičovství.

Druhý oddíl nesoucí název Empirická část je poté věnován výzkumu, který jsem provedla pro účely předkládané diplomové práce. Nejdříve přiblížím ještě detailněji hlavní a dílčí cíle práce, které byly již krátce zmíněny výše. Poté se v rámci tohoto oddílu zaměřím na zvolené metody získávání informací a další důležité zásady při jejich sbírání a zpracování. Pro účely této práce jsem zvolila kvalitativní metodologii, abych mohla zjišťovat hlubší souvislosti. Rozhovor a vůbec zpracovávání osobních a jiných dat má svá jasně daná pravidla a zákonitosti, podle kterých je žádoucí a místy nutné se řídit.

Po teoretickém úvodu do problematiky výzkumu přichází na řadu reálné rozhovory a skuteční informanti. Prvně bude věnován prostor prostému popisu jednotlivých dotazovaných, aby bylo docíleno úplné přehlednosti v tomto ohledu. Poté budou uvedeny výsledky s ohledem na stanovené cíle, doplněny o doslovné citace dotazovaných informantů. Kapitola s názvem Kritická diskuse poskytuje mně jako autorce vhodnou příležitost pro reflexi vlastních postupů a snahy vynaložené při práci na vlastním díle. Předkládanou diplomovou práci pak zakončuje samotný Závěr, kde jsou zdůrazněny veškeré výsledky vyplývající pro dané téma.

I. Teoretická východiska

1 Rodina

Následující kapitola se zabývá jedním ze sociálních konstruktů, kterým je právě rodina. Mnozí se shodují na tom, že rodina je základním stavebním kamenem prakticky každé společnosti napříč světem. Kapitola zahrnuje do teoretické části z toho důvodu, jelikož právě rodina je většinou zodpovědná za výchovu dětí a pojem rodina přímo souvisí s tématem práce.

Obecně řečeno je rodina původní a nejdůležitější společenskou skupinou a institucí, která je základním stavebním prvkem sociální struktury, ale i základní jednotkou, se kterou operuje ekonomie. Je tvořena příbuzenskými vztahy (biologickými i smluvními). Jednou z jejích hlavních funkcí, je především reprodukce a výchova potomstva. V rodině tedy probíhá primární socializace a přenos kulturních vzorů a jiných vzorců chování. [*Velký sociologický slovník* 1996: 940]

V dnešní době někteří autoři hovoří o tzv. krizi rodiny, která je jakýmsi vyústěním společenského vývoje během posledních zhruba sta a více let (byrokratizace, racionalizace, industrializace, instrumentalizace, atd.). Z rodiny se pak může stát konfliktní a nestabilní jednotka, díky čemuž roste rozvodovost¹ a vznikají tak neúplné rodiny (ať už bez otce nebo bez matky). Rodiny v tomto případě přestávají plnit své původní poslání a cíle, což je vesměs považováno za vážný sociální problém. Řešením některých problémů na úrovni společnosti se zabývá i rodinná politika, na úrovni jednotlivců je možné využít manželské a rodinné poradenství nebo rodinnou terapii. Na druhé straně je vhodné zmínit, že ne všechny rodiny podléhají tomuto trendu moderní doby. [*Velký sociologický slovník* 1996: 943]

Nicméně rozhodně ne všichni autoři se přiklánějí k tak dramatickému tvrzení, že je rodina jako instituce v krizi. Kupříkladu Rabušic tvrdí, že tyto změny v oblasti rodiny jsou jen přirozeným posunem, ke kterému dochází díky proměnám ve společnosti za posledních několik desetiletí. [Rabušic 2001: 205]

¹ Úhrnná rozvodovost (počet rozvodů na 100 výchozích sňatků) dle údajů ČSÚ z roku 2016 činila téměř 50 %. [ČSÚ, Demografická příručka 2016]

Ivo Možný se teoretickému konceptu rodiny věnoval řadu let své aktivní vědecké kariéry a má na svém kontě několik knih zabývajících se právě rodinou. Následující tabulka (Tab. 1) je převzata z jeho díla *Rodina a společnost* vydaného v roce 2006. Zde Možný přehledně charakterizoval tradiční, moderní a postmoderní rodinu. V současné době hovoříme převážně o postmoderní formě rodiny, která v realitě nabývá velkého množství podob – její struktura je variabilní. Z tabulky je patrné, že v mnoha aspektech roste míra individualizace a rodina se tak celkově proměňuje.

Rodina jako taková získala totiž v průběhu věků mnoho různých podob napříč všemi současnými i archaickými společnostmi. Konstrukt rodiny je něco, co se nachází v různé podobě prakticky ve všech společnostech, které tu byly, jsou a nejspíše i budou. V naší kultuře je možné setkat se s rodinou tradiční či vícegenerační, nukleární, neúplnou, homoparentální nebo se samotným jedincem (singles). [Možný 2006: 14-20]

Tab. 1: Základní charakteristiky tradiční, moderní a postmoderní rodiny

	Tradiční	Moderní	Postmoderní
Struktura	Široká, vícegenerační	Nukleární, manželská	Variabilní, individualizovaná
Základní kapitál	Ekonomický	Ekonomický, sociální, kulturní	Sociální, KULTURNÍ
Legitimizace	Sex, děti	Děti	NELEGITIMIZUJE
Role	Komplementární, hierarchizované	Segregované, komplementární	Individualizované
Funkce	Univerzální	Pečovatelské, citové, statusotvorné	CITOVÉ
Autorita	Otec	Otec – matka, funkčně segregované	Individualizovaná, slabá
Reprezentace diskursu	Náboženský, církevní	Občanský	Masmediální
Mezigenerační přenos	Patrilineární, autoritativní	Demokratický, smíšený	Slabý

Převzato z: Možný, I. 2006. Rodina a společnost. Praha: Sociologická nakladatelství, s. 23.

V některé literatuře se hovoří o pojmu „zdravá rodina“. Jako zdravá rodina je považována taková rodina, která je soudržná, ale na druhou stranu respektuje autonomii všech jejích členů. Dává možnost samostatnosti, zodpovědnosti a nezávislosti v hodnocení a myšlení. Důležité je, že zdravá rodina poskytuje emoční blízkost, sounáležitost a vzájemnost mezi svými členy. Vedle tvořivosti a adaptability (v ohledu na řešení vzniklé situace v životě) je též podstatná stabilita systému. [Šulová 2004: 125]

Normální (zdravá) rodina je potřebným prostředím pro harmonický vývoj dítěte. Nicméně některé funkce rodiny se během historického vývoje staly spíše záležitostmi státu, popřípadě celé společnosti. Kupříkladu o výchovnou funkci se z části stará stát skrze školy a jiná zařízení, materiální funkci zabezpečuje sociální stát a dokonce i reprodukční funkce přechází v některých případech na erudované specialisty (umělé oplodnění). Oproti tomu emocionální funkce je stále výsadou rodiny, díky tomu je rodina považována za prioritní prostředí pro výchovu dítěte. [Šulová 2004: 125-126]

V minulosti se vedly odborné diskuse ohledně toho, které prostředí je pro příznivý vývoj dítěte nejlepší. Mnozí zastávali (možná i zastávají) názor, že nejlepší variantou je profesionální výchova různými institucemi a kolektivem. Nicméně většina odborné veřejnosti zastává stanovisko, že optimálního vývoje dítěte je především dosaženo v prostředí rodiny. [Šulová 2004: 127]

S rodinou dozajista úzce souvisí domov a způsob jeho pojetí. Každý jednotlivý člověk vnímá domov odlišně a považuje za něj jiný výsek své prostorové nebo imaginární reality. Domov se nemusí pojit jen s konkrétním domem nebo bytem; mnozí jako svůj domov považují širší okolí (ulici, sousedství, kraj, zemi, atd.), ve kterém aktuálně žijí nebo nějakou část svého života žili. Je nutné zmínit, že domov je jistým způsobem a ve všech jeho formách esenciální entitou lidského bytí. Pojí se k němu mnoho emocí, vzpomínek a přívlastků. [Duffková 2008]

2 Dětství

Následující kapitola se zabývá především dětstvím, a jak na něj pohlíží různé vědní disciplíny. Samotné dětství považuji za nejdůležitější období v životě člověka z hlediska vývoje a tvorby osobnosti. Právě toto období v životě člověka je v mnohém specifické a především děti jsou pasivními aktéry v otázce adopce. Z tohoto důvodu se tímto pojmem zabývám ve své teoretické části, i když přímo nesouvisí s formulovanými cíli práce.

První a také determinující období života jedince je dětství, během kterého probíhá fyzický, psychický i sociální vývoj. Psychologie i sociologie člení dětství do několika samostatných etap (jsou vyjádřeny biologickým věkem), které zahrnují biologická, osobnostní i socializační kritéria. Nejčastěji se užívá tato etapizace: (1) prenatální období (devět měsíců před narozením); (2) novorozenecké období (do jednoho měsíce po narození); (3) kojenecké období (do jednoho roku); (4) období batolete (od jednoho roku až třetí rok života); (5) věk předškolní (třetí až šestý rok života); (6) věk školní (od šestého do čtrnáctého, resp. patnáctého roku). [*Velký sociologický slovník* 1996: 197]

Zjednodušeně řečeno se dítě rodí jako biologická bytost a díky socializaci se z něj stává i bytost společensko-kulturní. Jako univerzální socializační činitel v období dětství působí především rodina (a později i jiní). Zmiňovaný společensko-kulturní systém je tvořen čtyřmi základními složkami. Šulová [2004: 127] uvádí:

- (1) Složka hodnotově normativní v sobě zahrnuje hodnoty, pravidla, způsoby komunikace a uvažování a řešení problémů. Dítě nejdříve vnímá určitou pravidelnost v chování nejbližších a poté stejné způsoby čeká od širšího okolí. Stěžejní roli zde hrají i mezilidské vztahy a jejich stabilita. Poskytují tak dítěti určitý vzor, který je žádoucí napodobovat.
- (2) Složka mezilidsky vztahová vychází především ze sociální interakce v rámci rodiny, která poskytuje dítěti možnost procvičování a usměrňování díky interakcím (hra, kolektivní činnost) a verbální nebo neverbální komunikaci. Rodina představuje určitý vzor, jak by modelově měly fungovat vztahy a role.

- (3) Složka rezultativní je tvořena materiálními, duchovními a dalšími produkty, které jsou dítěti předávány během každodenního života v prostředí rodiny. Osvojuje si tak hodnotu i funkčnost, které jsou předmětům přisuzovány. Důležité jsou v tomto ohledu pohádky, rituály, tradice, knihy a vlastní tvorba.
- (4) Osobnostní složka se primárně týká vztahového systému a sociálního kontextu. Systém nezůstává nezměněn a jednatel není socializován jen zvnějšku, ale socializuje i sám sebe. Působí na něj určitá očekávání, tlaky a pobídky, jak by se měl v určitých situacích chovat, ale na druhou stranu je i na jeho projevy nějak reagováno.

Dětství jako koncept se rozvíjí teprve poslední dvě až tři století; ve středověku tato fáze teoreticky neexistovala a z batolecího věku se přecházelo rovnou do určité pracovní role. Do té doby bylo samotné dětství pojímáno spíše jako předstupeň něčeho daleko významnějšího – dospělosti. Dnes je jako dítě považován každý jednatel před dovršením osmnáctého roku života (jinak tomu je v oblasti práva; zde je rozlišováno mezi dítětem a mladistvým). [Giddens 2013: 277-278]

V současnosti je dětství považováno za snad nejdůležitější období člověka z hlediska vývoje lidského jedince a jeho ochrany. K ochraně se zavazují jednotlivé státy na mezinárodní úrovni prostřednictvím Úmluvy o právech dítěte, která byla sepsána v roce 1989 v New Yorku. Tato Úmluva vychází už z dřívějších dokumentů týkajících se lidských práv a práv dítěte a navazuje na ně. K dodržování Úmluvy se zavazují svým podpisem všechny členské státy Spojených národů. Česká republika do svého právního řádu Úmluvu implementovala v roce 1991 (zákonem č. 3/1993 Sb.). [Giddens 2013: 277-279; *Úmluva o právech dítěte* 1989]

Dle mého názoru je žádoucí vztah k dětství a rodině dobře vyjádřen následujícím citátem. V Úmluvě o právech dítěte se jasně uvádí, „že dětství má nárok na zvláštní péči a pomoc, že rodina, jako základní jednotka společnosti a přirozené prostředí pro růst a blaho všech svých členů a zejména dětí, musí mít nárok na potřebnou ochranu a takovou pomoc, aby mohla beze zbytku plnit svou úlohu ve společnosti, že v zájmu plného a harmonického rozvoje osobnosti musí děti vyrůstat v rodinném prostředí, v atmosféře štěstí, lásky a porozumění“. [*Úmluva o právech dítěte* 1989]

Z předchozího odstavce plyne, že dítě a jeho vývoj je nutné chránit a zabezpečit tak jeho správný rozvoj v plnohodnotného člověka a občana. Zvláště v prvních letech života dítěte tuto funkci primárně zajišťuje rodina, tedy nejužší příbuzenstvo. Poté se k rodině připojují i sekundární kolektivy, které jsou zastoupeny mateřskými školami, základními školami a dalšími útvary (sousedství, kroužky, náboženské skupiny atd.). Jaká práva a povinnosti vůči sobě navzájem mají rodiče a děti v českém kontextu upravuje Občanský zákoník ve druhé části, která se věnuje rodinnému právu. [Giddens 2013: 277-279; Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník]

Tento zákon zároveň upravuje, jak by mělo být o dítě postaráno v případě, že biologická rodina neposkytuje adekvátní podmínky pro jeho vlastní rozvoj a vývoj. Jedná se především o poručníctví, opatrovnictví, svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby a zvláštním případem je ústavní výchova – souhrnně se nazývají Formy náhradní rodinné péče. Mimo stojící je pak osvojení neboli adopce. [Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník] Pokud tedy z jakéhokoliv důvodu selže základní a prakticky nejdůležitější funkce rodiny, kterou je právě výchova dětí, vstupují do situace sociální pracovníci z oblasti sociálně-právní ochrany dětí.

3 Homosexualita a legislativní vývoj

V dnešní době panuje ve většině demokratických zemí svoboda ohledně sexuální orientace jednotlivce. Je nutné si uvědomit, že tato situace je výsledkem mnohaleté snahy, která byla systematicky vyvíjena po mnohá desetiletí (zde je možné hovořit i o staletí). Legislativa, která se přímo dotýká homosexuálního projevu a jednání, prošla velmi výraznými změnami během posledních sto padesáti let. V této kapitole se zaměřuji na dobu socialismu a současný stav věcí na českém území, ale vývoj této problematiky sahá o něco dále do historie. Pro úvod se jen krátce zastavím u starších zákonných opatření.

Kapitolu do teoretické části zahrnuji především z toho důvodu, že se v praktické části zajímám o současnou podobu legislativních omezení. Celou historii legislativního vývoje sem zahrnuji pro úplnost a zachování kontinuity vývoje. Domnívám se, že je velice důležité mít v povědomí, k jakým změnám v historii došlo. Toto povědomí totiž může pomoci lépe pochopit kontext snahy, kterou mají gay/lesbické páry v otázce výchovy dětí.

4.1 Historický vývoj na Českém území

V roce 1852 císař František Josef I. vyhlásil patentem nový trestní zákon, který přinesl několik změn v právní oblasti, ale tou hlavní pro homosexuálně cítící a jednající jedince byl především § 129. Ten označoval homosexuální styk jako smilstvo a je uveden hned vedle pedofilie a incestu. Následující § 130 upravoval trest pro toho, který se takto prohřešil. Znění obou paragrafů je následující:

„§ 129 Zločiny smilstva I. Proti přírodě Jako zločiny trestají se též další způsoby smilstva: I. smilstvo proti přírodě, to jest: a) se zvířaty; b) s osobami téhož pohlaví.“
[Zákon č. 117/1852, o zločinech, přečinech a přestupcích]

„§ 130 Trest Trestem toho jest těžký žalář od jednoho až do pěti let. Bylo-li však v případě pod lit. b) užito některého z prostředků v § 125² naznačených, uložiti se má

² Zde je uvedeno: nebezpečné vyhrožování, skutečně vykonané násilí nebo lstivé omámení smyslů.

trest od pěti až do deseti let, a je-li tu některá z okolností v § 126³ obsažených, i trest tam stanovený.“ [Zákon č. 117/1852, o zločinech, přečinech a přestupcích]

V průběhu následujících mnoha let, prakticky již od ustanovení zákona v roce 1852, bylo zaznamenáno několik snah o změnu legislativy ve prospěch homosexuálně cítících lidí, tedy k zrušení trestnosti homosexuálních projevů. Začalo se kupříkladu pracovat na novém trestním zákoně, veřejně se angažovaly akademické elity z právního a lékařského prostředí, dokonce ke snahám přispěli mnozí umělci a veřejné osobnosti. Jednou z nejvýraznějších osobností snah o dekriminální homosexualitu byl JUDr. František Čeřovský (1881-1962) a dále také MUDr. Hubo Bondy (1897-1939). Během celého století se žádné změny neprosadily i přes mnohé návrhy zákonů nebo pokusy o reformy. [Seidl 2012: 118-125]

Během nacistického období vznikaly tzv. růžové seznamy, které sloužily k evidenci homosexuálů. Podobně jako Židé byli i homosexuálové viditelně značeni, a to růžovým trojúhelníkem. Během prvních let druhé světové války byli homosexuálové posíláni do vězení, později byli posíláni do koncentračních táborů (nejednalo se o trest smrti, ale většina homosexuálů zde stejně zemřela z různých příčin). Přesný počet obětí se liší dle autorů a asi nikdo už nezjistí, kolik homosexuálů zde zemřelo. [Pechová 2005]

Po osvobození Československa panovalo ve společnosti (té většinové i menšinové) přesvědčení, že z právního řádu brzy zmizí ustanovení o všeobecné trestnosti homosexuálních projevů. K této domněnce přispělo i to, že reálná míra perzekuce po květnu roku 1945 rapidně klesla. Po drsném režimu za okupace, nastalo uvolnění. Nicméně s přijetím „právní dvoutletky“ a následným ustanovením nového trestního zákoníku, přišlo zklamání. Pro nový zákon vztahující se k homosexuálům byla použita úřednická osnova z roku 1937, kde pohlavní styk s osobou téhož pohlaví byl zařazen mezi trestné činy proti důstojnosti člověka. [Seidl 2012: 256 - 257] Výsledkem byl §241 Trestního zákona č. 86/1950 Sb. a jeho znění je následující:

„§ 241 Pohlavní styk s osobou téhož pohlaví. (1) Kdo se pohlavně stýká s osobou téhož pohlaví, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok. (2) Odnětím

³ Zde je uvedeno: „Vzešla-li z toho násilí osobě, jíž ublíženo, důležitá škoda na zdraví, nebo dokonce na životě, prodloužen buď trest na deset až i do dvaceti let. Byla-li osobě, jíž bylo ublíženo, zločinem tím způsobena smrt, trest se těžkým žalářem doživotním.“

svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán, dopustí-li se činu uvedeného v odstavci 1 a) s osobou mladší než osmnáct let, nebo b) za úplatu. (3) Kdo se nabídne k pohlavnímu styku s osobou téhož pohlaví za úplatu, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta.“ [Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon]

Tento zákon byl novelizován až v roce 1961, do té doby se ho žádné jiné legislativní změny nedotkly. Jednalo se o §244 Trestního zákona 140/1961 Sb. a jeho znění bylo následující:

„§ 244 Pohlavní styk s osobou téhož pohlaví. (1) Kdo se po dovršení osmnáctého roku svého věku pohlavně stýká s osobou téhož pohlaví mladší než osmnáct let, nebo kdo se pohlavně stýká s osobou téhož pohlaví, zneužívaje její závislosti, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let. (2) Stejně bude potrestán, kdo a) za pohlavní styk s osobou téhož pohlaví přijme nebo poskytne úplatu, nebo b) pohlavním stykem s osobou téhož pohlaví budí veřejné pohoršení.“ [Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon.]

V osmé hlavě, jejíž součástí je i § 244, jsou uvedeny trestné činy proti svobodě a lidské důstojnosti. V druhém oddílu (§ 241 až § 246) jsou vyjmenovány trestné činy proti důstojnosti člověka, především v oblasti pohlavní. Jedná se o: znásilnění (§ 241), pohlavní zneužívání (§ 242 a 243), pohlavní styk s osobou téhož pohlaví (§ 244), soulož mezi příbuznými (§ 245) a obchodování se ženami (§ 246). [Důvodová zpráva k zákonu č. 140/1961 Sb., trestnímu zákonu]

V důvodové zprávě je uvedeno, jak se zmiňované paragrafy a právní úpravy změnilo oproti předchozímu stavu a kupříkladu i to, co k tomu primárně vedlo. Oproti dřívější verzi trestního postihu pohlavního styku s osobou stejného pohlaví byly vzneseny především z lékařských kruhů mnohé námitky, kterým nelze odepřít jejich opodstatněnost. Proto osnova v ustanovení § 244 stíhá trestně pohlavní styk s osobou téhož pohlaví, při kterém se stýká takto jen pachatel, který dosáhl 18 let svého věku, s osobou stejného pohlaví, která je mladší 18 let, nebo pachatel, který se stýká s osobou téhož pohlaví a zneužívá její závislosti, a dále pachatel, který za pohlavní styk s osobou stejného pohlaví přijme nebo poskytne úplatu anebo takovým stykem budí veřejné pohoršení. [Důvodová zpráva k zákonu č. 140/1961 Sb., trestnímu zákonu]

Jak se říká do formulace „budí veřejné pohoršení“ se dá navléknout téměř vše a za dob socialismu se tak i bezesporu dělo. Ač měl zákon mít lidštitější tvář, praxe byla někdy i diametrálně odlišná.

Změna nadešla až v roce 1990, kdy byl §244 Trestního zákona 140/1961 Sb. zrušen zákonem č. 175/1990 Sb. v článku 83. Celý zákon 140/1961 Sb. byl zrušen s účinností až v roce 2010. „§ 244 včetně nadpisu se vypouští.“ [Zákon č. 175/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon]

Ke kompletnímu zrušení trestnosti homosexuálních projevů přispěla hrozba šíření viru HIV a následného smrtelného onemocnění AIDS. V důvodové zprávě se přímo uvádí: „Pro heterosexuály platí prakticky plná svoboda rozhodování o pohlavním životě již od patnácti let. Homosexuálové se však do dosažení osmnácti let nesmějí stýkat se starším partnerem, aniž by jej vystavili riziku trestního postihu. To vede k utajování takových styků a častému střídání partnerů, přičemž vytvoření stabilního vztahu a věrnosti jednomu partnerovi je právě u homosexuálů důležitou podmínkou prevence AIDS, ale i okolností, která přispívá k jejich psychické a sociální stabilitě.“ [Důvodová zpráva k zákonu č. 175/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon] Až díky nutnosti prevence vzniku AIDS byl § 244 nadobro zrušen.

4.2 Současný stav legislativy

Od dekriminalizace v roce 1990 již nebyla zavedena jiná zákonná opatření, která by trestně stíhala homosexuální styk nebo jiné projevy odlišné sexuální orientace. V pozdější době započaly aktivní snahy o další emancipaci, tedy o zrovnoprávnění homosexuálních svazků v podobě registrovaného partnerství. Po několika neúspěšných pokusech prosadit tento počin, byl však zákon o registrovaném partnerství o několik let později přijat a současně s ním bylo změněno několik dalších souvisejících zákonů. Stalo se tak ve Sbírce zákonů v částce 38 zákona 115/2006 Sb. a účinnosti nabyl 1. 7. 2006. V obecném ustanovení a v dalších částech se v přesném znění uvádí [Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů]:

„§ 1 (1) Registrované partnerství je trvalé společenství dvou osob stejného pohlaví vzniklé způsobem stanoveným tímto zákonem (dále jen "partnerství"). (2) Partnerem se v tomto zákoně rozumí osoba, která uzavřela partnerství.“

„§ 8 (1) Partneři mají v partnerství stejné povinnosti a stejná práva. (2) O záležitostech partnerského soužití rozhodují oba partneři společně; nedohodnou-li se v podstatných věcech, rozhodne na návrh některého z nich soud.“

„§ 9 (1) Partner je oprávněn zastupovat druhého partnera v jeho běžných záležitostech, zejména přijímat za něho běžná plnění, pokud zvláštní právní předpis nestanoví jinak. (2) Jednání jednoho z partnerů při obstarávání běžných záležitostí partnerství zavazuje oba partnery společně a nerozdílně; to platí pro závazky vzniklé v době trvání partnerství, i v případě, že partnerství následně bylo prohlášeno za neplatné nebo zaniklo.

„§ 10 (1) Partneři mají vzájemnou vyživovací povinnost.

Zákon stanovuje, za jakých podmínek mohou a nemohou žadatelé uzavřít partnerský svazek, jaká jsou v zásadě práva a povinnosti partnerů, nebo za jakých podmínek dochází ke zrušení partnerství. Dále zákon upravuje některé formulace trestního řádu a doplňuje občanský zákoník, kde se za slovo manžel přidává i slovo *partner*. Partnerství a manželství rozhodně nejsou dvě různá pojmenování stejného svazku; manželství je stále výsadou heterosexuálních párů a svazků a má větší množství práv (ale i povinností) než partnerství.

Existuje několik zásadních rozdílů mezi manželstvím a registrovaným partnerstvím. Manželství je trvalý svazek muže a ženy, oproti tomu je registrované partnerství trvalým společenstvím dvou osob stejného pohlaví. Vesměs jsou si tyto dva instituty v mnohém podobné, ale registrované partnerství disponuje menším množstvím práv a povinností. Společný majetek a odpovědnost za závazky partnerů nevzniká automaticky po uzavření partnerství, stejně tak automaticky nevzniká ani společný nájem bytu (v případě úmrtí jednoho z partnerů přechází nájem na pozůstalého partnera). V případě zrušení partnerství platí jednodušší pravidla než u manželství – partneři nemají společné jmění a soud také nemusí rozhodovat o péči nezletilých dětí, jelikož párová adopce je u stejnopohlavních párů zakázaná. [Pánková 2014]

Nicméně zákon, který by umožňoval párům stejného pohlaví upevnit svůj svazek i před zákonem, se začal projednávat na půdě vlády již mnoho let před jeho samotným přijetím. První návrh zákona o registrovaném partnerství byl předložen v roce 1997 [Sněmovní tisk č. 124: Návrh zákona o partnerském soužití osob téhož pohlaví] a během následujících let byly předloženy další čtyři návrhy a několik pozměňovacích návrhů [Sněmovní tisk č. 969: Návrh zákona o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů], až byl zákon s těsnou převahou hlasů přijat v roce 2006. [Seidl 2012: 419 – 431]

V záznamech ze schůze Poslanecké sněmovny z roku 1999 je patrné, že se návrhem tohoto zákona zabývali zákonodárci aktivně a to během hned několika zasedání. Tehdy měl návrh jen několik málo příznivců a naopak mnoho zavrhovatelů. Panovaly zde i poněkud rozporuplné pocity a mnozí nedokázali jasně definovat, zda je jasně pro nebo proti. Projevy z této doby byly poněkud fádní a vzbuzovaly neklid v jednacím sále, což zřejmě není úplně obvyklé. [Stenoprotokol z 10. schůze poslanecké sněmovny ze dne 31. března 1999]

O tři roky později od ustanovení zákona o registrovaném partnerství vešel v účinnost antidiskriminační zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon). Zde byla definována diskriminace na základě sexuální orientace, a co se pod ní rozumí. Jak z názvu zákona vyplývá, diskriminaci na základě sexuální orientace je žádoucí předcházet a nedopouštět se jí (konkrétní situace jsou definovány v plném znění – kupříkladu v zaměstnání). Platí tedy zákon rovného zacházení se všemi nehledě na pohlaví nebo sexuální orientaci. [Zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon)]

Zatím nejspolehlivějším pokusem o zrovnoprávnění stejnopohlavních svazků je návrh Změny zákona o registrovaném partnerství (zákon č. 115/2006 Sb.). V současné době se projednává tato novela zákona v souvislosti s možností osvojení dítěte svého partnera. Návrh zákona byl vytvořen již v roce 2013 a projednává se od roku 2014 prakticky dodnes. Navrhovaná změna a dodatek zní takto:

„§ 13a (1) Osvojitelem dítěte se může stát partner, který žije v partnerství s rodičem dítěte, nebo pozůstalý partner po rodiči dítěte; ustanovení občanského zákoníku o osvojení se použijí obdobně, pokud tento zákon nestanoví jinak. (2) Ustanovení jiných právních předpisů o osvojení zletilého, které není obdobou osvojení nezletilého, se nepoužijí. (3) Dítě, které bylo osvojeno partnerem svého rodiče, má postavení společného dítěte partnerů. (4) Je-li osvojitel partnerem rodiče osvojence nebo pozůstalým partnerem po rodiči osvojence, nedotýká se osvojení příbuzenského poměru mezi osvojencem a tímto rodičem i jeho příbuznými, ani práv a povinností vyplývajících z tohoto poměru.“ [Sněmovní tisk č. 957/0, Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony]

Současně tento zákon má novelizovat Zákon o matrikách, jménu a příjmení, díky němuž může být dítěti změněno příjmení, pokud jej změni i rodič s původně stejným příjmením. Dále má tento návrh pozměnit i Zákon o sociálně-právní ochraně dětí, Zákon o registrovaném partnerství a zároveň přinést další změny některých souvisejících zákonů. U většiny změn se jedná o doplnění některých slovních spojení nebo drobné slovíčkaření. [Sněmovní tisk č. 320/0, část č. 1/4: Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony]

Přímo v důvodové zprávě k tomuto návrhu je uvedeno, že se rozhodně nejedná o novelu, která by umožňovala osvojit si kterékoliv „právně volné dítě“ z ústavní péče. Odkazuje se zde i k jiným zemím Evropy, kde je adopce dítěte partnera již umožněna. Jak vyplývá ze znění tohoto zákona, je možné pouze osvojit potomka svého partnera. Dále je v této důvodové zprávě reflektován současný stav v České společnosti týkající se stejnopohlavních párů a rodičovství. Existuje stále více takových párů a mnozí z nich mají na starosti výchovu nezletilých dětí. Dříve se jednalo o děti partnerů z dřívějších svazků, dnes již roste počet dětí, které se narodily plánovaně do stejnopohlavního svazku. [Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství]

Doposud nebiologický rodič nemá jakákoliv práva ani povinnosti vůči dítěti svého partnera nebo partnerky. To může v každodenním životě přinášet mnohé

problémy. V důvodové zprávě se doslovně uvádí: „Tato situace ohrožuje samotnou rodinu a je nepochybně v rozporu s nejlepším zájmem dítěte, pro které je žádoucí, aby osoby, které od narození považuje za své rodiče, a které miluje, byli jeho rodiči nejen de facto, ale i de iure.“ [Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství]

Návrh zákona byl předložen k projednávání a rozeslán poslancům (jako tisk 320/0) v roce 2014. První čtení tohoto návrhu zákona bylo stanoveno na červen loňského roku, avšak jeho projednávání bylo posléze přerušeno. Vláda zatím nezaujala jakékoliv stanovisko a při projevech na schůzi nedokázal nikdo jasně argumentovat a stenoprotokol připomíná spíše absurdní drama. [Stenoprotokol ze 48. schůze Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR ze dne 13. 7. 2016] Nicméně tři roky od podání je tento návrh zákona prakticky stále „u ledu“ a jeho další projednávání bylo odloženo na dobu neurčitou. [Novela zákona o registrovaném partnerství. *Stav projednávání ke dni: 6. listopadu 2017*]

4 Sociálně-právní ochrana dítěte a formy náhradní rodinné péče

Následující kapitola se zabývá teoretickými aspekty a postupy sociálně-právní ochrany dítěte z pohledu sociologie a sociální práce. Dále jsou zmíněny formy náhradní rodinné péče a jejich specifika vyplývající ze zákonných a jiných opatření. Kapitola sem zahrnuje hlavně z toho důvodu, abych ukázala, jaké existují možnosti náhradní rodinné péče obecně v porovnání s těmi, jaké mají gay/lesbické páry (přiblíženo v další kapitole).

Obecně se sociálně-právní ochrana dětí stará o zajišťování některých práv dítěte, jako je právo na život, rodičovskou péči a život v rodině, svobodu myšlení, svědomí a náboženství, na vzdělání a mnoho dalších. Dále také chrání dítě před jakoukoli formou násilí, zanedbáváním, zneužíváním nebo vykořisťováním. Nadřazeným, širším pojmem sociálně-právní ochraně dítěte je *ochrana dítěte*, která zahrnuje rozsáhlejší soubor práv a zájmů dítěte. Díky své rozsáhlosti je tato ochrana dítěte upravována v rámci různých odvětví a právních předpisů (oblast rodinného práva, sociální, školská, zdravotní, daňová, občanského práva a mnohé další). [Informační 2009]

Je mnoho zákonů, nařízení a dalších dokumentů, které by se dotýkaly problematiky sociálně-právní ochrany dítěte. Takové zdroje můžeme hledat na úrovni národní, ale i mezinárodní, jelikož ochrana dítěte je jedním z nejdůležitějších zájmů moderních společností. Mezi takové nejzákladnější patří jednoznačně Deklarace práv dítěte z roku 1959 (OSN), Úmluva o právech dítěte z roku 1989 a v neposlední řadě Listina základních práv a svobod. Konkrétně sociálně-právní ochranu dětí definuje primárně zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, ale i mnohé další předpisy. [Informační 2009]

Sociálně-právní ochrana dítěte není reprezentována jen jednou hlavní institucí s pobočkou v kraji. O sociálně-právní ochranu se stará více orgánů (dle zákona ustanoveno), kterými jsou obecní úřady obcí a obcí s rozšířenou působností, krajské úřady, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí a také obce a kraje v samostatné působnosti. [Informační 2009]

Metodické doporučení Ministerstva práce a sociálních věcí (MPSV) č. 9/2009 k sociální práci s ohroženou rodinou jako jeden z mnoha dokumentů doporučuje, jaké postupy je žádoucí využívat v otázce práce s rodinou a dětmi. Společně s dalšími

podpůrnými dokumenty, formuláři, komentáři a doporučeními se jedná o velice rozsáhlý teoreticko-praktický aparát čítající stovky stran. [*Metody a nástroje v SPOD* 2013]

Zmíněné metodiky upravují i zásady pomoci ohroženým rodinám, jinými slovy – čeho se držet a jaké postupy využívat při práci s uživatelem.

- (1) Poskytnutí základního poradenství, případně zprostředkování odborného či právního poradenství, mediace (pomoc při řešení konfliktů) a příprava dětí do školy (pracovníci mají zájem na hladkém průběhu školní docházky dítěte).
- (2) Spolupráce s dalšími subjekty (především nonprofítní organizace zabývající se sanací rodiny).
- (3) Podpora a posilování přirozených společenských vztahů (především v oblasti rodiny).
- (4) Pomoc se zajištěním vhodných volnočasových aktivit pro dítě s ohledem na jeho zájmy a potřeby.
- (5) Zvláštní pozornost věnuje dětem po skončení základní školy, zejména při snaze pokračovat ve studiích nebo v přípravě na povolání.
- (6) Poskytnutí pomoci rodičům během doby, kdy se jejich dítě nachází v zařízení ústavní výchovy nebo v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.
- (7) Zjištění, zda přetrvávají důvody pro umístění dítěte v ústavním zařízení (pracovnice musí nejméně jednou za tři měsíce navštívit dítě i rodiče).

O pravidelné vyhodnocování situace rodiny a dítěte se stará obec s rozšířenou působností. Zjištěné informace jsou zapisovány do rozsáhlého formuláře strukturovaného dle MPSV. Zde jsou uvedeny v první řadě základní sumarizované informace (ohledně rodičů nebo institucí a odborníků spolupracujících s dítětem – lékaři, škola). Dále pak zpráva obsahuje *hodnocení dítěte, rodiny a prostředí*. Především se zajímá o zdravotní stav dítěte, jeho vývoj a chování, rodinné a sociální vztahy (rodinná historie), vzdělávání, samostatnost a sebeobsluhu, bydlení, finanční situaci a sociální začlenění rodiny. V neposlední řadě se zpráva skládá z *hodnocení rodičovských kompetencí a rodičovské kapacity*. Zde se uvádí informace ohledně jejich základní péče, zajištění péče a ochrany, citové vřelosti, stimulace a podnětů, vedení a hranic a stability.

Součástí formuláře je i doporučení, kdo tyto informace zjišťuje a poskytuje nebo jaké metody jsou k tomu užívány. [*Metody a nástroje v SPOD 2013; Informace k vyhodnocení situace dítěte 2012*]

Na základě tohoto výstupu je vypracován individuální plán ochrany dítěte (IPOD), který je základním nástrojem pro práci s ohroženým dítětem a jeho rodinou. Celkově je toto plánování žádoucí chápat jako proces, který je opět korigován řadou metodických příruček a jiných dokumentů (v rámci objektivizace a zvýšení kvality), na druhou stranu je stále žádoucí vlastní pojetí jednotlivých městských OSPOD. [*Metody a nástroje v SPOD 2013*]

Pro získání aktuálních informací ohledně situace rodiny jsou pořádány případové konference, kterých se účastní klient, jeho rodina a všichni ostatní, kteří pro něj představují, nebo mohou představovat, podpůrnou síť. Účastní se zároveň i další odborníci (zástupci škol, školských zařízení, poskytovatelé zdravotních nebo sociálních služeb nebo orgány policie či probační a mediační služby), kteří mohou být v případě nápomocni – proto se jedná o multidisciplinární spolupráci. Tohoto nástroje je nutné využít v případě, že OSPOD chce podat k soudu návrh na zásah do rodičovské zodpovědnosti nebo kterým se dítě svěřuje do náhradní péče. [*Metody a nástroje v SPOD 2013*]

Jakýmsi opakem případové konference je rodinná konference, která je poměrně novou metodou práce s rodinami. Vychází z předpokladu, že hlavními odborníky na rodinnou situaci je rodina sama. Znají přesně své silné a slabé stránky a aktuální problémy. Další formou je case management, který je postaven na principu, že více odborníků ví víc. Je zaměřen na utváření podpůrné sítě lidí, kteří chtějí klientovi pomoci a být tu pro něho. [*Metody a nástroje v SPOD 2013*]

Když je dítě umístěno v péči mimo jeho vlastní rodinu, vzniká tak u něj řada specifických potřeb, které je třeba soustavně naplňovat. Vedle toho má takové dítě standardní potřeby, ale ty je třeba naplňovat ve zvýšené míře oproti ostatním dětem. Především se jedná o potřeby jako: porozumění situaci, sebepoznání (identity především), sdílení traumatu z odmítnutí (biologickými rodiči), vracení se k biologické rodině, věřit někomu, být vnímán a respektován, učit se bezpečným vztahům a zvládnout sám sebe. [*Pěstounství je profese 2015: 6*]

3.1 Poručenství

Dítěti je soudem jmenován poručník v případě, že ani jeden z rodičů nevykonává rodičovskou povinnost a odpovědnost v plném rozsahu. Ustanovený poručník má vůči dítěti všechny povinnosti a práva, která má rodič, ale nevzniká mezi nimi takový právní vztah (to je v případě osvojení). Rozdíl je v tom, že poručník nemá vůči dítěti vyživovací povinnost. S ohledem na konkrétní situaci lze práva a povinnosti výjimečně vymezit jinak. [Zákon 89/2012 Sb., občanský zákoník]

Pokud se nepodaří soudu najít vhodnou fyzickou osobu na roli poručníka, může se jím stát i orgán sociálně-právní ochrany dítěte (tzv. veřejný poručník). Většinou ale bývá poručník jmenován na základě doporučení rodičů dítěte (pokud sám doporučený neodmítne tuto funkci) anebo z širšího příbuzenství dítěte (pokud s tím souhlasí rodič). [Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník]

Poručníkem se může stát pouze svéprávná osoba, která svým způsobem života zaručuje, že je schopna řádně vykonávat tuto funkci. Dítě může mít dva poručníky současně, zpravidla se jedná o manželský pár. Nicméně, poručník má nepřeborné množství povinností vůči soudu (zprávy o vývoji dítěte, soupis jmění dítěte a mnohé další), je pod neustálým dohledem a o závažnějších záležitostech dítěte nemůže sám rozhodovat. Pokud současně pečuje o dítě, má ze zákona nárok na dávky státní sociální podpory jako při pěstounské péči. [Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník]

3.2 Opatrovnictví dítěte

Pokud hrozí střet zájmů dítěte na jedné straně a jiné osoby na straně druhé, nebo pokud zákonný zástupce nehájí dostatečně zájmy dítěte, ale i z jiného důvodu, soud jmenuje dítěti opatrovníka. Ten je jmenován na předem dané období, je jasně vymezen důvod a jeho práva a povinnosti. [Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník]

Opatrovník má právo podat návrh na zahájení řízení vždy, pokud je zapotřebí, aby soud nebo jiný orgán veřejné moci rozhodl v záležitosti dítěte. Jinými slovy se jedná o člověka, který primárně hájí zájmy dítěte a zastupuje jej. Pokud je to možné, opatrovník se snaží ve věci získat stanovisko rodiče, případně poručníka, dítěte, ale i dalších osob. [Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník]

Zvláštním případem opatrovníka je takový, který se stará o správu jmění dítěte. Jmění je soudně jasně vymezené rozsahem a také způsobem, jakým je možné nebo naopak vyloučené s jednotlivými částmi jmění nakládat. Soudu musí opatrovník pravidelně (minimálně jednou ročně) předkládat správy ohledně majetku, ale na druhou stranu má právo na odečtení nákladů a případně i na adekvátní odměnu. [Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník]

3.3 Svěření dítěte do péče jiné osoby

Dítě je svěřeno do péče jiné osoby (pečující osoba) v případě, že se o něj nemůže starat ani jeden z rodičů, nebo poručník. Vždy se primárně hledí na zájmy dítěte a zároveň má tento druh péče přednost před ústavní výchovou. Nicméně svěření do péče jiné osoby nenahrazuje pěstounskou péči, předpěstounskou péči ani péči, která musí předcházet osvojení. [Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník]

Péče se může ujmout osoba s dítětem spřízněná nebo jinak dítěti blízká, ale vždy musí být schopna poskytnout řádnou péči a mít bydliště na území ČR. Práva a povinnosti určuje v tomto případě soud anebo se obecně vychází z ustanovení ohledně pěstounství. Soud dále stanovuje výši výživného na dítě (s ohledem na možnosti a schopnosti rodičů a na jejich majetkové poměry) a pečující osoba má právo jej vymáhat. S těmito prostředky má pečující osoba právo nakládat, případně soud určí, jak velká část těchto prostředků bude dítěti spořena. [Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník]

3.4 Pěstounství

Pěstounská péče ze své podstaty poskytuje náhradní rodinné prostředí těm dětem, které a) nemohou vyrůstat ve své původní biologické rodině, b) nemohou z jakéhokoli důvodu vyrůstat v ústavním zařízení (může narušovat jejich správný vývoj) nebo c) nemohou být z různých důvodů adoptovány (právních, zdravotních, psychologických nebo sociálních). [Matějček 1999: 35]

Pokud se tedy o dítě nemůže osobně starat žádný z rodičů ani poručník, soud může dítě svěřit do péče pěstounovi. Dítě může být svěřeno do pěstounské péče i na

přechodnou dobu (zaniká však nejpozději nabytím svéprávnosti nebo zletilosti), po kterou trvá překážka bránící rodičům v péči o dítě. Nicméně, rodič může požadovat dítě zpět do své péče, pokud je tato překážka odstraněna nebo jinak omezena. Rodičům v této době nezanikají některá práva a povinnosti vůči dítěti (možnost styku, informace o dítěti, výživné na dítě stanovené soudem a jiné). [Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník]

Dítě může být svěřeno do péče jiným rodinným příslušníkům anebo jiným osobám (možno i manželským pářům), které projeví vážný zájem o svěření dítěte do péče a žijí na území ČR. Pěstoun při výchově přejímá určité povinnosti a práva rodičů a je oprávněn rozhodovat o věcech dítěte, které jsou běžného rázu, a spravovat jeho jmění. Pěstoun je však povinen informovat rodiče dítěte o jeho podstatných záležitostech a má se snažit, aby dítě udržovalo vztahy s dalšími příbuznými, ale především s rodiči. [Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník]

Pěstouni si mohou zažádat o finanční příspěvek na péči o dítě svěřené mu do péče. Dávky pěstounské péče nově od roku 2013 upravuje zákon č. 159/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Částka se pohybuje mezi 4 500 Kč a 6 500 Kč dle věku svěřeného dítěte. Pokud jde o dítě závislé na pomoci jiné fyzické osoby, je závislý tento příspěvek i na stupni závislosti a může činit až 9 000 Kč (dítě ve stupni závislosti IV a ve věku 18 – 26 let). Dále pak pěstouni zapsaní v evidenci mají nárok na měsíční odměny, které činí dle tabulek 8 000 Kč až 24 000 Kč s ohledem na počet dětí v péči a zdravotní stav dětí (stupeň závislosti); za každé další dítě částka vzrůstá o 4 000 Kč. Dále mají pěstouni nárok na příspěvek při převzetí dítěte (odstupňovaný dle věku dítěte – 8 000 Kč až 10 000 Kč) a na koupi motorového vozidla. O přidělení těchto příspěvků rozhoduje krajská pobočka Úřadu práce (která příspěvky i vyplácí). [*Dávky pěstounské péče 2013*]

3.5 Ústavní výchova

Pokud jsou výchova dítěte nebo jeho tělesný, rozumový či duševní stav, anebo jeho řádný vývoj zásadně ohroženy nebo narušeny do tebe míry, že je to v rozporu zájmu dítěte, anebo rodiče nemohou zabezpečit jeho výchovu, soud může nařídit ústavní výchovu jako nezbytné opatření. Jedná se víceméně až o poslední řešení, když

selhaly všechny výše zmíněné formy. Rodičům je nastaven rozsah vyživovacích povinností. [Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník]

Pro umístění do ústavní výchovy nejsou relevantní majetkové poměry rodičů nebo jiných zodpovědných osob, pokud jsou jinak způsobilí zaopatřit řádnou výchovu dítěte. Dítě může být umístěno do tohoto zařízení nejdéle na tři roky, ale tato doba může být ještě před uplynutím opakovaně prodloužena (opět o tři roky), pokud přetrvávají podmínky, za kterých bylo dítě do ústavu zařazeno. Pokud se jedná o okamžitou pomoc, kdy rodiče nemohou plnit své povinnosti na přechodnou dobu, dítě je umístěno do zařízení pro okamžitou pomoc nejdéle na šest měsíců. Pokud nepříznivé podmínky pomínou před ukončením stanovené doby, soud nařídí okamžité zrušení ústavní výchovy. Ústavní výchova může být prodloužena až o jeden rok po dosažení zletilosti. [Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník]

Během doby, kdy je dítě umístěné v ústavním zařízení, je soud povinen alespoň jednou za šest měsíců přezkoumat, zda důvody pro umístění dítěte do ústavní péče přetrvávají nebo zda není možné dítěti zajistit náhradní rodinnou péči. Na zřetel je bráno vyjádření příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dítěte, názor dítěte (pokud je to možné z hlediska věku a rozumové vyspělosti) a stanoviska rodičů dítěte. [Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník]

3.6 Osvojení neboli adopce

Osvojením se rozumí přijetí cizí osoby za vlastní, za předpokladu, že mezi osvojitelem a osvojencem je vztah, jaký je mezi rodičem a dítětem (nebo alespoň základy takového vztahu). Osvojiteli mohou být manželé nebo jen jeden z manželů, výjimečně i jednotlivec (soud poté rozhodne o vyškrtnutí druhého rodiče z matricy). Nezletilý je osvojen nařízením soudu na základě návrhu osoby, která jej chce osvojit. Do matricy je pak osvojitel zapsán jako rodič, v případě páru jako rodiče. Původním rodičům tak zanikají veškerá práva a povinnosti k dítěti. [Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník]

Osvojitelem se může stát zletilá a svéprávná osoba, která dokáže svými kvalitami zajistit, že bude dítěti dobrým rodičem, a neplyne dotyčnému z osvojení

nepatřičný zisk a věkový rozdíl mezi dítětem a budoucím rodičem není menší než šestnáct let. K osvojení dítěte nemůže dojít bez souhlasu dítěte (osobní souhlas dává dítě starší než dvanáct let, pokud ještě nedosáhlo dvanáctého roku, souhlas dává opatrovník – OSPOD), rodičů dítěte (nejdříve po uplynutí doby šesti týdnů od narození dítěte) anebo osob, které jsou oprávněny dát souhlas za rodiče (opatrovník nebo poručník), popřípadě manžela osvojitele. [Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník]

Dítě se může ocitnout v péči budoucího osvojitele ještě před soudním rozhodnutím, tedy po souhlasu rodičů dítěte anebo tři měsíce od doby souhlasu k osvojení. V této době je soudem jmenován poručník dítěte (OSPOD) a zároveň jsou pozastavena rodičovská práva a povinnosti rodičů. V péči osvojitele (na náklady osvojitele) je dítě nejméně šest měsíců před rozhodnutím, aby bylo ověřeno, že se mezi nimi utváří takový vztah, který je cílem a smyslem osvojení. [Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník]

Jako následek osvojení vzniká rodičovská odpovědnost mezi osvojitelem a dítětem a zároveň zaniká vztah mezi dítětem a jeho původní rodinou. Osvojením vznikají celkově nové příbuzenské vazby mezi dítětem a rodinou osvojitele (sourozenci, prarodiče, atd.). Dítě získává příjmení nové rodiny anebo po zvážení si ponechává své původní jméno a nové příjmení připojuje. Zajímavým uzákoněným faktem je, že osvojitel je povinen informovat dítě o uskutečnění osvojení a to nejpozději do zahájení školní docházky. Pokud byly okolnosti osvojení před dítětem utajeny, s nabytím svéprávnosti mu vzniká právo seznámit se s obsahem spisu o osvojení. [Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník]

Zákon dále upravuje, jak je možné postupovat při rušení osvojení a případným opětovným osvojením, ale v této seminární práci se nejedná o tolik relevantní skutečnosti. Za určitých splněných podmínek je možné osvojit zletilého jedince, nicméně průběh a následky osvojení jsou mírně odlišné od osvojení nezletilého dítěte. [Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník]

5 Stejnopohlavní páry a homoparentalita

Tuto kapitolu považuji za nejdůležitější v celé teoretické části práce. Zabývá se jednotlivými možnostmi, které gay/lesbické páry mají v otázce výchovy dětí. Přímou navazuje na dílčí cíle empirické části práce. Teoreticky tato kapitola navazuje na jednu z předcházejících kapitol a dává příležitost ke srovnání, případně ke kritické úvaze čtenáře. Druhá část této kapitoly se zabývá přístupem sociální práce ke klientům jiné než heterosexuální orientace a gay/lesbickým rodinám.

Jak bylo zmíněno na předchozích stranách, rodina během 19. a 20. století nabývá nových forem, které je nutné reflektovat. Jednou z takových „novinek“ je výchova dítěte v rodině, kde neexistuje role matky a otce jako v tradiční rodině. Řeč je v tomto případě o rodině, kde jsou děti vychováváni dvěma muži nebo dvěma ženami (gay a lesbické rodičovství).

Neobvyklost tohoto jevu je zřejmá i z faktu, že termín homoparentalita a vůbec její výzkum není v akademické obci příliš rozšířen. Termín byl poprvé použit v druhé polovině 90. let minulého století k vyjádření hlubšího významu rodičovství (v dřívějších teoretických statích byl zdůrazňován pouze fakt, že pár vychovávající dítě je homosexuální). Termín je i přes snahy mnohých stále opředen určitými spekulacemi, jaký je jeho doslovný význam. [Polášková 2009: 29-33]

Osobně tento pojem vnímám velice široce – dva lidé (pár) stejného pohlaví se v jedné domácnosti starají o dítě nebo děti. Fakticky vzato homoparentalita v českém kontextu nemůže nabývat své nejvyšší formy (manželé stejného pohlaví vychovávají své adoptované děti). Lidé stejného pohlaví spolu nemohou uzavírat plnohodnotná manželství ale pouze registrovaná partnerství a nemohou ani jako pár adoptovat dítě – adoptovat může pouze jako jednotlivec.

V českém kontextu není homoparentalita příliš častým jevem, a zřejmě proto se o ní tolik nemluví a nepíše. V zahraniční odborné literatuře se homoparentálním rodinám věnuje velké množství autorů z oblasti sociologie, psychologie a jiných oborů, avšak v Česku se vědci věnují většinou samotné problematice homosexuální identity a stejnopohlavních svazků. Pokud se vyskytne nějaký výzkum nebo teoretická stať o homoparentalitní rodině, jedná se spíše o výjimku z pravidla. [Sokolová 2009: 116-117]

Takovouto výjimkou je kupříkladu výzkum Věry Sokolové, který se zabýval homosexuálně orientovanými muži a jejich (ne)touhou po výchově dítěte. Jelikož je tento jev ve společnosti stále opředen určitým stigmatem a předsudky vůči stejnopohlavním párům celkově, ale především není moc vřele přijímána představa homoparentálních rodin (především gay rodičovství). Dle této průzkumné sondy jsou totiž muži vystavováni tlaku veřejnosti, který jim podsouvá, že dva muži nemohou dobře vychovat dítě a neměli by se proto stát rodiči. Je to věc daná výchovou a socializací do světa, který odmítá takovouto formu rodiny. Dle autorky potrvá ještě dlouhou dobu, než se tyto postoje posunou na stranu plného souhlasu s výchovou dětí homosexuálními páry. [Sokolová 2009: 141-142]

Co se týká veřejnosti, Centrum pro výzkum veřejného mínění (dále jen CVVM) jako každý rok zařadilo v květnu roku 2017 do svých průzkumů blok otázek týkající se tolerance vůči homosexuálně orientovaným mužům a ženám v české společnosti. Výsledky ukázaly, že registrované partnerství (které již v českém zákoně figuruje) by podpořilo 76 % české populace, ale manželství by podpořilo už jen 52 %. Adopci dítěte partnera nebo partnerky by uvítalo 68 % lidí, ale oproti tomu adopci „právně volného“ dítěte by schvalovalo 51 %. Nejvíce konzervativní jsou v otázce práv gay/lesbických párů lidé starší šedesát let. [CVVM 2017: 1]

5.1 Homoparentální rodina v českém kontextu a ve světě

Vzniku homoparentální rodiny předchází velice složitý proces, který začíná už v momentě, kdy si daný člověk plně uvědomí svou sexuální orientaci. Často s tímto uvědoměním přichází i smíření s faktem, že dotyčný nikdy nebude rodičem vlastního potomka (přichází především u mužů). Dalším faktorem v tomto rozhodování je i výše zmíněný tlak veřejnosti především na gaye, ale i lesbicky orientované ženy, že by neměli být rodiči. Ovšem nové zkušenosti, nalezení správného partnera a/nebo celková emoční vyzrálost mohou napomoci k zásadní změně názoru. V tomto případě mohou začít stejnopohlavní páry toužit po výchově vlastního dítěte. [Kutálková 2015: 14-15]

V českém kontextu existuje hned několik možností, jak mohou lidé stejného pohlaví společně vychovávat dítě. Asi nejčastějším případem je to, kdy do partnerství přichází jeden z partnerů nebo oba s vlastním dítětem z předchozího vztahu. Při rozvodu

totiž není homosexualita jednoho z rodičů překážkou ve svěřeni dítěte do péče⁴. Poté dítě žije ve stejné domácnosti se svým homosexuálně orientovaným rodičem a jeho partnerem nebo partnerkou. Nicméně právně má dítě vztah pouze se svým biologickým rodičem a partner rodiče je tak jistým způsobem opomenut. Tento problém by měl řešit návrh zákona o možnosti adopce dítěte partnera ve stejnopohlavním partnerství – tomuto aktu se někdy říká při osvojení. Nicméně se jedná o velice složitý proces, kde je nutné brát v potaz i vztah druhého rodiče (se kterým dítě nežije v jedné domácnosti). [Kutálková 2015: 19]

Dítě je možné získat do péče i adoptací neboli osvojením. Proces je to ale nesmírně náročný a pro mnohé již zapovězený. Dle zákona o registrovaném partnerství je uzavření takového partnerství překážkou v osvojení dítěte (§ 13 odst. 2). Mnozí odborníci považují toto nařízení za rozporné s Evropskou úmluvou a ústavním pořádkem České republiky. Nicméně dítě může adoptovat ve výjimečných případech i jednotlivec, kdy jeho sexuální orientace nesmí hrát sebemenší roli v (ne)svěření dítěte do péče. [Kutálková 2015: 23]

Dalším způsobem je pěstounská péče - zde se ale opakuje vzorec z předchozího odstavce. Požádat o pěstounskou péči je možné jen individuálně, ale homosexuální vztah nebo registrované partnerství žadatele nemá mít žádný vliv na případné svěření dítěte do péče. V kontextu České republiky platí, že do společné pěstounské péče je možné dítě svěřit pouze manželskému páru. Celkově ale panuje nevole a nepochopení ze stran odborníků a mnohdy je jejich profesionální úsudek zastřen osobními předsudky a odmítavým postojem k odlišnostem. I přes tyto skrupule je podle odhadů v péči stejnopohlavních pěstounů několik desítek dětí. Často ale platí, že homosexuální páry dostávají do péče děti, které mají nějaké znevýhodnění a tak je „nikdo jiný nechce“. [Procházková 2011; Kutálková 2015: 19-20]

Ve světě existuje pro lesbické páry možnost umělého oplodnění známým nebo neznámým dárce (asistovaná reprodukce). Tento postup však v našem kontextu není legislativně možný. Umělé oplodnění je umožněno pouze heterosexuálním párům, které mají problémy s přirozeným početím. Žena žádající o oplodnění musí být prokazatelně ve vztahu s mužem anebo přímo vdaná. Ovšem praxe je v realitě poněkud odlišná.

⁴Ovšem oficiální statistiky nejsou pro tento druh případů dostupné.

Z výpovědí některých dotázaných žen je patrné, že se na klinikách obchází tato legislativa a dochází k umělému oplodnění v lesbickém páru. Zájemkyně o oplodnění ale musí mít „svůj vlastní vzorek spermatu“ a písemný souhlas jeho dárce; nemohou totiž získat sperma dárce z veřejného registru. Otcem dítěte je poté dárce, který dal souhlas, anebo tato kolonka může zůstat prázdná – vždy záleží na dohodě jednotlivců⁵. Zahraniční kliniky nabízejí legální asistovanou reprodukci i lesbickým párům a single ženám, ale jsou finančně velice nákladné a ne každá žena si je může dovolit. Tento způsob získání dítěte je v zahraničí asi nejčastější. [Kutálková 2015: 17-18]

Pro homosexuálně orientované muže existuje poměrně nová cesta k rodičovství – (gestační) surogace, čili náhradní mateřství. Vajíčko je v tomto případě oplodněno semenem jednoho z páru a plod je poté odnošen náhradní matkou, která může být zároveň dárkyní (surogace), ale nemusí (gestační surogace). Oficiálně je tato cesta dostupná pouze pro heterosexuální páry trpící neplodností. Náhradní matku si pár musí obstarat sám (nejčastěji páry hledají matky v USA a ČR) a nesmí jí zaplatit finanční odměnu „za dítě“, mohou být pouze kompenzovány finanční náklady vzniklé v souvislosti s těhotenstvím, porodem atd. Legislativa ČR stanovuje, že matkou dítěte je automaticky žena, která jej porodila – o svěření dítěte do péče otce rozhoduje poté soud. [Kutálková 2015: 45]

Všeobecně vzato česká legislativa nijak přímo neupravuje nebo vyloženě nezakazuje homoparentalitu. Systém se tváří, že něco takového v kontextu České republiky vůbec neexistuje – je vůči tomu slepý. Což je obrovská chyba, protože legislativní stav nereflektuje variabilitu dnešní postmoderní doby. Podle současného právního řádu dítě nemůže mít v rodném listu zapsané dvě matky nebo dva otce. V mnoha zemích Evropy je situace diametrálně odlišná. [Janebová, Břízová, Velčovská 2013: 22]

Zatím jsou veškeré úvahy o posunutí situace směrem k přívětivější situaci pro homosexuální páry spíše vzdálené. Ovšem je důležité se v této souvislosti zamyslet nejen nad faktem zrovnoprávnění stejnopohlavních vztahů a svazků, ale i nad zájmem

⁵ Z určení otcovství mohou vyplývat mnohé problémy. Otec může ze zákona požadovat návštěvy svého biologického potomka, matka může na druhou stranu požadovat výživné na dítě. Díky tomu je tento vztah právně velice složitý. [Kutálková 2015: 18-19]

dítěte především. Mnozí odborníci totiž argumentují, že takové prostředí by bylo nevhodné pro výchovu dítěte.

Dle mnohých výzkumů prováděných v zahraničí (převážně USA) je ale patrné, že vývoj dětí vyrůstajících v homoparentálních rodinách není nijak omezen nebo narušen. Děti měly správnou představu o roli muže a ženy, nevykazovaly nějaké chorobné chování nebo škodlivé rysy. Jediný rozdíl⁶ se ukázal v oblasti her. Chlapci upřednostňovali aktivity, které jsou považovány za přiměřeně chlapecké. Dívky naopak tíhly ke genderově neutrálním hrám, autíčkům a hrám s poněkud agresivnější povahou. Pro budoucí život je vhodné, aby se chlapci a děvčata nezaměřovali až příliš na typicky ženské a mužské dovednosti, ale šli spíše cestou všestrannosti. [Janošová 2000: 66-67]

Do této problematiky vstupuje ještě další faktor vycházející z každodenní praxe sociálních pracovníků. Ti rozhodují o tom, který pár je nejvhodnější pro výchovu dítěte a stane se poté adoptivním rodičem. Problém je ten, že vhodných heterosexuálních párů čekajících na svěření dítěte je mnohem více než dětí, které je možné adoptovat. Slovy ekonomů „poptávka značně převyšuje nabídku“. [Janošová 2000: 64-65]

Problém by mohl nastat v případě, kdy by stejnopohlavní páry byly upřednostňovány před ostatními žadateli z řad heterosexuálních svazků. Dnešní společnost často funguje na principu předcházení veškerým formám diskriminace. Proces svěřování dítěte do péče adoptivním rodičům je složitý a není možné objektivně ospravedlnit volbu jednoho nebo druhého páru. Proto by mohlo docházet ke stížnostem z řad stejnopohlavních párů na možnou diskriminaci. Tak může dojít k opačnému výsledku, kdy dítě bude raději svěřeno do péče dvěma matkám nebo dvěma otcům.

Na konci této podkapitoly bych ráda vyzdvihla následující citát, který podle mého názoru výtečně vystihuje vztah mezi dítětem a jeho rodiči. „Dítě za své rodiče přijímá ty, kdo se k němu mateřsky a otcovsky chovají – a je pro ně zcela nepodstatné, zdali tihle ‚jeho‘ lidé na to mají či nemají potvrzení z porodnice.“ [Matějček, 1994: 16] Z citátu je patrné, že Zdeněk Matějček nestaví biologické rodičovství nad jiné formy péče o dítě. Přímo zde odkazuje k roli rodiče, který se doopravdy stará, než k funkci

⁶ Jednalo se o výzkum, kterého se zúčastnily děti pocházející z lesbických rodin a děti žijící pouze s matkou.

biologického stvořitele. Sice přímo zmiňuje otcovskou a mateřskou roli, ale není zde explicitně řečeno, že se musí jednat o muže a ženu.

5.2 Homoparentalita a sociální práce

Sociální práce jako taková vychází z křesťanských základů a stále k tomuto odkazu tíhne velké množství pracovníků. Vzhledem k tomuto faktu jsou mnozí pracovníci náchylní k opresi těch, kteří nezapadají do tradičního rámce společnosti. Touto skupinou jsou beze sporu právě stejnopohlavní páry; v dnešní společnosti žijí, ale mnozí pracovníci nevědí, jak s nimi citlivě a efektivně pracovat a zabránit jakékoliv formě diskriminace. Dle některých stejnopohlavní páry nezapadají ani do „normálního“ obrazu společnosti, a proto mají pracovníci někdy opresivní tendence vůči klientům. Sociální pracovníci mají na jednu stranu prosazovat společenské normy, ale na druhou stranu mají pomáhat v prosazování práv klienta. Ovšem je podstatné zmínit, že tento problém se rozhodně netýká všech pracovníků a pracovníc. [Janebová, Břízová, Velčovská 2013: 14, 16]

Celkově lze shrnout, že sociální práce se gay/lesbickou tematikou příliš nezaobírá, jednoduše mlčí – tváří se jako němá a někdy i slepá. Ani na poli akademického vzdělávání se o této problematice příliš nehovoří, a pokud ano, jedná se o vlastní iniciativu vyučujících. Mnozí i v dnešní době prosazují heteronormativitu (= svazek muže a ženy je jediná legitimní forma rodiny) a upínají se ke klasickému rozdělení generových rolí. Vyhnou se tím diskusi o (pro někoho) choulostivém tématu, ale nereagují tím na změny společnosti, která není černobílá (a nikdy ani nebyla). [Janebová, Břízová, Velčovská 2013: 18]

Alarmující je, že klienti a klientky nejsou k sociálním pracovníkům upřímní, co se jejich orientace týká. Oboustranná upřímnost ve všech otázkách je dle mého názoru jeden ze základních stavebních kamenů vztahu mezi sociálním pracovníkem a klientem. A jakmile tento faktor selhává, je možné zpochybnit i výsledky práce. Ale jsem přesvědčená, že v některých případech je pracovník pouze zaskočen novou situací, na kterou není připraven a musí reagovat ihned. [Janebová, Břízová, Velčovská 2013: 19 - 21]

Dle autorek článku je nutné otevřeně diskutovat o situaci gay/lesbické rodiny a jejího znevýhodňování, stigmatizaci a stereotypizaci jak ze strany společnosti, tak i úřadů a jiných institucí. Dále považují za nutné doformulovat Minimální standard vzdělávání v sociální práci, aby reflektoval realitu sexuálních skupin a menšin a práci s nimi. Samotní sociální pracovníci a pracovnice by se měli v této oblasti vzdělávat, aby se dokázali plně vžít do situace klienta nebo klientky. Důležité je pozitivně pracovat s jejich silnými stránkami a snažit se o změnu na straně prostředí, nejen klientů. [Janebová, Břízová, Velčovská 2013: 23 - 24]

Shrnutí teoretické části

Teoretická část práce se primárně věnovala základním pojmům, které se pojí ke zvolenému tématu práce. Kapitoly zabývající se rodičovstvím, dětstvím a historickým vývojem legislativy slouží primárně pro utvoření základního povědomí o dané problematice. Považuji za velice podstatné zmínit v práci i takto „okrajové“ pojmy, ze kterých primárně nevyhází žádný z cílů práce.

Z těchto kapitol se čtenář dozvěděl, že rodina je základním stavebním kamenem každé společnosti napříč dějinami a také hlavním aktérem ve výchově dětí. Nicméně tato instituce nezůstávala stále stejná, proměňovala se v historii a proměňuje se tak neustále. Za posledních několik desítek let vznikly nové podoby rodiny, které je nutné určitým způsobem vnímat a reagovat na ně (legislativně, společensky, administrativně, atd.). Dětství je počáteční fáze života jednotlivce, která definuje jeho další život. Proto je nutné považovat ochranu dítěte za jeden ze stěžejních pilířů dnešní společnosti. Jedině tak mohou z dětí vyrůst plnohodnotní členové naší společnosti.

Jednou ze zmiňovaných „nových“ podob rodiny se tato práce zabývá – rodinou homoparentální (tomto případě je dítě vychováváno dvěma muži nebo dvěma ženami). V jedné z kapitol byl čtenář seznámen s legislativním vývojem, který se udál na našem území od poloviny 19. století. V dřívějších dobách byl jakýkoliv projev homosexuálního chování sankcionován dle trestního zákoníku. K tzv. odtrestnění došlo až v druhé polovině 20. století a registrované partnerství bylo uzákoněno až v roce 2006 a v posledních letech se diskutuje možnost uzákonění adopce partnerova dítěte.

Stejnopohlavní páry mají v tomto ohledu dlouhou cestu už za sebou, ale ke kompletnímu zrovnoprávnění vede ještě dlouhá cesta.

Dalším velice podstatným termínem zmíněným v teoretické části byly formy náhradní rodinné péče a jejich základní charakteristika dle zákonů a dalších příruček Ministerstva práce a sociálních věcí. V kontrastu s tím byly uvedeny možnosti, které mají gay/lesbické páry v otázce výchovy dětí. Tou nejčastější a nejznámější možností je, když alespoň jeden z partnerů má z předchozího vztahu dítě, a to následně sdílí domácnost s tímto párem. V českém kontextu není možné, aby dítě mělo v rodném listu zapsáno, že má dva otce nebo dvě matky. Není tedy dle zákona přípustné, aby společně osvojili dítě, a nemohou se společně stát ani pěstouny. Dále existují jiné alternativní způsoby převážně prováděné v zahraničí. V neposlední řadě byl čtenář seznámen se vztahem sociální práce a homoparentálních rodin. Zde platí, že sociální práce moc neumí s těmito rodinami pracovat a často sociální pracovníci vzbuzují v tomto ohledu nedůvěru u svých klientů.

II. Empirická část

6 Cíle práce

Hlavní cíl:

Porozumět, jak sociální pracovníci a pracovnice z Orgánu sociálně-právní ochrany dětí nahlízejí na problematiku adopcí dětí gay/lesbickými páry v kontextu České republiky a jak se o tuto problematiku zajímají v komparaci s ostatními pracovníky sféry sociální práce.

Dílčí cíl 1:

Zjistit, jaké mají sociální pracovníci (vyjma pracovníků v oblasti OSPOD) povědomí ohledně současného legislativního stavu, který se přímo i nepřímo dotýká stejnopohlavních párů a případné výchovy nebo adopce dítěte těmito páry?

- a) Zjistit, jaké hlavní rozdíly vidí sociální pracovníci mezi manželstvím a registrovaným partnerstvím.
- b) Zjistit, zda sociální pracovníci znají současný legislativní stav, který přímo souvisí se samotnou výchovou dítěte v gay/lesbickém páru.
- c) Zjistit, zda jsou sociální pracovníci obeznámeni s navrhovanou novelou Zákona o registrovaném partnerství, která by umožňovala adopci dítěte partnera nebo partnerky ve stejnopohlavním vztahu.

Dílčí cíl 2:

Zjistit, jaké mají sociální pracovníci v oblasti OSPOD povědomí ohledně současného legislativního stavu, který se přímo i nepřímo dotýká stejnopohlavních párů a případné výchovy nebo adopce dítěte těmito páry?

- a) Zjistit, jaké vidí hlavní rozdíly sociální pracovníci mezi manželstvím a registrovaným partnerstvím.
- b) Zjistit, zda sociální pracovníci znají současný legislativní stav, který přímo souvisí se samotnou výchovou dítěte v gay/lesbickém páru.

- c) Zjistit, zda jsou sociální pracovníci obeznámeni s navrhovanou novelou Zákona o registrovaném partnerství, která by umožňovala adopci dítěte partnera nebo partnerky ve stejnopohlavním vztahu.

Dílčí cíl 3:

Porovnat zjištěné informace týkající se povědomí sociálních pracovníků obecně a zvláště pak pracovníků v oblasti OSPOD ohledně současného legislativního stavu, který se přímo i nepřímo dotýká stejnopohlavních párů a případné výchovy nebo adopce dítěte těmito páry.

- a) Porovnat, jaké vidí zmiňovaní sociální pracovníci hlavní rozdíly mezi manželstvím a registrovaným partnerstvím.
- b) Porovnat znalosti zmiňovaných sociálních pracovníků týkající se současného stavu legislativy, která přímo souvisí se samotnou výchovou dítěte v gay/lesbickém páru.
- c) Porovnat, jak jsou zmiňovaní sociální pracovníci obeznámeni s navrhovanou novelou Zákona o registrovaném partnerství, která by umožňovala adopci dítěte partnera nebo partnerky ve stejnopohlavním vztahu.

Dílčí cíl 4:

Jaké mají sociální pracovníci (vyjma pracovníků v oblasti OSPOD) zkušenosti a postoje k problematice výchovy dětí stejnopohlavními páry všeobecně a jak nahlízejí na eventuální možnost adopce dítěte partnera, případně na adopci dítěte v plném rozsahu?

- a) Zjistit, jaké postoje mají sociální pracovníci v otázce výchovy dětí v prostředí, kde rodinu tvoří stejnopohlavní pár.
- b) Zjistit, jaký názor zastávají sociální pracovníci v otázce adopce dítěte v rozsahu, který je obsažen v návrhu zákona (adopce partnerova dítěte).
- c) Zjistit, jaký názor zastávají sociální pracovníci v otázce eventuální adopce dítěte v plném rozsahu, tedy společné osvojení dítěte gay/lesbickým párem.
- d) Zjistit, co sociální pracovníky vede k názorům ohledně dané problematiky a zda mají nějaké zkušenosti s prací s těmito rodinami.

Dílčí cíl 5:

Jaké mají sociální pracovníci v oblasti OSPOD zkušenosti a postoje k problematice výchovy dětí stejnopohlavními páry všeobecně a jak nahlíží na eventuální možnost adopce dítěte partnera, případně na adopci dítěte v plném rozsahu?

- a) Zjistit, jaké postoje mají sociální pracovníci v otázce výchovy dětí v prostředí, kde rodinu tvoří stejnopohlavní pár.
- b) Zjistit, jaký názor zastávají sociální pracovníci v otázce adopce dítěte v rozsahu, který je obsažen v návrhu zákona (adopce partnerova dítěte).
- c) Zjistit, jaký názor zastávají sociální pracovníci v otázce eventuální adopce dítěte v plném rozsahu, tedy společné osvojení dítěte gay/lesbickým párem.
- d) Zjistit, co sociální pracovníky vede k názorům ohledně dané problematiky a zda mají nějaké zkušenosti s prací s těmito rodinami.

Dílčí cíl 6:

Porovnat zjištěné informace týkající se zkušeností a postojů sociálních pracovníků obecně a zvláště pak pracovníků v oblasti OSPOD ohledně problematiky výchovy dětí stejnopohlavními páry všeobecně a jak nahlíží na eventuální možnost adopce dítěte partnera, případně na adopci dítěte v plném rozsahu.

- a) Komparovat postoje zmiňovaných sociálních pracovníků v otázce výchovy dětí v prostředí, kde rodinu tvoří stejnopohlavní pár.
- b) Komparovat názory zmiňovaných sociálních pracovníků v otázce adopce dítěte v rozsahu, který je obsažen v návrhu zákona (adopce partnerova dítěte).
- c) Komparovat názory zmiňovaných sociálních pracovníků v otázce eventuální adopce dítěte v plném rozsahu, tedy společné osvojení dítěte gay/lesbickým párem.
- d) Komparovat důvody, které sociální pracovníky vedou k názorům ohledně dané problematiky a zda mají nějaké zkušenosti s prací s těmito rodinami.

Tab. 2: Transformační tabulka

Dílčí cíle	Dílčí cíle třetího řádu	Výzkumná strategie	Indikátory	Tazatelské otázky
DC1: Zjistit, jaké mají sociální pracovníci (vyjma pracovníků v oblasti OSPOD) povědomí ohledně současného legislativního stavu, který se přímo i nepřímo dotýká stejnopohlavních párů a případné výchovy nebo adopce dítěte těmito páry?	DC1.1: Zjistit, jaké hlavní rozdíly vidí sociální pracovníci mezi manželstvím a registrovaným partnerstvím.	Semi-strukturovaný rozhovor se sociálním pracovníkem/sociální pracovníci (vyjma pracovníků v oblasti OSPOD).	Znalost rozdílů mezi registrovaným partnerstvím a manželstvím.	TO1: Existují podle Vás nějaké rozdíly mezi partnerstvím a manželstvím?
	DC1.2: Zjistit, zda sociální pracovníci znají současný legislativní stav, který přímo souvisí se samotnou výchovou dítěte v gay/lesbickém páru.		Znalost způsobů, jak mohou gay/lesbické páry v jedné domácnosti vychovávat dítě.	TO2: Mají podle Vás homosexuální páry v kontextu ČR nějaké možnosti, pokud chtějí vychovávat společně dítě?
	DC1.3: Zjistit, zda jsou sociální pracovníci obeznámeni s navrhovanou novelou Zákona o registrovaném partnerství, která by umožňovala adopci dítěte partnera nebo partnerky ve stejnopohlavním vztahu.		Znalost navrhované novely Zákona o registrovaném partnerství.	TO3: Jaké změny by podle Vás přinesla navrhovaná novela Zákona o registrovaném partnerství?
DC2: Zjistit, jaké mají sociální pracovníci v oblasti OSPOD povědomí ohledně současného legislativního stavu, který se přímo i nepřímo dotýká stejnopohlavních párů a případné výchovy nebo adopce dítěte těmito páry?	DC2.1: Zjistit, jaké vidí hlavní rozdíly sociální pracovníci mezi manželstvím a registrovaným partnerstvím.	Semi-strukturovaný rozhovor se sociálním pracovníkem/sociální pracovníci z oblasti OSPOD.	Znalost rozdílů mezi registrovaným partnerstvím a manželstvím.	TO4: Existují podle Vás nějaké rozdíly mezi partnerstvím a manželstvím?
	DC2.2: Zjistit, zda sociální pracovníci znají současný legislativní stav, který přímo souvisí se samotnou výchovou dítěte v gay/lesbickém páru.		Znalost způsobů, jak mohou gay/lesbické páry v jedné domácnosti vychovávat dítě.	TO5: Mají podle Vás homosexuální páry v kontextu ČR nějaké možnosti, pokud chtějí vychovávat společně dítě?
	DC2.3: Zjistit, zda jsou sociální pracovníci		Znalost navrhované novely Zákona	TO6: Jaké změny by podle Vás přinesla

	obeznamení s navrhovanou novelou Zákona o registrovaném partnerství, která by umožňovala adopci dítěte partnera nebo partnerky ve stejnopohlavním vztahu.		o registrovaném partnerství.	navrhovaná novela Zákona o registrovaném partnerství?
DC3: Porovnat zjištěné informace týkající se povědomí sociálních pracovníků obecně a zvláště pak pracovníků v oblasti OSPOD ohledně současného legislativního stavu, který se přímo i nepřímo dotýká stejnopohlavních párů a případné výchovy nebo adopce dítěte těmito páry.	DC3.1: Porovnat, jaké vidí zmiňovaní sociální pracovníci hlavní rozdíly mezi manželstvím a registrovaným partnerstvím.	Komparace zjištěných údajů v rámci jednoho dílčího cíle třetího řádu za obě skupiny sociálních pracovníků.	Rozdíly nebo podobnosti v odpovědích informantů	TO7: Existují rozdíly nebo podobnosti v odpovědích zmiňovaných skupin informantů?
	DC3.2: Porovnat znalosti zmiňovaných sociálních pracovníků týkající se současného stavu legislativy, která přímo souvisí se samotnou výchovou dítěte v gay/lesbickém páru.		Rozdíly nebo podobnosti v odpovědích informantů	TO8: Existují rozdíly nebo podobnosti v odpovědích zmiňovaných skupin informantů?
	DC3.3: Porovnat, jak jsou zmiňovaní sociální pracovníci obeznámeni s navrhovanou novelou Zákona o registrovaném partnerství, která by umožňovala adopci dítěte partnera nebo partnerky ve stejnopohlavním vztahu.		Rozdíly nebo podobnosti v odpovědích informantů	TO9: Existují rozdíly nebo podobnosti v odpovědích zmiňovaných skupin informantů?
DC4: Jaké mají sociální pracovníci (vyjma pracovníků v oblasti OSPOD) zkušenosti a postoje k problematice výchovy dětí stejnopohlavními páry všeobecně a jak nahlízejí na eventuelní možnost adopce dítěte partnera, případně na adopci dítěte v plném rozsahu?	DC4.1: Zjistit, jaké postoje mají sociální pracovníci v otázce výchovy dětí v prostředí, kde rodinu tvoří stejnopohlavní pár.	Semi-strukturovaný rozhovor se sociálním pracovníkem/sociální pracovníci (vyjma pracovníků v oblasti OSPOD).	Postoje k výchově dítěte stejnopohlavním párem.	TO10: Jaký je Váš názor na výchovu dítěte v rodině tvořené stejnopohlavním párem?
	DC4.2: Zjistit, jaký názor zastávají sociální pracovníci v otázce adopce		Postoje k adopcím v navrhovaném rozsahu dle	TO11: Jaký je Váš názor na navrhované změny

	dítěte v rozsahu, který je obsažen v návrhu zákona (adopce partnerova dítěte).		novely Zákona o registrovaném partnerství.	v adopcích dle novely Zákona o registrovaném partnerství?
	DC4.3: Zjistit, jaký názor zastávají sociální pracovníci v otázce eventuální adopce dítěte v plném rozsahu, tedy společné osvojení dítěte gay/lesbickým párem.		Postoje k adopcím v plném rozsahu (společné adopce gay/lesbického páru).	TO12: Jaký je Váš názor na adopce v plném rozsahu pro homosexuální páry?
	DC4.4: Zjistit, co sociální pracovníky vede k názorům ohledně dané problematiky a zda mají nějaké zkušenosti s prací s těmito rodinami.		Důvody a zkušenosti.	TO13a: Co Vás vede k tomu mít takovýto názor? TO13b: Máte nějaké zkušenosti s prací s těmito rodinami nebo páry?
DC5: Jaké mají sociální pracovníci v oblasti OSPOD zkušenosti a postoje k problematice výchovy dětí stejnopohlavními páry všeobecně a jak nahlíží na eventuální možnost adopce dítěte partnera, případně na adopci dítěte v plném rozsahu?	DC5.1: Zjistit, jaké postoje mají sociální pracovníci v otázce výchovy dětí v prostředí, kde rodinu tvoří stejnopohlavní pár.	Semi- strukturovaný rozhovor se sociálním pracovníkem/so ciální pracovníci pracujícími v oblasti OSPOD.	Postoje k výchově dítěte stejnopohlavním párem.	TO14: Jaký je Váš názor na výchovu dítěte v rodině tvořené stejnopohlavním párem?
	DC5.2: Zjistit, jaký názor zastávají sociální pracovníci v otázce adopce dítěte v rozsahu, který je obsažen v návrhu zákona (adopce partnerova dítěte).		Postoje k adopcím v navrhovaném rozsahu dle novely Zákona o registrovaném partnerství.	TO15: Jaký je Váš názor na navrhované změny v adopcích dle novely Zákona o registrovaném partnerství?
	DC5.3: Zjistit, jaký názor zastávají sociální pracovníci v otázce eventuální adopce dítěte v plném rozsahu, tedy společné osvojení dítěte gay/lesbickým párem.		Postoje k adopcím v plném rozsahu (společné adopce gay/lesbického páru).	TO16: Jaký je Váš názor na adopce v plném rozsahu pro homosexuální páry?

	DC5.4: Zjistit, co sociální pracovníky vede k názorům ohledně dané problematiky a zda mají nějaké zkušenosti s prací s těmito rodinami.		Důvody a zkušenosti.	TO17a: Co Vás vede k tomu mít takovýto názor? TO17b: Máte nějaké zkušenosti s prací s těmito rodinami nebo páry?
DC6: Porovnat zjištěné informace týkající se zkušeností a postojů sociálních pracovníků obecně a zvláště pak pracovníků v oblasti OSPOD ohledně problematiky výchovy dětí stejnopohlavními páry všeobecně a jak nahlízejí na eventuelní možnost adopce dítěte partnera, případně na adopci dítěte v plném rozsahu.	DC6.1: Komparovat postoje zmiňovaných sociálních pracovníků v otázce výchovy dětí v prostředí, kde rodinu tvoří stejnopohlavní pár.	Komparace zjištěných údajů v rámci jednoho dílčího cíle třetího řádu za obě skupiny sociálních pracovníků.	Rozdíly nebo podobnosti v odpovědích informantů	TO18: Existují rozdíly nebo podobnosti v odpovědích zmiňovaných skupin informantů?
	DC6.2: Komparovat názory zmiňovaných sociálních pracovníků v otázce adopce dítěte v rozsahu, který je obsažen v návrhu zákona (adopce partnerova dítěte).		Rozdíly nebo podobnosti v odpovědích informantů	TO19: Existují rozdíly nebo podobnosti v odpovědích zmiňovaných skupin informantů?
	DC6.3: Komparovat názory zmiňovaných sociálních pracovníků v otázce eventuelní adopce dítěte v plném rozsahu, tedy společné osvojení dítěte gay/lesbickým párem.		Rozdíly nebo podobnosti v odpovědích informantů	TO20: Existují rozdíly nebo podobnosti v odpovědích zmiňovaných skupin informantů?
	DC6.4: Komparovat důvody, které sociální pracovníky vedou k názorům ohledně dané problematiky a zda mají nějaké zkušenosti s prací s těmito rodinami.		Rozdíly nebo podobnosti v odpovědích informantů	TO21: Existují rozdíly nebo podobnosti v odpovědích zmiňovaných skupin informantů?

Zdroj: vlastní.

7 Zvolená výzkumná strategie

Téma zvolené pro tuto práci je tak obsáhlé a citlivé, že není možné jej komplexně uchopit pomocí vysoce standardizovaných technik kvantitativního výzkumu. Proto jsem se rozhodla využít kvalitativní metody, konkrétně techniku semi-strukturovaného rozhovoru. V rámci tohoto výzkumu se primárně zajímám o hlubší význam věci a zdůvodnění vlastních postojů dotazovaných sociálních pracovníků. Dalším důvodem pro zvolení kvalitativního výzkumu jsou mé osobní preference.

V dřívějších dobách panovalo okolo kvalitativního výzkumu jisté stigma, které jej znevýhodňovalo oproti kvantitativnímu výzkumu. Kvantitativní přístup a obzvláště dotazníková metoda byl nástrojem vědeckých mistrů. Oproti tomu se v dnešní době jedná o dva plnohodnotné výzkumné přístupy, které jsou sice naprosto odlišné, ale zároveň se mohou doplňovat. Volba přístupu vždy závisí na možnostech výzkumníka a potřebách výzkumu. Díky tomuto faktu je možné k jednomu tématu přistoupit jak kvalitativně, tak kvantitativně a pokaždé bude charakter výsledků odlišný, ale vždy legitimní.

Průběh výzkumu je v obou případech poněkud odlišný. Do kvantitativního výzkumu vstupujeme s hypotézami, které hodláme testovat na vzorku, a samotný výzkum má jasně oddělené všechny fáze a jejich počet je vyšší. Do kvalitativního výzkumu vstupujeme s určitým sociálním problémem (adopce dětí gay/lesbickými páry). Následující fáze terénního výzkumu v sobě zahrnuje tvorbu vzorku populace, sběr dat a jejich analýzu, ale i následnou interpretaci výsledků. Prakticky všechny zmíněné aktivity probíhají současně a navzájem se prolínají. Zkušení vědci doporučují analyzovat provedené rozhovory průběžně, výsledky totiž mohou ovlivnit výzkumníkovu další volbu informantů nebo změnu konstrukce scénáře rozhovoru. Konečným výsledkem kvalitativního výzkumu jsou pak teoretické hypotézy, které mohou být v dalším výzkumu testovány kvantitativními metodami. [Disman 2002: 198-199]

Kvalitativní přístup umožňuje výzkumníkovi zjistit velké množství informací o malém počtu jednotlivců, díky čemuž je možné zajít do hloubky problematiky a pochopit jinak skryté souvislosti sociální reality. Není ale možné zjištěné výsledky generalizovat na celou populaci. Celý výzkum vykazuje nízkou míru reliability, ale

naopak velice vysokou míru validity. Nicméně i tak je tento výzkum zajímavou sondou do smýšlení odborníků ohledně určitého tématu. Výsledkem bývají určité hypotézy, které mohou být dále zpracovávány jinými výzkumníky kupříkladu kvantitativními metodami. [Disman 2002: 284-299]

Jednou z nejčastěji užívaných metod kvalitativního výzkumu je rozhovor ať už strukturovaný úplně, zčásti nebo vůbec. Pro účely práce jsem zvolila metodu semi-strukturovaného rozhovoru. Ten umožňuje mít výzkumníkovi při sobě určitou kostru⁷ otázek nebo témat, na které má během rozhovoru přijít řeč. Pokud je výzkumník alespoň trochu zručný, je během rozhovoru zároveň zachována alespoň částečná přirozenost konverzace. Řekla bych, že semi-strukturované rozhovory jsou určitým kompromisem mezi snahou „zjistit, co se dá“ a obyčejným rozhovorem. [Reichel 2009: 111-112]

Nicméně i takovýto rozhovor má svá určitá pravidla a doporučení, která je vhodné dodržovat. Velice podrobně o nich mluví ve svých příručkách Disman i Reichel. Vcelku jde o jednoduché zásady chování tazatele k informantovi, pořadí otázek během rozhovoru a vůbec tvorby otázek jako takových. Je vhodné se během rozhovoru vyjadřovat srozumitelně, omezit cizí výrazy, být zdvořilý a obrnit se nekonečnou trpělivostí. Co se týká řazení otázek, je dobré se nejdříve soustředit na jednodušší témata a až ke konci se doptávat na citlivé otázky. [Reichel 2009: 99-118; Disman 2002: 148-164]

⁷ Scénář rozhovoru je obsažen v přílohách na konci této diplomové práce.

8 Způsob konstrukce vzorku a jeho parametry

Jak bylo zmíněno výše, v nedávné době byl podán vládní návrh novely zákona o registrovaném partnerství. Osvojitelem dítěte by se tak mohl stát partner, který žije v partnerství s rodičem dítěte. Je důležité nezaměňovat navrhovanou změnu s plnohodnotnou párovou adopcí, kde gay/lesbický pár požádá o svěření dítěte do péče. To v současnosti není možné vzhledem k omezení ze strany legislativy.

Zmiňovaný návrh novely zákona má ze strany laické veřejnosti i odborníků své sveřepé odpůrce, ale i zaryté zastánce. V ideálním světě jsou to právě odborníci, kteří rozhodují o změnách takového rázu. Jedním z nich jsou i sociální pracovníci, z nichž někteří mají přímo v popisu práce umisťovat děti do vhodných rodin. Z tohoto důvodu jsem se rozhodla, že pro účely předkládaného výzkumu bude nejvhodnější využít znalosti a zkušenosti právě sociálních pracovníků. Dalším důvodem bylo i mé osobní akademické zaměření.

Sociálním pracovníkem je dle zákona č. 108/2006 Sb. ten, kdo „vykonává sociální šetření, zabezpečuje sociální agendy včetně řešení sociálně právních problémů v zařízeních poskytujících služby sociální péče, sociálně právní poradenství, analytickou, metodickou a koncepční činnost v sociální oblasti, odborné činnosti v zařízeních poskytujících služby sociální prevence, depistážní činnost, poskytování krizové pomoci, sociální poradenství a sociální rehabilitace“. [Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách]

Základním předpokladem, aby jednotlivec mohl vykonávat profesi sociálního pracovníka, je způsobilost v několika ohledech. Jedná se o způsobilost k právním úkonům, bezúhonnost, zdravotní způsobilost a odborná způsobilost. Odbornou způsobilostí je myšleno minimálně vyšší odborné vzdělání (ale i bakalářský, magisterský a doktorský stupeň vzdělání) v oboru přímo zmíněném v Zákoně o sociálních službách v odstavcích a) a b). Druhou možností, jak nabýt odbornou způsobilost, je absolvovat některý z akreditovaných vzdělávacích kurzů (v oborech přímo definovaných) v rozsahu 200 hodin v kombinaci s vysokoškolským titulem v jiném oboru nebo středoškolským (ukončeným maturitní zkouškou před rokem 1999). [Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách]

Abych mohla s naprostou jistotou výsledky aplikovat na celou populaci sociálních pracovníků v českém kontextu, musela bych se dotazovat naprosto všech osob zaměstnaných v této profesi a ani jednoho nevynechat. Při takto rozsáhlé cílové populaci není v silách jednoho člověka dotázat se všech. Proto je nutné přistoupit k méně náročné a levnější variantě, a to práci s výběrovým souborem. Nicméně zde nelze mluvit o reprezentativnosti vzorku, která je vyloučena už ze samotné podstaty kvalitativního výzkumu. [Disman 2002: 92-93]

Vzhledem k řečenému bude pro účely této diplomové práce proveden účelový výběr informantů doplněný o metodu sněhové koule (snowballing). Někdy bývá účelový výběr označován jako způsob nevědecký, ale na druhou je často využíván i placenými agenturami na výzkum veřejného mínění. Proto není třeba zpochybňovat jeho legitimitu – je pouze nutné nepřeceňovat jeho schopnosti. Metoda sněhové koule je založena na tom, že samotní informanti doporučují možné další sociální pracovníky, které znají a mohli by mít co říci. Generalizace je v tomto případě možná pouze na dotazovaný vzorek sociálních pracovníků a reprezentativita je též mimo hru. Nicméně bych tímto výběrem ráda docílila co největší míry heterogenity vzorku z hlediska věku, pracovního zařazení, ale i místa bydliště/výkonu práce. Tím by mohlo být docíleno zajímavějších a různorodých výsledků pro výzkum. [Disman 2002: 112-113]

V praxi výběr informantů probíhal tak, že jsem oslovila několik sociálních pracovníků a pracovníc (z OSPOD i ostatních) dle svých osobních známostí díky praxi a studiím. Mnou kontaktovaní pracovníci dále sami doporučovali z profese své známé, kteří by se mohli chtít zúčastnit mého výzkumu. Z těch jsem poté vybírala vhodné informanty, abych získala co nejvíce pestrý výběr sociálních pracovníků s ohledem na jejich věk a cílovou skupinu klientů. Zde jsem se částečně orientovala dle dělení cílových skupin klientů, které nabízí Levická, ale poněkud jsem jej pozměnila a doplnila. Je nutné zdůraznit, že v tomto ohledu existuje nepřehledné množství cílových skupin, které nemám možnost pokrýt.

Cílovými skupinami, které jsem se snažila obsáhnout v rámci výběru „ostatních sociálních pracovníků“, jsou především tyto: děti a mládež, senioři, etnické menšiny, nezaměstnaní, lidé bez domova, lidé se závislostmi, osoby se zdravotním nebo duševním onemocněním, osoby po výkonu trestu a imigranti. [Levická 2002: 19-20]

Co se týká vhodného počtu informantů v kvalitativním výzkumu, názory mnohých výzkumníků se od sebe velice liší. Já jsem se pro účely této práce rozhodla vycházet z teoreticko-praktické statě publikované v časopise *Field Methods*. Autoři zde na základě experimentu zjišťovali, kolik rozhovorů musejí provést, aby objevili dostatečný počet znaků (kódů). Znaky zde představují jednotlivé informace, kterých je v rámci jednoho tématu nebo otázky omezené množství (100 %). Zjistili, že po analýze prvních šesti interview bylo identifikováno až 80 % těchto znaků a po analýze dalších šesti interview to bylo 92 % znaků. [Guest, Bunce, Johnson 2006: 66]

Vzhledem k faktu, že se v předkládané práci hodlám zabývat názory sociálních pracovníků v oblasti OSPOD a poté i sociálními pracovníky obecně, je v tomto případě žádoucí zdvojnásobit počet informantů. Jinými slovy jsou zde dvě základní populace, které budu navzájem porovnávat, a proto se ideální počet informantů z obou skupin bude blížit alespoň číslu dvanáct. Tím bude i vzorek (vzhledem k účelovému výběru) o to pestřejší.

9 Způsob analýzy a etika výzkumu

Dodržování určitých etických zásad je nedílnou součástí každého sociálního výzkumu, jelikož jsou zde zpracovávány osobními a někdy i velice citlivé informace o informantech. O těchto zásadách mluví ve své příručce Reichel, kde se zmiňuje o vhodném chování vůči dotazovanému, ale i povinností výzkumníka vůči své profesi. Všechna data poskytnutá informantem budou využita pouze pro účely předkládané diplomové práce a nebudou předávána dále. Všichni dotazovaní dostanou přidělený identifikační kód, který zajistí jejich naprostou anonymitu v rámci zpracování dat. [Reichel 2009: 175-176]

Ještě před začátkem nahrávání rozhovoru budou všichni informanti (pokud se tak ještě nestalo) obeznámeni se základní charakteristikou daného výzkumu, jeho účelem, způsobem zpracování dat a vůbec všemi relevantními informacemi. Budou ujištěni o své anonymitě, ochraně osobních údajů a možnosti se na cokoli zeptat, nebo kdykoliv rozhovor v případě nepříjemnosti ukončit. Další informace se bude týkat zvukového záznamu rozhovoru. Pokud budou informanti se všemi aspekty výzkumu a samotného rozhovoru souhlasit, budou vyzváni k orálnímu souhlasu se zpracováním dat a nahrávání rozhovoru hned na začátku záznamu. Tato forma souhlasu nahrazuje písemný informovaný souhlas, který je dle mého názoru sice důležitý, ale až příliš formální. [Reichel 2009: 178-179]

Samotná analýza získaných informací bude probíhat současně se sběrem dalších rozhovorů. Je nutné podotknout, že analýza kvalitativních dat je v mnohém velice specifická a odlišná od analýzy kvantitativních dat, které mají v drtivé většině podobu číslic. Mnohé informace lze transformovat do podoby číslic, ale většinu nikoliv. Zde záleží vždy na jazykových a analytických schopnostech autora, což znamená, že analýza takového výzkumu bude vždy zčásti subjektivní.

K analýze získaných rozhovorů využiji hned několik počítačových programů (v jejich bezplatné zkušební verzi). V první řadě mám na mysli program f4transkript⁸, který slouží především pro přepis zvukových záznamů v organizovaný text⁹. Dále pro

⁸ Dostupné z: <https://www.audiotranskription.de/english>

⁹ Transkripce jednoho rozhovoru je obsažena v příloze.

účely analýzy využiji program MAXQDA¹⁰, díky kterému je možné k přeepsanému textu přidělovat kódy. To a další přidružené funkce umožní jednodušší a přehlednější zpracování dat než zastaralá metoda „papír a zvýrazňovač“.

Tab. 3: Seznam informantů a jejich základních charakteristik

Identifikace	Věk	Pohlaví	SP ¹¹ / OSPOD ¹²	Praxe (v letech)	Cílová skupina	Výkon práce
Aneta	24	Žena	SP	3	Duševně nemocní	Rychnov nad Kněžnou
Anna	28	Žena	OSPOD	2	Děti a mládež	Hradec Králové
Daniela	30	Žena	OSPOD	4	Děti a mládež	Hradec Králové
Jana	23	Žena	OSPOD	1	Děti a mládež	Liberec
Jaroslav	32	Muž	SP	6	Duševně nemocní	Valašské Meziříčí
Karel	31	Muž	OSPOD	7	Děti a mládež	Hradec Králové
Kateřina	28	Žena	OSPOD	4	Děti a mládež	Nový Bydžov
Lenka	23	Žena	SP	1	Nezaměstnaní	Praha
Lukáš	24	Muž	SP	1	Osoby se zdravotním postižením	Trutnov
Martin	28	Muž	SP	5	Duševně nemocní	Rychnov nad Kněžnou
Martina	24	Žena	OSPOD	2	Děti a mládež	Nový Bydžov
Pavel	42	Muž	SP	15	Etnické menšiny	Praha
Pavčina	33	Žena	OSPOD	9	Děti a mládež	Hradec Králové
Sabina	25	Žena	SP	2	Zdravotně postižení	Hradec Králové
Štěpán	39	Muž	OSPOD	13	Děti a mládež	Nový Bydžov
Tereza	27	Žena	SP	4	Osoby po výkonu trestu	Hradec Králové
Žaneta	31	Žena	OSPOD	6	Děti a mládež	Liberec

Zdroj: vlastní. Jména informantů změněna.

¹⁰ Dostupné z: <https://www.maxqda.com/>

¹¹ Sociální práce kromě Orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

¹² Orgán sociálně-právní ochrany dětí.

10 Výsledky výzkumu

Tato kapitola se věnuje výsledkům výzkumu, které budou prezentovány systematicky dle jednotlivých dílčích cílů. Poznatky budou shrnuty v následujících podkapitolách a veškeré závěry budou podloženy citacemi informantů. Je žádoucí na tomto místě ještě jednou zdůraznit, že výsledky výzkumu je možné vztahovat pouze na ty sociální pracovníky, kteří se reálně účastnili rozhovorů pro tuto diplomovou práci. Jiné zobecnění výzkumu není možné vzhledem k povaze výzkumu.

10.1 Dílčí cíl 1

Zjistit, jaké mají sociální pracovníci (vyjma pracovníků v oblasti OSPOD) povědomí ohledně současného legislativního stavu, který se přímo i nepřímo dotýká stejnopohlavních párů a případné výchovy nebo adopce dítěte těmito páry?

Pomocí tohoto cíle jsem chtěla zjistit, zda se sociální pracovníci mimo OSPOD zajímají o zmiňovanou problematiku. Zejména se zajímám o to, zda znají rozdíly mezi registrovaným partnerstvím a manželstvím, zda mají povědomí o eventuálních možnostech výchovy dítěte stejnopohlavními rodiči a zda vědí o návrhu zákona umožňující adopci dítěte partnera nebo partnerky.

Nejdříve se zde zaměřím na to, zda informanti **věděli o nějakých rozdílech mezi registrovaným partnerstvím a manželstvím**. V rozhovorech se ukázaly celkem erudované odpovědi, které vypovídaly o určitém zájmu o danou problematiku. Valná většina dotazovaných (až na dva informanty) dokázala identifikovat minimálně jeden či více rozdílů mezi registrovaným partnerstvím a manželstvím nebo specifika partnerství. Ovšem u těchto otázek může dojít velice jednoduše ke zkreslení, jelikož rozhovory neprobíhaly bezprostředně po jejich dohodnutí; mnohdy od prvního kontaktu uplynul kupříkladu týden, během kterého měl informant možnost nastudovat si některé detaily předem (informanti znali téma výzkumu, ale rozhodně ne bližší informace).

„Určitě. Ehm, registrovaný partnerství vůbec není jako manželství. Myslím si, že registrovaný partnerství někdo vymyslel a povolil jen proto, aby od toho měli pokoj, ale zároveň aspoň trochu uspokojili LGBT menšinu. Vždyť takový pár ani nemá nárok na vdovecké nebo vdovské důchody. Když si představím, že s někým

žiju několik let a něco se mu stane... Co pak má člověk dělat, když je najednou na všechno sám?“ (Aneta)

„No, manželství je svazek mezi mužem a ženou, kdežto registrované partnerství je svazek dvou osob stejného pohlaví. Ono, při registrovaném partnerství nevzniká společný majetek, ani společná odpovědnost za závazky automaticky, proto je zrušení registrovaného partnerství jednodušší.“ (Lukáš)

„Registrovaný partner nemá práva o rozhodování věcí týkajících se dítěte druhého z partnerů, nemá právo znát stav partnera, pokud je v nemocnici.“ (Tereza)

„Ono, v registrovaném partnerství nemá partner možnost adoptovat potomka svého partnera, v případě úmrtí biologického rodiče by bylo dítě umístěno do zařízení. Dítě tedy nemá nárok na sirotčí důchod v případě úmrtí nebiologického rodiče. Partner také nemá nárok na vdovský důchod po registrovaném partnerovi.“ (Lenka)

„(...) Například v případě registrovaného partnerství nevzniká společné jmění manželů, což může být v dnešní době také výhodou vzhledem ke všeobecně kratšímu trvání vztahů.“ (Jaroslav)

Dále se zaměřím na to, jaké mají dotazovaní informanti povědomí o **možnostech výchovy dítěte stejnopohlavními rodiči** v kontextu České republiky. V tomto případě nejsou odpovědi tak jednoznačné, ale opět je zde možné identifikovat u většiny alespoň nějaké povědomí. Bohužel je zřejmé, že toto povědomí mnohdy nemá žádný teoretický základ. Proto jsou výpovědi informantů i po mém aktivním doptávání často neúplné především z toho hlediska, za jakých podmínek je něco možné (což je v otázce gay/lesbických párů mnohdy stěžejní).

Většina informantů se přímo zmínila o situaci, kdy jeden z partnerů přichází do vztahu s dítětem z předchozího vztahu. V českém kontextu se zřejmě jedná o nejčastější případ toho, kdy gay/lesbický pár vychovává dítě ve společné domácnosti. Dále dotazovaní často zmiňovali možnost osvojení, ale v tomto případě nevěděli o omezujících podmínkách, za jakých je adopce možná. Někteří informanti otevřeně kritizovali současnou situaci, kdy jsou jen velice omezené možnosti, jak mohou stejnopohlavní páry vychovávat dítě. Jeden informant zmínil

„To je tak, jeden z partnerů je biologickým rodičem, ale druhý nemá k danému dítěti žádný právní vztah.“ (Lenka)

„Vlastně ani nevím, ani se podle mě o nějakých možnostech nedá mluvit. Pokud spolu žijí na hromádce a děti mají dejme tomu z předchozího manželství, tak dítě vychovávat můžou. O jiné alternativě já nevím, ale je možné, že nějaký další způsob existuje.“ (Martin)

„Ono, možností je více. Jeden z partnerů může již mít dítě z předchozího vztahu, nebo se můžou snažit o osvojení, nebo využít možnosti smlouvy s někým z opačného pohlaví a na jejímž základě počít dítě s dotyčnou osobou.“ (Lukáš)

„Tuším, že můžou adoptovat dítě.“ (Tereza)

„Vůbec nemám tušení. Asi nemůžou získat dítě do péče. Jako z předchozího vztahu jo, ale jinak asi ne.“ (Sabina)

Celkově vzato je informovanost ohledně možností výchovy značně omezená nebo dokonce zkreslená. Mnozí nějaké možnosti výchovy tuší, ale nemají k tématu bližší informace nebo znalosti. Zde vidím velký prostor pro osvětu a především veřejnou diskusi. Jak jsem zmiňovala výše, právě odborníci jsou těmi, kteří by měli rozhodovat o přijetí nebo nepřijetí zákonných opatření. Nicméně pokud nemají ani základní povědomí o problematice, pak mohou jen těžko měnit prostředí klienta.

Do třetice jsem se v rámci tohoto dílčího cíle věnovala tomu, zda dotazovaní **vědí o návrhu Zákona o registrovaném partnerství** umožňující adopci dítěte partnera nebo partnerky a **jaké změny by tento zákon přinesl**. V okamžiku, kdy jsem se informantů zeptala, zda vědí o navrhované novele zákona o registrovaném partnerství, nikdo prakticky nevěděl, že se něco takového chystá nebo vůbec existuje. Až v momentě, kdy jsem dotazovaným podala určité základní informace nenavádějící k odpovědím, si někteří z nich vybavili, že „něco takového vlastně je“. Nicméně jen zlomek pracovníků dokázal říci, co je náplní tohoto zákona a jaké změny by reálně společnosti přinesl. Někteří dokonce přicházeli s naprosto mylnými domněnkami nebo odhady. Lze proto říci, že o dění na poli legislativy se pracovníci příliš nezajímají.

„Tuším. Umožňovala by zřejmě osvojení dětí nebiologickým partnerem?“ (Lenka)

„Nevím, bohužel současné dění v tomto ohledu nesleduji. Ale je pravda, že něco bych o tom asi vědět měla.“ (Aneta)

„Možnost adopce dítěte registrovanými partnery, ne?“ (Lukáš)

„Ano, vím. Párové adopce a zrovnoprávnění manželství a partnerství.“ (Tereza)

10.2 Dílčí cíl 2

Zjistit, jaké mají sociální pracovníci v oblasti OSPOD povědomí ohledně současného legislativního stavu, který se přímo i nepřímo dotýká stejnopohlavních párů a případné výchovy nebo adopce dítěte těmito páry?

Prostřednictvím tohoto cíle jsem chtěla zjistit, zda se sociální pracovníci z oblasti OSPOD zajímají o zmiňovanou problematiku. Zejména se zaměřuji na to, zda vědí o rozdílech mezi registrovaným partnerstvím a manželstvím, zda mají povědomí o možnostech výchovy dítěte stejnopohlavními rodiči a zda vědí o návrhu zákona umožňující adopcí dítěte partnera nebo partnerky.

V první řadě jsem se zaměřila na to, jaké mají pracovníci OSPOD **povědomí o rozdílech mezi manželstvím a registrovaným partnerstvím**. Dotazovaní nejčastěji uváděli, že registrované partnerství je především svazek pro dva muže nebo dvě ženy, což je všeobecně známá informace. Dále se nejčastěji zmiňovali o praktických důsledcích rozdílů – partneři nemají nárok na vdovský důchod, nevzniká jim společný majetek, nemohou jako pár adoptovat dítě a partnerství není možné uzavřít v kostele. Zároveň se dotazovaní zmínili o jednom ze společenských důsledků; partnerství není často považováno za plnohodnotný svazek oproti manželství. Celkově bych to shrnula tak, že dotazovaní měli poměrně velkou znalost této tematiky. Ovšem opět je dobré říci, že zde mohlo dojít ke zkreslení z důvodu domácí přípravy před rozhovorem.

„Manželství je hlavně vztah mezi mužem a ženou, kdežto registrované partnerství je vztah mezi dvěma osobami stejného pohlaví.“ (Karel)

„Rozdíly shledávám, jsou dané zákonem. Manželství může být uzavřeno v kostele, ale registrované partnerství ne. Uzavřením registrovaného partnerství nevzniká nárok na vdovský důchod. Osoby v registrovaném partnerství nemají

nárok na adopci dětí. Osoby také nemají společný majetek, tak jako manželé.“
(Štěpán)

„Určitě existují velké rozdíly. Partnerství je pro lesby a gaye, manželství pro muže a ženu. Někdy mi přijde, že to je taková neplnohodnotná náhražka, to registrovaný partnerství. Nemají nárok na párovou adopci, prostě celkově je partnerství něco mnohem míň ve svých důsledcích.“ (Anna)

„Manželství je uzavřený vztah muže a ženy. Zatímco registrované partnerství nahrazuje klasické manželství pro jednopohlavní páry, tedy lesbické páry dvou žen nebo gay páry dvou mužů. Manželství je tradiční svazek nejenom v České republice, ale téměř po celém světě. Registrované manželství je jevem poměrně mladým. (...) Možná se zdá, že po legalizaci registrovaného partnerství je manželství a registrované partnerství na stejné úrovni. Tak tomu ale není, registrované partnerství nemá ze zákona tolik privilegií jako manželství. Například pokud zemře muž nebo žena v manželství, ten druhý má nárok na vdovský nebo vdovecký důchod. Pokud tedy splnil zemřelý podmínky pro přiznání důchodu, že měl odpracováno. V registrovaném partnerství není nárok vdovský ani vdovecký důchod vůbec.“ (Jana)

Dále jsem se zajímala o to, zda informanti mají **povědomí o možnostech výchovy dítěte stejnopohlavními rodiči**. Celkově se odpovědi navzájem vesměs podobaly a nikdo neuvedl něco, co by byla pouze nepravdivá domněnka - všechny informace, které pracovníci uvedli, byly správné.

Nejprve úplně všichni informanti zmínili tu možnost, kdy alespoň jeden z partnerů má dítě z předchozího vztahu, což je zřejmě nejčastější případ, který je v povědomí i široké veřejnosti. Dále mluvili o možnosti adopce a pěstounství, kdy zdůraznili fakt, že žádat o osvojení nebo pěstounskou péči může jen jednotlivec, nikoliv pár. Mnozí informanti dokonce vyjádřili obavy, zda žadatelé z registrovaných partnerství reálně získávají děti do své péče; dle některých totiž přednost dostávají manželské páry. Mohou za to prý stereotypy, které mají mnozí vůči gay/lesbickým párům a jejich údajné negativní vlivy na děti.

„Tak především je tu ta možnost, že mají dítě z předchozího vztahu. O jiných si nejsem tak jistá, jak moc ty děti reálně do péče získávají.“ (Martina)

„Jeden z partnerů si může dítě adoptovat, ale jen sám za sebe.“ (Štěpán)

„Myslím si, že mají jen možnost, když mají už děti z předchozího manželství. Že jo, pak když je má v opatrování ten, co si najde partnera stejného pohlaví. Pak taky mohou jako jednotlivci požádat o osvojení nebo o pěstounství. Ale jen jednotlivci, to nevím, jestli se počítá.“ (Anna)

„Tak homosexuální páry mají možnost za určitých podmínek adoptovat nebo vzít do pěstounské péče. Ale vždy může žádat jen jednatlivec. Ne pár v registrovaném partnerství. (...) I když zákony umožňují vzít si děti do pěstounské péče, není zase tak jednoduché děti nakonec získat. (...) Sociální pracovníci, soudci a další jsou lidé jako my všichni ostatní a stereotypy ovlivňují jejich mínění, proto jsem si jistá, že v případě když by si měli vybrat, zda svěřit děti do péče manželů nebo registrovaných partnerů, svěřily by je manželům.“ (Jana)

Jako poslední jsem se v rámci tohoto dílčího cíle zajímala o to, zda informanti **vědí o novele Zákona o registrovaném partnerství a jaké změny by jeho případné přijetí přineslo**. Výpovědi byly v této otázce poněkud rozporuplné, polovina dotázaných věděla o novele zákona a z nich prakticky všichni dokázali dokonce říci, jaké změny by přinesla. Zde je zřejmé, že se tito pracovníci alespoň povrchově zajímají o dění kolem. Nicméně druhá polovina informantů o zmiňované novele vůbec nevěděla, natož aby dokázali říci, čeho se týká.

„Nevím o žádné takové novele. (...) Nevím ani, jaké změny by to přesně přineslo. Myslím si, že zpočátku by byl trochu šrumec ze strany širší společnosti, ale časem by to ustálo.“ (Jana)

„Bohužel nevím o týchle novele, ani o změnách.“ (Martin)

„Vím, že se o něčem takovém mluvilo. A vyvolalo to docela rozruch. Upřímně netuším v jaké fázi ten zákon je. Jestli je už schválen nebo ne. (...) No vím, že se mluvilo o nějakých adopcích. Ale podrobně fakt nevím, o čem to je. Možná adopce v partnerství? Jakože jeden už má dítě z manželství a ten druhý ho adoptuje.“ (Daniela)

„Vím, že se novela zabývá především dětmi partnerů v registrovaném partnerství, které má osoba například z předchozího vztahu. Konkrétně více

nevím, ani to, v jakém stádiu novela je. (...) Myslím, že to jsou změny týkající se dětí osob v registrovaném partnerství například z předchozího vztahu, zejména ohledně práv druhé osoby.“ (Kateřina)

10.3 Dílčí cíl 3

Porovnat zjištěné informace týkající se povědomí sociálních pracovníků obecně a zvláště pak pracovníků v oblasti OSPOD ohledně současného legislativního stavu, který se přímo i nepřímo dotýká stejnopohlavních párů a případné výchovy nebo adopce dítěte těmito páry.

Nejdříve se zaměřím na porovnání toho, jaké vidí dotazované skupiny sociálních pracovníků rozdíly mezi manželstvím a registrovaným partnerstvím, poté porovnáám jejich znalosti týkající se možností výchovy dítěte stejnopohlavním párem a nakonec porovnáám jejich znalosti ohledně novely Zákona o registrovaném partnerství a případných změn, které by přinesla. Pro lepší orientaci a zkrácení textu, budu pracovníky z ostatních oblastí sociální práce označovat „ostatní pracovníci“ a ty z oddělení OSPOD budu označovat „pracovníci OSPOD“.

Nejdříve se tedy budu zabývat **porovnáním, jaké rozdíly vidí zmiňované skupiny sociálních pracovníků mezi manželstvím a registrovaným partnerstvím**. U obou skupin se ukázalo, že mají poměrně velké znalosti ohledně těchto rozdílů. Nicméně pouze někteří pracovníci OSPOD (jako jediní) zmínili omezení partnerství z hlediska párových adopcí a pěstounské péče. Zde se nejspíše opravdu jedná o jisté specifikum pracovníků OSPOD. Nejčastěji dotazovaní obou skupin zmiňovali důsledky spojené s majetkem, důchody a vůbec celkově s penězi - zřejmě se jedná o všeobecně známá fakta a/nebo jsou peníze opravdu hybnou silou lidstva.

Celkově vzato mají pracovníci OSPOD i ostatní pracovníci dostačující znalosti ohledně této konkrétní problematiky. Lze tvrdit, že znalosti ostatních pracovníků jsou spíše obecného rázu a nejedná se o tolik specializované informace. Jsem přesvědčená, že tyto rozdílnosti by dokázal identifikovat i laik.

Nyní se zaměřím na **porovnání výpovědí zmiňovaných sociálních pracovníků týkající se současného stavu legislativy**, která přímo souvisí se samotnou výchovou

dítěte v gay/lesbickém páru. V tomto případě je patrný značný rozdíl v uvedených odpovědích. Ostatní pracovníci sice většinou uvedli, že partneři mohou mít děti z předchozích vztahů, ale o dalších možnostech v drtivé většině nevěděli vůbec anebo měli poněkud zkreslené a neúplné informace. Kupříkladu někteří tvrdili, že gay/lesbické páry mohou adoptovat dítě do společné péče, což je chybné tvrzení. Oproti tomu pracovníci OSPOD měli poměrně rozsáhlé znalosti, kdy dokázali jasně uvést, za jakých podmínek je možné adoptovat nebo získat do péče dítě. Pracovníci OSPOD ve většině případů kritizovali nastavená pravidla získávání dětí do péče, stejně tak činili i někteří ostatní pracovníci.

Do třetice jsem se rozhodla porovnat, **jaké znalosti** mají obě skupiny sociálních pracovníků **ohledně novely Zákona o registrovaném partnerství a jaké změny by jeho případné přijetí přineslo.** O navrhované novele zákona vědělo jen několik pracovníků OSPOD, ostatní pracovníci (až na jednu nebo dvě výjimky) o této novele neměli tušení, natož aby znali její případné důsledky.

Vzhledem k malému počtu informantů nelze vyvozovat průkazné závěry, zda nevědomost vychází ze „specifika cílové skupiny klientů“, anebo je dána prostou nízkou měrou zájmu o danou problematiku. Do celého procesu vstupují i jiné faktory, které jsou výsledkem osobních preferencí informanta nebo také odmítavý postoj k registrovaným partnerstvím případně k výchově dětí v stejnopohlavních rodinách.

Nicméně obou dvou skupin sociálních pracovníků jsem se ptala, zda se zajímají o dění v oblasti sociální práce celkově. V těchto doplňujících otázkách všichni svorně tvrdili, že se aktivně zajímají o legislativní a jiné změny, ale jen o ty, které přímo souvisí s jejich profesí, tedy s profesí sociálního pracovníka s cílovou skupinou, se kterou denně pracují. Zde vnímám enormní nedostatek z hlediska aktivního zájmu o dění kolem. Myslím si, že i sociální pracovníci z jiných oblastí by se měli alespoň okrajově zajímat o jakékoliv změny týkající se této profese, i když se nejedná přímo o jejich pole působnosti.

10.4 Dílčí cíl 4

Jaké mají sociální pracovníci (vyjma pracovníků v oblasti OSPOD) zkušenosti a postoje k problematice výchovy dětí stejnopohlavními páry všeobecně a jak nahlíží na eventuální možnost adopce dítěte partnera, případně na adopci dítěte v plném rozsahu?

Pomocí tohoto dílčího cíle bych ráda zjistila, jaké mají zmiňovaní sociální pracovníci prvně postoje k samotné výchově, poté na adopce v navrhovaném rozsahu, dále mě zajímaly postoje k adopcím v plném rozsahu a nakonec jsem zjišťovala, jaké mají pracovníci důvody k těmto postojům a zda mají nějaké osobní zkušenosti.

Nyní se zaměřím na to, jaké mají zmiňovaní sociální pracovníci **názory na samotnou výchovu dítěte v gay/lesbické rodině**. Pouze dva z dotázaných pracovníků uvedli, že nemají žádný problém s výchovou dítěte v takovéto rodině. Argumentovali tím, že výchova je sama o sobě individuální a nelze jednoduše říci, že by stejnopohlavní páry byli apriorně špatnými rodiči.

„Já osobně s tím nemám žádný problém. Ono, opravdu si nemyslím, že když jsou rodiče stejného pohlaví, mělo by to mít nějaký negativní vlivy na dítě. Výchova je individuální u každého, ať už jsou rodiče homosexuální či heterosexuální. A špatně vychované dítě určitě už potkal každý, no ne? A z devadesáti procent to jsou heterosexuální páry, které ty děti vychovávají.“ (Martin)

„Nevidím důvod, proč by dítě nemohli vychovávat.“ (Lenka)

Ostatní pracovníci již neschvalovali výchovu gay/lesbickým párem tak jednoznačně, měli jisté výhrady. Ve výpovědích se objevil asi jeden z těch nejtradičnějších argumentů, které můžeme slyšet ve společnosti kolem – srovnávání výchovy dítěte v ústavním zařízení s výchovou ve stejnopohlavní rodině. V tomto případě by volili spíše výchovu v gay/lesbické rodině, ale rovnou dodali, že stejnopohlavní rodina nemá stejné kvality jako ta „normální“. Dotazovaní zdůrazňovali, že stejnopohlavní rodina není „v přírodě standardní“ a je nutné tento fakt dětem vysvětlit. Zde bylo trochu zřejmé, že se bojí jistého negativního vlivu výchovy na dítě.

„Můj názor je takový, že výchovu homosexuálním párem shledávám vhodnější než výchovu ústavní, avšak ne tak vhodnou jako výchovu vykonávanou heterosexuálním párem.“ (Lukáš)

„Schvaluji to, pokud rodiče vysvětlí dítěti, že nejsou standardním párem.“
(Tereza)

„Takže bych to shrnul tak, že výchova dětí v homosexuální „rodině“ (informant naznačil uvozovky při slově rodina – pozn. autorky) se mi sice nezdá jako moderní krok správným směrem ale na druhou stranu respektuju, že si každý žije život podle sebe. Pokud tím ovšem příliš neovlivňuje děti. Ty děti musí vědět, že to není standardní řád v přírodě.“ (Jaroslav)

Ovšem někteří zašli ještě dál a otevřeně kritizovali výchovu dítěte v gay/lesbické rodině. Vůbec nebyli přístupní diskusi, pouze razantně odmítli tuto možnost za legitimní. Z jejich (konkrétně těchto dvou pracovníků) vystupování jsem cítila pasivní agresivitu. Bylo zřejmé, že jsou vůbec dotčeni jakýmikoliv dotazy na toto téma.

„Je to špatně, homosexuálové by neměli mít ani právo vychovávat děti, je to proto přírodě.“ (Sabina)

„Děti by měli vychovávat pouze pár žena a muž. (...) Jiný pár než muž a žena nepovažuji za právoplatný.“ (Pavel)

Nyní se zaměřím na to, jaký mají informanti **názor na adopce partnerova dítěte**; tedy v tom rozsahu, který je předmětem novely Zákona o registrovaném partnerství. Většina informantů byla v zásadě pro legalizaci těchto adopcí, ale opakoval se podobný scénář jako u minulé otázky. Několik dotazovaných souhlasí bez výhrad, jelikož nevidí problém ve faktu, že oba rodiče by byli stejného pohlaví. Vyzdvihují především právní důsledky, které by přijetí tohoto zákona mělo, a pokrok, ke kterému by přijetím došlo.

„Myslím, že by to mělo být umožněno každému. Pokud člověku na dítěti záleží, nesejde přeci na tom, že je stejného pohlaví jako jeho biologický rodič. Hlavně pokud spolu pár žije a partnerovi by se něco stalo. Druhý by pak měl mít plné právo (pokud by to tak chtělo i dítě) ho mít u sebe a starat se o něj.“ (Aneta)

„Podle mě je to krok dobrým směrem.“ (Lenka)

Dalších několik odpovědí v sobě neslo souhlas s navrhovaným rozsahem adopcí, ale vždy ve výpovědi figurovala nějaká podmínka. Informanti se i zmínili o tom, že by tito rodiče neměli své děti ovlivňovat, aby děti neměly zkreslený pohled na svět a mohly

se zapojit do společnosti svých vrstevníků. Někteří připouští, že by výchova gay/lesbickými páry mohla mít na děti negativní vliv, a mohla by značně ztížit jejich začleňování do společnosti.

„Je to nová možnost, která se homosexuálním párům otevírá, takže nejsem výrazně proti. Stát by neměl klást zbytečná omezení. Tu odpovědnost za výchovu dítěte stále nese především samotnej homosexuální pár a je na nich, jak svoji pozici a pohled na svět dítěti vysvětlí. Měli by se ale snažit dítě co nejméně ovlivnit, aby se mohlo normálně zařadit do společnosti s jeho vrstevníky.“
(Jaroslav)

Nicméně několik informantů se vyjádřilo tak, že adopce v této formě nepodporuje za žádných podmínek. Někteří dokonce volili takové termíny, které není možné vůbec zveřejnit. Zde se potvrdil fakt, který jsem uvedla v předešlých kapitolách – jedná se o téma, které dokáže rozvířit značné množství vody. Informanti se v tomto případě buď omezili na poněkud ostřejší slovní zásobu anebo odpovídali jen stručně a na další doptávání reagovali mlčením.

„Rozhodně s tím nesouhlasím. Je to něco zvráceného a naprosto proti přírodě! Taková blbost! Fuj.“ (Pavel)

Dále se zaměřím na to, jaký mají informanti **názor na adopce v plném rozsahu**, tj. párové adopce gay/lesbického páru. Zde prokazatelné platí, že informanti zastávají prakticky totožné názory jako u osvojení partnerova dítěte a svá tvrzení dokládali i velice podobnými argumenty. Kdo tedy v předchozí otázce adopce podporoval, podporuje je i v plném rozsahu, kdo byl naopak zásadně proti, je nyní proti ještě silněji. Opět se některé odpovědi nesou v duchu „dovolíme jim to, ale za nějakých podmínek“, což je spíše taková pasivní tolerance. Nicméně u mnohých dotazovaných bylo jasné rozpoznatelné, že ani nerozlišují mezi oběma způsoby adopce.

„Myslím, že by měli mít stejná práva jako heterosexuální páry. Mělo by se na ně pohlížet stejně a stejně je taky hodnotit ohledně toho, zda jsou či nejsou způsobilí pro adopci.“ (Aneta)

„Nevidím důvod, proč by to nemělo být možné. (...) Protože dítě z fungující rodiny, kde jsou rodiče stejného pohlaví, nemá důvod být narušenější než dítě

z rodiny tradiční. Podle mě milující rodič je vždy mnohem lepší než žádný, nebo nefungující rodič bez ohledu na sexuální orientaci.“ (Lenka)

„Já jsem v podstatě pro. Pokud jsou to zodpovědní lidé, není důvod dítě neschválit do jejich péče.“ (Tereza)

V rozhovorech se ukázalo, že mnozí informanti považují výchovu stejnopohlavním párem za něco nepřirozeného a zvláštního. Někteří vidí v párech stejného pohlaví hrozbu, kterou je nejdříve nutné odborně prověřit, zda není škodlivá pro dítě, a teprve potom je možné uvažovat o svěřením dítěte do péče. Znatelná byla ve výpovědích i určitá hierarchie, kde informanti poukazovali na to, že heterosexuální páry jsou mnohem vhodnější a lepší pro výchovu dítěte než kdy může být stejnopohlavní pár. Jedním z možných vysvětlení může být strach z neznámého (xenofobie), jelikož nikdo neuvedl pozitivní zkušenost s gay/lesbickým párem a prací s nimi.

„Já vlastně nejsem výrazně proti, asi by bylo fajn dát lidem tu možnost. Jen doufám, že společnost je ještě svým způsobem zdravá a těch homo párů nebude přibývat. Jde taky o to, jak samotní lidé budou tyto páry podporovat. Já bych takové páry nepodporoval, ale zas nevidím důvod, proč by jim stát ty možnosti nemohl otevřít. (...) Každopádně by taková možnost adopce měla být značně přísnější a velmi omezená. Tedy dovolená jen tam, kde to může mít velmi příznivé důsledky pro dítě.“ (Jaroslav)

„Dle mého názoru je to vhodnější možnost než, aby dítě bylo umístěno v ústavní výchově. Ano, pokud s tím dotyčné dítě souhlasí, nevidím žádný problém. Pokud není dostatečně připravené na takové rozhodnutí, měl by se udělat určitý posudek sociálních pracovníků nebo psychologa, aby se předešlo psychickým problémům dítěte, které mohou vzniknout v rámci určitého šoku. Také by dítě mělo být připravováno na reakci okolního prostředí.“ (Lukáš)

„Adopce by jim neměly být povoleny. Homosexuální páry by se měli vrátit na okraj společnosti, jako to bylo v historii. Měl by se obnovit kult svazku muže a ženy. Nemělo by se z homosexuálních párů dělat nějaká atrakce a šou.“ (Pavel)

Na závěr této dílčí otázky se zaměřím na **důvody, které dotazované vedou k výše popsaným postojům** a zda mají nějaké **osobní zkušenosti** s gay/lesbickými páry. Všichni informanti uvedli, že nemají vlastní pracovní zkušenost s páry stejného

pohlaví, ani s rodiči stejného pohlaví. O osobních zkušenostech nikdo z dotazovaných nechtěl moc hovořit, ale myslím si, že i ty by mohly mít velký vliv na vnímání homosexuálně orientovaných jednotlivců a párů.

„Naštěstí nemám žádné zkušenosti a neznám žádné takové děti, které by takto vyrůstaly.“ (Jaroslav)

Důvodem určitého postoje byla z velké části výchova, ať už v některých případech liberální a tolerantní nebo naopak odmítavá a někdy i nesnášenlivá. Dalším poměrně hojně se objevujícím důvodem byla určitá forma soucitu s dětmi, které nemají milující rodinu.

„Pravděpodobně je na vině liberální výchova, které se mi dostalo.“ (Lenka)

„Nepodporuji to. Nikdo u nás doma to nepodporuje. Nelíbí se mi to. Určitě ne.“
(Sabina)

„Na světě je dost dětí, které nemají domov a řada homosexuálních párů by jim tento domov mohla poskytnout. Pokud se někdo chce o tyto děti starat a dát jim domov, mělo by to být umožněno, ať už je to pár homosexuálů nebo heterosexuálů. Je přeci lepší, aby bylo dítě doma s rodinou, která se o něj stará, dává mu lásku a pocit bezpečí, než v nějakém dětském domově. Neříkám, že se v dětských domovech s dětmi zachází nějak špatně, ale rodina to prostě není.“
(Aneta)

Informanti ve všech případech uvedli, že nemají osobní zkušenost s prací s páry stejného pohlaví. Jeden dotazovaný ale uvedl, že pracoval s dětmi, které vyrůstaly v gay/lesbické rodině. Jedná se o stejného pracovníka, který zásadně (a poněkud agresivně) odmítal jakoukoliv možnost, aby pár stejného pohlaví vychovával společně dítě. Je nutné podotknout, že názory tohoto pracovníka jsou značně netolerantní a radikálně vymezené.

„Mám bohatou zkušenost. Chvilí jsem pracoval jako vedoucí zájmového kroužku, kde jsem měl několik takových dětí. Z dětí nevyrostou otevřenější lidé, ale otravní lidé, kterým se nechce pracovat, a pouze vegetují na společnosti. Viz například feministky.“ (Pavel)

10.5 Dílčí cíl 5

Jaké mají sociální pracovníci v oblasti OSPOD zkušenosti a postoje k problematice výchovy dětí stejnopohlavními páry všeobecně a jak nahlíží na eventuální možnost adopce dítěte partnera, případně na adopci dítěte v plném rozsahu?

V rámci tohoto dílčího cíle jsem se rozhodla zjistit, jaké mají zmiňovaní sociální pracovníci postoje k samotné výchově dětí v prostředí gay/lesbické rodiny, dále pak na adopce v navrhovaném rozsahu, poté na postoje k adopcím v plném rozsahu a nakonec se zaměřím na to, jaké mají pracovníci důvody k těmto postojům a zda mají nějaké osobní zkušenosti.

Nejprve se tedy zaměřím na to, jaké **postoje mají sociální pracovníci v otázce výchovy dětí v prostředí, kde rodinu tvoří stejnopohlavní pár**. Všichni mnou dotázaní informanti podporovali výchovu dětí gay/lesbickým párem, a to bez jakýchkoliv podmínek nebo omezení, což vypovídá o velice tolerantním přístupu. Zmiňovali se o obou rovinách problému – na jedné straně přiznat stejnopohlavním párům (partnerstvím) stejná práva jako mají manželé (muž a žena) a na té druhé zajistit dětem tu nejlepší možnou výchovu plnou bezpodmínečné lásky. Informanti se také zmiňovali o tom, že pro gay/lesbické páry jsou tyto děti vytoužené, jelikož sami je od přírody mít nemohou.

Dotazovaní se často uchýlovali ke srovnávání rodičovských schopností obou dvojic, jelikož byli někdy během své praxe svědky selhání ze strany matky nebo otce v tradiční rodině. Možná za to také může fakt, že nikdy nepracovali s rodinou tvořenou gay/lesbickým párem. Tento fakt může částečně zkreslovat jejich názor, jelikož mají negativní zkušenost pouze u heterosexuálně orientovaných rodičů. Ovšem tím rozhodně nechci zpochybňovat jejich velice tolerantní postoje.

„Já zastávám názor pro výchovu dětí v rodině homosexuálního páru. Když se podívám, jak se některé rodiny, kde je heterosexuální pár, chovají ke svým dětem, tak jsem si jistá, že by dětem bylo lépe u homosexuálního páru, protože ty děti chtějí, ale mít je spolu nemohu, proto by si jich vážili a jejich vztah by byl skvělý.“ (Martina)

„Myslím, že homosexuální páry by měli mít stejné právo na adopci, tak jako to mají páry heterosexuální. Podle mého názoru může homosexuální pár dopřát

dítěti mnohem lepší podmínky pro život, než některé heterosexuální páry.“
(Kateřina)

„Tak dokážu si představit, že dvě ženy se o dítě dokážou starat opravdu dobře. Přece jen ženy jsou matky od přírody, většinou teda. Za tu krátkou dobu jsem viděla už ledacos. Někdy jsem svědkem takových hrůzností, že to ani není možný. A dva chlapi? Ti by taky mohli být dobrými rodiči. Mnohdy určitě lepší než klasický pár.“ (Anna)

„Myslím si, že i homosexuálové mají nárok na vytváření rodiny a výchovu dětí. Nemyslím si, že by dětem homosexuálové mohli měnit sexuální orientaci. Kdyby rodiče mohli ovlivňovat sexuální orientaci dětí, pak by na světě neexistoval žádný homosexuál.“ (Jana)

Dále se budu zabývat otázkou, jaký **názor zastávají sociální pracovníci v otázce adopce dítěte v rozsahu, který je obsažen v návrhu Zákona o registrovaném partnerství**. Všichni informanti vyjádřili svůj souhlas s navrhovanými adopcemi, a to bez jakýchkoliv podmínek nebo omezení. Dotazovaní svůj souhlas argumentovali především tak, že by gay/lesbické páry měly být zrovnoprávněny a zákon by neměl klást nějaké zbytečné překážky do rodinného života těchto párů. Také se zmínili o případném zrovnoprávnění manželství a registrovaných partnerství. Jeden informant dokonce uvedl, že se mu ani tato změna nezdá dostačující. Dle jejích slov se sice jedná o vstřícný krok, ale bylo by třeba posunout se mnohem dál.

„...jsem zastávce takovýchto úprav. Každá osoba bez ohledu na sexuální orientaci má mít stejné možnosti adopce.“ (Jana)

„Můj názor je, aby se tato změna do zákona dala. Když osoba cítí, jako by dítě bylo jeho, proč to nezformalizovat? A proč by se měli dělat rozdíly mezi tím, zda je to v rodině, kde je registrované partnerství nebo kde je manželství?“ (Karel)

„Já jsem pro, s novelou bych souhlasil.“ (Štěpán)

„Tak přijde mi to maličko jako opíjet žízňavého rohlíkem. Na chvíli je umlčet, aby dostali aspoň něco. Usnadní to asi nějaký vyjednávání s úřady nebo tak, ale co to je.“ (Daniela)

Nyní bych se ráda zaměřila na to, jaký **názor zastávají sociální pracovníci v otázce eventuální adopce dítěte v plném rozsahu**, tedy společné osvojení dítěte gay/lesbickým párem. Souhlas s párovými adopcemi vyjádřili úplně všichni informanti a neměli jakékoliv výhrady, které by se přímo vztahovaly ke specifikům páru samotného. Dotazovaní často zmiňovali, že by se tyto páry mohly stát dokonce lepšími rodiči (než pár muž a žena), jelikož děti svěřené do jejich péče by byly svým způsobem vytoužené - zdůrazňovali citovou stránku věci. Dle dotazovaných totiž nezáleží na tom, jakého pohlaví nebo sexuální orientace jsou rodiče dítěte, nejdůležitější podle nich je, aby bylo dítě zahrnuto láskou. Případně by jim měla být umožněná jiná cesta, aby mohli společně vychovávat dítě, kterému by byli právoplatnými rodiči oba dva partneři.

Dalším argumentem pro uzákonění byl fakt, že v některých zemích světa jsou adopce stejnopohlavními páry už poměrně běžné a nikdo zatím neshledal, že by děti byly vlivem této výchovy nějak narušené nebo by se u nich častěji vyskytovalo patologické chování. S tím jsou svázány určité stereotypy, které naše společnost neustále má vůči těmto párům. Informanti apelovali na to, aby byla stejnopohlavní partnerství plně zrovnoprávněna v otázce práv i výchovy dětí.

„S možností adopce homosexuálními páry souhlasím.“ (Štěpán)

„Jsem pro adopci. Jak jsem již říkala, nemohou mít spolu děti, proto by si jich vážili mnohem víc, než jakákoli jiná rodina. Pokud by sociální pracovník zvážil poměr rodiny, zda je pár na dítě připraven jak materiálně tak psychicky, byla bych určitě pro.“ (Martina)

„Tak člověk už takové rodiny vídá v zahraničí, takže to v jiných zemích asi funguje. A kdyby to mělo nějaký strašně špatný vliv na děti, asi by ty adopce a tak zakázali zase. Za mě proč ne. Nebo alespoň nějakou jinou cestu jim kloudně umožnit. Ono proč je takhle vyčleňovat za to, že jsou jiní? (...) Upřímně náš stát je celý postavený na zákonech a je asi důležitý to nějak uzákonit, tuhle péči. Asi stejně nejvíc záleží na tom, jestli je dítě zahrnuto láskou.“ (Anna)

„Homosexuální páry jsou plnohodnotné páry tak jako heterosexuální, proto nevidím jediný důvod, proč by měla být adopce zakazována. Myslím si, že žijeme v pokročilé době a snažíme se o rovnoprávnost. Ale i tak se nás drží stereotypy a předsudky se kterými si neumíme poradit. (...) Homosexuálové nejsou nemocní

lidé, pouze mají jinou sexuální orientaci. To ale nemění jejich osobnost. Dokážou se stejně dobře postarat o děti jako heterosexuálové, někdy možná i lépe.“ (Jana)

Jako poslední bych chtěla vyzdvihnout, **co pracovníky vede k názorům** ohledně dané problematiky a zda mají nějaké **zkušenosti s prací s těmito rodinami**. V tomto ohledu dotazovaní nejčastěji zmiňovali, že mezi páry stejného pohlaví a těmi heterosexuálními nejsou prakticky žádné rozdíly. Proto by neměli být jedni privilegovaní a druhí utlačováni. V tomto ohledu všichni dotázaní sympatizovali s gay/lesbickými páry a vyzdvihovali jejich přednosti. Mnozí je také srovnávali s tradičními páry, u kterých byli pracovníci svědkem selhání jejich rodičovských schopností.

„Nevidím rozdíl mezi láskou mezi partnery stejného pohlaví nebo opačného. Měli by mít stejné práva. Mám dobrého kamaráda, který je homosexuál. Jezdil se mnou na dětské letní tábory jako vedoucí a musím říct, že s těmi dětmi měl nejlepší vztah ze všech kluků heterosexuálů. Z vlastní zkušenosti vím, že muži homosexuálové jsou více citliví a jsou více rodinné typy.“ (Karel)

„Myslím si, že kolikrát homosexuální páry dokážou dát dítěti lásku, vychovávat ho a zajistit vhodné podmínky pro život, lépe nebo stejně tak, jako heterosexuální páry. Dle mého názoru by se mělo stát normálním, že tu jsou páry heterosexuální a homosexuální a brát je bez rozdílu. Zároveň ale vím, že to není jednoduché a pokud se tak někdy stane, bude to za hodně dlouhou dobu.“ (Kateřina)

„Funguje to jinde, tak proč by to nemohlo fungovat tady. Asi se dycky budou ozývat nějaký hlasy, který budou proti. Ale tak to je se vším. Žijeme přece už v jedenadvacátém století. A pokud by to mělo snížit počet dětí v různých zařízeních, jedině dobře.“ (Anna)

„Děti mají právo na rodinu a hezké dětství a je jedno zda rodiče budou heterosexuálové nebo homosexuálové. A už jsem viděla tolik špatných heterosexuálních rodičů, že bych to nespočítala.“ (Jana)

Osobní zkušenosti s homosexuálně orientovanými jednotlivci a páry mají prakticky všichni dotazovaní, nejčastěji ze svého okolí. Nicméně v zaměstnání se

s gay/lesbickým párem setkala pouze jedna pracovnice, která v daný moment ani o klientově sexuální orientaci nevěděla. Zřejmě tato informace nebyla pro případ důležitá a klient neměl potřebu o své orientaci hovořit.

„Ano mám, jak jsem už zmínila. Mezi našimi klienty se našel i jeden homosexuální pěstoun, který má v péči dítě na stálou pěstounskou péči, nejde o přechodnou. S pěstounem jsem neřešila žádné neobvyklé záležitosti, proto není zrovna o čem vyprávět. Šlo o obyčejného člověka, do kterého bych ani to, že je gay neřekla. (...) Informaci o tom, že byl v registrovaném partnerství, jsem našla až po setkání s klientem. Takže ne, neřekl mi to přímo. (Jana)

„Vlastní zkušenost z práce nemám. Ale znám takhle jednu rodinu, kde holčička bydlí se svojí maminkou a její přítelkyní. Nevypadá to, že by malé něco chybělo nebo nějak neprospívala. Řekla bych, že se nijak neliší od ostatních.“ (Anna)

10.6 Dílčí cíl 6

Porovnat zjištěné informace týkající se zkušeností a postojů sociálních pracovníků obecně a zvláště pak pracovníků v oblasti OSPOD ohledně problematiky výchovy dětí stejnopohlavními páry všeobecně a jak nahlíží na eventuální možnost adopce dítěte partnera, případně na adopci dítěte v plném rozsahu.

Nejdříve se zaměřím na porovnání postojů pracovníků OSPOD a ostatních pracovníků v otázce výchovy dětí stejnopohlavními páry obecně, dále pak porovnáím názory na adopce v navrhovaném rozsahu, poté v plném rozsahu, a nakonec se budu soustředit na porovnání důvodů a zkušeností, které vedou pracovníky k popsáným postojům. V rámci tohoto dílčího cíle budu opět využívat terminologii zmíněnou v Dílčím cíli 3 – pracovníci OSPOD a ostatní pracovníci.

Prvně tedy **porovnáím postoje sociálních pracovníků OSPOD a ostatních pracovníků k samotné výchově dětí stejnopohlavními páry**. V této otázce jsou jasné patrné rozdíly v postojích obou skupin. Ostatní sociální pracovníci většinou měli nějaké výhrady k této výchově, anebo ji rovnou neschvalovali. Připomínky měli především k tomu, že tato výchova není „normální“, ale na druhou stranu někteří připustili, že

v rodině bude dítěti mnohem lépe než ve výchovném zařízení. Pouze hrstka pracovníků se vyjádřila tolerantně ke zmiňovanému způsobu výchovy dětí.

Oproti tomu všichni pracovníci OSPOD schvalovali výchovu dítěte v gay/lesbické rodině bez jakýchkoliv výhrad. Předpokládám, že právě pracovníci OSPOD jsou nejvíce otevření novým formám rodiny a nejsou příliš zatíženi stereotypy nebo předsudky. Ovšem tento fakt nemám podložen výpověďmi z tohoto výzkumu, pouze se jedná o moji domněnku.

Dále budu **porovnávat názory zmiňovaných sociálních pracovníků v otázce osvojení dítěte v rozsahu, který je obsažen v návrhu Zákona o registrovaném partnerství** (adopce dítěte partnera). Zde se opakoval podobný scénář jako u předchozí otázky. Pracovníci OSPOD byli jednoznačně pro uzákonění této možnosti adopce, jelikož v tom spatřovali krok správným směrem, tedy ke zjednodušení každodenního života těmto rodinám.

Názory ostatních pracovníků již nebyly tak jednoznačné. Slabá většina pracovníků s navrhovanou novelou sice souhlasila, ale měla k tomu jisté výhrady, že se nejedná o „normální“ nebo „standardní“ rodinu. Pouze několik málo pracovníků s navrhovanou změnou souhlasilo bez jakýchkoliv výhrad nebo komentářů. Na druhou stranu zde bylo i několik pracovníků, kteří zarytě odmítali takovou změnu a poměrně nahlas nesouhlasili. Z toho vyplývá, že pracovníci OSPOD jsou mnohem otevřenější a tolerantnější než je tomu u ostatních pracovníků.

Nyní se zaměřím na **porovnání názorů zmiňovaných sociálních pracovníků v otázce eventuální adopce dítěte v plném rozsahu**, tedy společné osvojení dítěte gay/lesbickým párem. Pracovníci OSPOD byli opět stoprocentně pro zavedení společných adopcí pro stejnopohlavní páry. Svá stanoviska komentovali tím, že by všichni jednotlivci měli mít rovná práva (minimálně) v otázce výchovy dětí a adopcí. Zároveň byli přesvědčení, že gay/lesbické páry by dokázaly dítě dobře vychovat a poskytnout mu dostatek lásky.

Ostatní sociální pracovníci zastávali úplně stejné názory jako u předešlých otázek, jen s tím rozdílem, že jejich nesouhlas a připomínky zazněly s mnohem větší razancí a vážností. Stále se upínali na své obavy, zda vůbec mohou tyto páry dobře vychovávat děti, případně za jakých omezení a jakými prověrkami musí projít.

Nakonec se zaměřím na **porovnání důvodů, které sociální pracovníky vedou k názorům ohledně dané problematiky a zda mají nějaké zkušenosti s prací s těmito rodinami.** Důvody vedoucí sociální pracovníky k jejich názorům jsou v případě obou skupin podobné, ale i rozdílné. V obou skupinách byla zmíněna kupříkladu výchova jako hlavní faktor, avšak v obou případech vedla k rozdílným výsledkům – jednou k toleranci a podruhé k velké netoleranci až nenávisti.

Dalším motivem, který dotazovaní obou skupin často zmiňovali jako podstatný, byla častá selhání ze strany rodičů (matky a/nebo otce). Sociální pracovníci (a především pracovníci OSPOD) jsou mnohdy přímými svědky nevhodného chování, týrání a zneužívání dětí. Proto mnozí vkládají právě důvěru gay/lesbickým párům.

Stejnopohlavní páry totiž nemohou být asociovány s takovýmto chováním, jelikož pracovníci s nimi nemají mnoho zkušeností. Může za to jejich nepříliš velký počet, především v menších městech a vesnicích. Celkově jsou tyto rodiny spíše vzácné, což ostatní pracovníky vede spíše k ostražitosti, kdežto pracovníci OSPOD věří jejich rodičovským schopnostem, které ještě neměly možnost pracovníky zklamat.

Shrnutí výzkumné části

Hlavním cílem předkládané diplomové práce je porozumět, jak sociální pracovníci a pracovnice z Orgánu sociálně-právní ochrany dětí nahlízejí na problematiku adopcí dětí gay/lesbickými páry v kontextu České republiky a jak se o tuto problematiku zajímají v komparaci s ostatními pracovníky sféry sociální práce. V této podkapitole se budu snažit neopakovat výsledky jednotlivých dílčích cílů, ty jsou poměrně rozsáhle popsány výše společně s citáty informantů. Zde výsledky jen shrnu obecně, bez dalšího rozdělení na dílčí cíle nižších řádů.

Vlastní závěry se zde snažím konfrontovat s výsledky jiných výzkumů, avšak nenašla jsem žádný, který by se zabýval přímo výchovou dětí stejnopohlavními páry z pohledu sociálních pracovníků v České republice. Ovšem to ještě s určitostí neznamená, že takové výzkumy reálně neexistují. Nicméně zahraniční literatura je poměrně štedrá na výzkumy týkající se homoparentality, ale jen část je dostupná

k přečtení a navíc jen část je v anglickém jazyce. Některé články jsem se rozhodla zahrnout i do tohoto shrnutí.

Nejdříve jsem se informantů ptala obecně na jejich informovanost v otázce legislativy, která se dotýká gay/lesbických párů a případné výchovy dítěte tímto párem. Všichni dokázali několika větami charakterizovat registrované partnerství a v čem se liší od manželství muže a ženy. V otázce možností výchovy těmito páry všichni zmínili, že pár může ve společné domácnosti vychovávat dítě vzešlé z předchozího heterosexuálního vztahu. Sociální pracovníci oblasti OSPOD dokázali navíc jasně říci, jaké existují další možnosti a jaká omezení v sobě skýtají pro stejnopohlavní páry. Naopak ostatní pracovníci mnohdy o jiných možnostech nevěděli nebo uváděli pouhé domněnky, které nebyly často ani správné.

Výzkum dvojice autorů Camilleri a Ryan ukázal, že informovanost ohledně gay/lesbické rodiny je mezi australskými studenty sociální práce na místní univerzitě poměrně vysoká. [Camilleri, Ryan 2006: 298-300] Podobné výsledky jsem získala i já, a to především v otázce ohledně rozdílů mezi registrovaným partnerstvím a manželstvím. Avšak v případě informovanosti o možnostech výchovy dítěte v gay/lesbické rodině neměli ostatní sociální pracovníci velké znalosti, oproti tomu pracovníci z OSPOD dokázali poměrně jasně shrnout důležitá fakta.

S otázkou výchovy souvisí navrhovaná novela zákona o registrovaném partnerství, na kterou jsem se informantů též dotázala. Drtivá většina ostatních pracovníků o návrhu nevěděla, nebo byly jejich domněnky dokonce nesprávné. Někteří sociální pracovníci oblasti OSPOD věděli o této novele, někteří dokonce dokázali říci, co je jejím předmětem. Informovanost v této otázce považuji za naprosto nedostačující, avšak plně korespondující s nezájmem pracovníků o dění v sociální práci obecně. Snad všichni dotazovaní sociální pracovníci uvedli, že se zajímají „jen o to nejnnutnější“, což zahrnuje pouze změny související s jejich cílovou skupinou klientů.

To mě přivádí zpět k mojí úvaze v úvodu diplomové práce. Právě odborníci by v ideálním světě měli být ti, kteří rozhodují o přijetí nebo nepřijetí určitých změn, které by nějak ovlivnily společnost kolem nás, ale hlavně životy menšin a znevýhodněných. Nicméně pokud ani nejsou informováni o navrhovaných změnách, nemůžeme očekávat nějakou aktivitu nebo byť jen veřejnou diskusi. Na druhou stranu je někdy velice složité

dopátrat se nových návrhů zákonů, sama jsem měla problém vůbec zjistit něco konkrétního. Zde vidím velký prostor pro zlepšení ze strany zákonodárců, jejich administrace a především transparentnosti. Ovšem sociální pracovníci by se měli také více zajímat o dění kolem nich, jelikož by to mohlo přispět k lepšímu jménu naší profese.

V otázce postojů bylo jasně zřetelné, že sociální pracovníci z oblasti OSPOD jsou mnohem otevřenější a tolerantnější k novým formám rodiny. Z výpovědí bylo patrné, že z praxe mají hojně zkušenosti se selháním matky a/nebo otce v tradiční rodině. Proto vkládali poměrně velké naděje v gay/lesbické páry a jejich rodičovské schopnosti, které ještě mnohdy neměli ani možnost poznat. Všichni pracovníci OSPOD schvalovali výchovu dítěte rodiči stejného pohlaví, dokonce souhlasili s adopcí těmito páry v plném rozsahu.

To mě opět přivádí zpátky k závěrům ze zmiňovaného australského výzkumu ohledně postojů studentů sociální práce vůči stejnopohlavním rodičům. Tito studenti se projeví jako velice liberální a otevření k novým formám rodiny. [Camilleri, Ryan 2006: 298-301] Tento závěr koresponduje s výpověďmi, které jsem získala od sociálních pracovníků oblasti OSPOD. Ovšem na druhou stranu jsou postoje australských studentů poměrně dost odlišné od názorů získaných od ostatních sociálních pracovníků.

V odpovědích ostatních pracovníků bylo jasně patrné, že považují stejnopohlavní rodičovství za něco nového, neznámého a možná i děsivého. Absence jakékoliv zkušenosti v tomto případě dává prostor pro množství stereotypů a předsudků, které se váží k výchově dítěte. Ve své každodenní praxi nemají příliš možnost setkat se nebo pracovat s rodinami obecně, natož těmi stejnopohlavními.

Prakticky všichni dotazovaní uvedli, že nemají žádné zkušenosti s rodinami, které tvoří páry stejného pohlaví a závislé děti. Není se čemu divit, jelikož takovéto rodiny nejsou příliš častým jevem v naší společnosti. Dle posledních údajů Sčítání lidu, domů a bytů z roku 2011¹³ žilo v jedné domácnosti s faktickým párem stejného pohlaví celkem 879 závislých dětí; v případě registrovaných partnerů to je pouze 46 závislých dětí. Což znamená, že drtivá většina faktických nebo registrovaných partnerů a

¹³ Novější data nejsou k dispozici.

partnerek nevychovávat dítě. U registrovaných partnerů (mužů) to je až 99 %, kdežto u žen 89 %. V případě faktických partnerství se procenta pohybují okolo 82 % u mužů i žen. [ČSÚ 2013: 5] Ovšem tato data je nutné brát poněkud s rezervou, jelikož jsou v tuto chvíli již sedm let stará. V jiných zemích, kde uznávají práva gay/lesbických párů, je situace také diametrálně odlišná.

Pokud ostatní sociální pracovníci ve svých odpovědích souhlasili s adopcí (v navrhovaném i plném rozsahu), činili tak ve většině případů pouze částečně. Tento postoj souvisí s „tolerancí za určitých podmínek“, kterou ve své stati popisuje Sokolová [2009: 127-128]. Těmito „podmínkami“ informanti především mysleli určitou prověrku, která by zřejmě měla odhalit případné nevhodné chování, které je neslučitelné s rodičovstvím. Dále se objevovala tvrzení, že výchova v gay/lesbické rodině je „lepší než aby bylo dítě v ústavu“, ale na druhou stranu „rozhodně není standardní“, protože „dítě může být jiné nebo divné“ a vždy „má mít klasická rodina přednost“.

Informanti celkově párkrát argumentovali tak, že by rádi podpořili rovná práva stejnopohlavních a tradičních rodin, ale v drtivé většině se zajímali především o samotnou výchovu dítěte v této rodině. Někteří měli obavy o jeho správnou výchovu, ale jiní právě výchovu v této rodině zarytě podporovali. V posledních deseti letech vzniklo velké množství výzkumů, které se zabývají vlivem gay/lesbického rodičovství na děti. Sociální pracovníci a vůbec veřejnost by se podle Hickse neměli zaměřovat na to, jestli je gay/lesbická výchova špatná pro děti. Měli by reflektovat její odlišnosti nebo slabá místa a v těch tyto rodiny následně posilovat a stírat rozdílnosti. [Hicks 2005: 164-165]

Hicks také kritizuje tvrzení založené na výzkumu dvojice autorů Stacey a Biblarz, kteří tvrdí, že homosexuálně orientovaní lidé jsou pouze odlišní od těch heterosexuálních. Hicks tvrdí, že v dnešní společnosti převládá diskurs, který vytváří určitou hierarchii v oblasti sexuality a rodinného života. Tradiční a heteronormativní formy rodiny jsou v dnešní společnosti dominantní, což se projevuje v mnoha aspektech lidského života. [Hicks 2005: 164-165]

Z výzkumu Sokolové plyne, že většina homosexuálně orientovaných mužů by jednou ráda vychovávala dítě (ať už vlastní nebo adoptované). Ačkoliv tyto muži touží po výchově dítěte, mají v sobě silně zakořeněné obavy, které vycházejí z předsudků naší

společnosti, kvůli kterým rodičovství odkládají. Názory většiny tak působí jako nepřekonatelná bariéra, které nakonec začnou věřit samotní muži. [Sokolová 2009: 131]

Sociální pracovník by už z povahy své profese neměl být zatížen nějakými předsudky vůči kterémukoli klientovi nebo skupině. Nicméně výsledky zmíněné v předchozích odstavcích naznačují spíše opačnou situaci. Sociální práce sama o sobě se snaží menšiny neznevýhodňovat, naopak se snaží (nebo by se měla snažit) pracovat se silnými stránkami jednotlivců i skupin. Pokud sociální pracovníci nereflektují své osobní postoje a předsudky vůči klientům, mohou následně přerůst v diskriminaci a opresi. Osobní postoje jsou každého věc, ale neměly by rozhodně přerůstat do profesního života a rozhodování. Navrátil a Musil hovoří o institucionální diskriminaci [Navrátil, Musil 2000: 111-112], ovšem jsem pevně přesvědčená, že k takovýmto extrémům nemůže dojít. Nicméně i samotná osobní diskriminace vede k snižování důvěryhodnosti sociální práce a vrhá na ni negativní světlo. Pohled „z té druhé strany“ poskytla studie zabývající opresí ze strany sociálních pracovníků vůči rodičům stejného pohlaví. Autorky ve výpovědích rodičů i v analýze dokumentů identifikovaly přímé i nepřímé formy diskriminace (mlčení, nepřiznání některých práv a mnohé další) a na konci statě uvádí doporučení pracovníkům. [Janebová, Břízová, Velčovská 2013]

Autoři australské studie zmínili, že místní univerzitní osnovy sociální práce nezahrnují takovou výuku do studia dostatečně. Jestliže se od studentů očekává v budoucnu efektivní a citlivá práce se sexuálními menšinami, je nutné zahrnout výuku teoretických předmětů do studia sociální práce. [Camilleri, Ryan 2006: 301-302] Bylo zřejmé, že sociální pracovníci neměli dostatečný teoretický základ v tomto specifickém oboru, jinak by jejich vyjádření a argumenty vypadaly poněkud jinak. Pracovníci z oblasti OSPOD zřejmě také nemají tento základ, ale jejich názory byly především ovlivněny negativní zkušeností u rodin tradičních. O absenci této výuky se v českém kontextu zmiňují i Janebová, Břízová, Velčovská [2013: 23-24].

Výsledky některých výzkumů postojů veřejnosti ukazují výpovědi, kde jsou páry stejného pohlaví popsány jako „emocionálně nestabilní“ nebo „neschopní závazku“, proto „neschopní vychovávat dítě“. [Camilleri, Ryan 2006: 301] Vlivům, které mohou mít stejnopohlavní páry na výchovu dítěte, se věnovala i dvojice autorů Stacey a Biblarz. Ti tvrdí, že jejich výzkum neobjevil žádné speciální schopnosti, které by se

pojily jedině k jednomu z pohlaví (samozřejmě kromě kojení). Pohlaví rodičů (oni využívají pojem gender) nebo dokonce samotná sexualita podle nich nepředstavuje tak důležitou skutečnost pro vývoj dítěte. Rodičovské schopnosti nejsou totiž vázány jen na jedno pohlaví nebo sexuální orientaci. Proto nejsou děti vyrůstající pouze s matkami nebo otci nějak ohroženy. [Stacey, Biblarz 2010: 16-17] Velmi vhodné a zajímavé shrnutí tématu vlivu stejnopohlavního rodičovství na výchovu dítěte zpracovala mimo jiné Tasker [2010].

Co se týká veřejnosti a postojů obecně, Centrum pro výzkum veřejného mínění jako každý rok zařadilo v květnu roku 2017 do svých průzkumů blok otázek týkající se tolerance vůči homosexuálně orientovaným mužům a ženám v české společnosti. Výsledky ukázaly, že registrované partnerství (které již v českém zákoně figuruje) by podpořilo 76 % české populace, ale manželství by podpořilo už jen 52 %. Adopci dítěte partnera nebo partnerky by uvítalo 68 % lidí, ale oproti tomu adopci „právně volného“ dítěte by schvalovalo 51 %. Nejvíce konzervativní jsou v otázce práv gay/lesbických párů lidé starší šedesát let. [CVVM 2017: 1] Celkově se dá říci, že česká společnost není příliš otevřená k novým formám rodiny a jejich právům.

11 Kritická diskuse

Kapitola nesoucí název kritická diskuse zde slouží jako mé vlastní kritické zhodnocení předkládané diplomové práce. Až na konci autor často pozná, jak měl vůbec začít.

První a asi nejvýraznější nedostatek shledávám v samotném názvu diplomové práce – nyní bych si dokázala představit daleko vhodnější. Termín homosexuál mi po prostudování většího množství literatury přestal připadat jako vhodný. Nese se v něm převážně negativní konotace a pojem „homosexuálové“ dle mého názoru evokuje pouze homosexuálně orientované muže. Možností, jak tento problém vyřešit, bylo pozměnit název práce v informačním systému, ale to bývá poněkud složitý a stresující proces. A to jsem upřímně nechtěla podstoupit.

Dalším problémem, který je nutné zmínit a pojí se na ten předešlý, je to, že jsem během psaní teoretické části užívala nejednotnou terminologii. Většinou jsem totiž v tomto ohledu reagovala na citované odborné zdroje - terminologie se totiž v této oblasti během doby vyvíjela. Nejdříve jsem se totiž věnovala literatuře vzniklé v dřívějších dobách, a až poté jsem se přesunula k aktuálnějším zdrojům informací.

Jak jsem zmínila v metodické části, snažila jsem se o co největší rozmanitost vzorku z hlediska cílové skupiny, místa výkonu práce a věku. Nicméně věková struktura informantů není tak rozmanitá, jakou jsem si sama přála. Nedostatek shledávám v tomto ohledu ve zvolené metodě výběru informantů. Mladí lidé mají ve svém okolí většinou věkově blízké kontakty, což nezaručuje požadovanou pestrost.

Závěr

Hlavním cílem předkládané diplomové práce bylo porozumět, jak sociální pracovníci a pracovnice z Orgánu sociálně-právní ochrany dětí nahlíží na problematiku adopcí dětí gay/lesbickými páry v kontextu České republiky a jak se o tuto problematiku zajímají v komparaci s ostatními pracovníky sféry sociální práce. Na tuto prvotní otázku se mi na základě provedených rozhovorů povedlo odpovědět, ovšem veškeré závěry si netroufám aplikovat na celou populaci sociálních pracovníků. Kvalitativní výzkum neslouží k těm stejným účelům jako šetření, odhaluje hlubší souvislosti, které není možné generovat na celou populaci sociálních pracovníků.

Teoretická část podala základní sadu informací, které se samy o sobě vztahují k dílčím cílům nebo k tématu samotnému. Čtenář byl seznámen s pojmy jako rodina, dětství, náhradní rodinná péče, homoparentalita a poměrně rozsáhle byl popsán legislativní vývoje na našem území ohledně homosexuální orientace. Pro účely této práce považuji teoretický základ za poměrně dostačující, nicméně existuje ještě velké množství dílčích témat a informací, které by bylo možné v teoretické části zmínit. Jak jsem zmínila v úvodu – ani formát diplomové práce není dostačující. Bylo by možné sepsat na toto téma rozsáhlé publikace.

Po následné analýze rozhovorů se ukázalo, že sociální pracovníci mají poměrně dobré povědomí o registrovaném partnerství. Tento institut v České republice funguje více než deset let a řekla bych, že je mediálně známý. Na druhou stranu o navrhované novele Zákona o registrovaném partnerství mnoho pracovníků nevědělo. Což odporuje tvrzení, které jsem nadnesla v úvodu – sociální pracovníci jakožto odborníci z praxe by měli veřejně komentovat a vystupovat v otázce nové legislativy apod. Ovšem pokud je zájem sociálních pracovníků o dění v profesi tak žalostný, jak uváděli informanti v rozhovorech, není moc pravděpodobné, že by se zapojovali do veřejného dění.

Dále jsem se zajímala o stejnopohlavní rodičovství z pohledu sociálních pracovníků, tedy jejich znalosti z této oblasti, ale především názory. V těchto otázkách se od sebe výpovědi sociálních pracovníků z oblastí OSPOD a těch ostatních poněkud lišily. Pracovníci z OSPOD projevíli oproti ostatním pracovníkům větší míru znalostí ohledně možností, které mají stejnopohlavní páry v České republice v otázce výchovy dítěte. Ostatní pracovníci mnohdy uváděli mylné domněnky.

Pro mě hlavní část rozhovorů se zabývala postoji k výchově dítěte a adopcím. Všichni pracovníci OSPOD vyjádřili souhlas s výchovou dítěte v rodině tvořené gay/lesbickým párem, stejně tak by podpořili legislativní změny ohledně adopcí dětí těmito páry. Shledali tento způsob výchovy jako vhodný a na druhou stranu by také rádi poskytli homosexuálně orientovaným lidem možnost vychovávat dítě. Celkově vzato vkládali v tyto páry poměrně velkou naději a neshledávali žádné negativní vlivy, které by tento způsob výchovy mohl mít na samotné děti.

Oproti tomu ostatní sociální pracovníci už neodpovídali tak jednohlasně. Pouze zlomek informantů schvaluje výchovu dítěte ve stejnopohlavní rodině a podpořil by možnost adopce dítěte tímto párem. Na druhé straně několik informantů uvedlo, že pro ně tento způsob výchovy není dostačující a rozhodně by ho nepodpořili. Zbytek informantů, tedy asi polovina ostatních pracovníků by sice adopce umožnila, ale pouze za určitých omezujících nebo prověřujících podmínek. Tento fakt nesvědčí o přílišné otevřenosti a liberálnosti ze strany ostatních pracovníků.

Práce ukázala, že sociální pracovníci nejsou mnohdy teoreticky připraveni na práci s těmito páry a rodinami. Proto jedno z hlavních doporučení se vztahuje k osvětě a vůbec vzdělávání nejen v oblasti sexuality, stejnopohlavních párů a rodin, ale v celé sociální práci. Další doporučení se vztahuje hlavně k aktivitě samotných pracovníků v otázce zájmu o dění v profesi. Jakmile se pracovníci začnou aktivněji zajímat o problémy společnosti, prolomí tak bariéru mlčení, a mohla by se zvednout i jejich prestiž v očích veřejnosti. Poté budou pracovníci moci legitimně a s respektem reagovat na navrhované změny, případně dávat připomínky k nim.

Dle mého názoru tento výzkum objevil zajímavá fakta, které by bylo možné podrobit výzkumu samostatně. Zajímavé by bylo zaměřit se jen na postoje sociálních pracovníků vzhledem s ohledem na jejich cílovou skupinu klientů (nikoliv rozdělení na OSPOD a ostatní). Dalším námětem by bylo zkoumat vůbec aktivitu sociálních pracovníků a jejich ochotu se zajímat o dění v profesi. Tento výzkum totiž naznačil velice nelichotivé informace v tomto ohledu.

Kvalitativní metodologie se pro účely mého výzkumu opravdu osvědčila, jelikož jsem se dokázala dostat v odpovědích informantů až za prosté odpovědi ano nebo ne. Nicméně si myslím, že kvantitativní výzkum by mohl napomoci ke komplexním

výsledkům, které by byly zobecnitelné na celou populaci sociálních pracovníků. Po nasbírání těchto dat bych se vydala za tyto odpovědi a opět pomocí kvalitativní metodologie (semi-strukturované nebo narativní rozhovory) vysledovala nějaké hlubší souvislosti. Ovšem rozsah takového výzkumu by byl obrovský, nicméně velice přínosný k samotné sebereflexi uvažování sociálních pracovníků ohledně sexuality, stejnopohlavního rodičovství a vůbec přístupu k menšinám.

Použitá literatura

- BIBLARZ, Timothy J., Judith STACEY. How Does the Gender of Parents Matter?. *Journal of Marriage and Family*. 2010, roč. 72, č. 1, s. 3 – 22. ISSN 1741-3737.
- CAMILLERI, Priscilla, Martin RYAN. Social Work Students' Attitudes toward Homosexuality and Their Knowledge and Attitudes toward Homosexual Parenting as an Alternative Family Unit: An Australian Study. *Social Work Education: The International Journal*. 2006, roč. 25, č. 3, s. 288-304. ISSN 0261-5479.
- ČERNÁ, Lucie. Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. „Postoje veřejnosti k právům homosexuálů – květen 2017“. [online]. Tisková zpráva. Praha: CVVM SOU AV ČR [cit. 13. 3. 2018]. Dostupné z: <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/ostatni/vztahy-a-zivotni-postoje/4357-postoje-verejnosti-k-pravum-homosexuálu-kveten-2017>.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Demografická příručka – 2016 [online]. 24. 11. 2017 [cit. 20. 2. 2018]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-prirucka-2016>.
- ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Partnerské svazky osob stejného pohlaví v České republice a v Evropě [online]. 24. 10. 2013 [cit. 19. 3. 2018]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cri/partnerske-svazky-osob-stejneho-pohlavi-v-ceske-republice-a-v-evrope-n-7zdlf33hnf>.
- DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2002, 374 s. ISBN 80-246-0139-7.
- DUFFKOVÁ, Jana. Domov z pohledu sociologie. *Stavba*. 2008, roč. 15, č. 3, s. 16-19. ISSN 1210-9568.
- GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 2013, 1049 s. ISBN 978-80-257-0807-1.
- GUEST, Greg, Arwen BUNCE a Laura JOHNSON. How Many Interviews Are Enough? An Experiment with Data Saturation and Variability. *Field Methods*. 2006, roč. 18, č. 1, s. 59 – 82. ISSN 1552-3969.
- HICKS, Stephen. Is Gay Parenting Bad for Kids? Responding to the ‘Very Idea of Difference’ in Research on Lesbian and Gay Parents. *Sexualities*. 2005, roč. 8, č. 2, s. 153–168. ISSN 1363-4607.
- HIML, Pavel, Jan SEIDL a Franz SCHINDLER. *"Miluji tvory svého pohlaví": homosexualita v dějinách a společnosti českých zemí*. Praha: Argo, 2013, 649 s. Každodenní život. ISBN 978-80-257-0876-7.

JANEBOVÁ, Radka, Tereza BŘÍZOVÁ, Ivana VELČOVSKÁ. „Co z těch dětí vyroste?“ O rizicích oprese sociální práce vůči stejnopohlavním rodičům. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*. 2013, roč. 14, č. 2, s. 14 – 26. ISSN 1805-7632.

JANOŠOVÁ, Pavlína. *Homosexualita v názorech současné společnosti*. Praha: Karolinum, 2000, 218 s. ISBN 80-7184-954-5.

KUTÁLKOVÁ, Petra. *Duhové rodiny ve stínu státu: situace homoparentálních rodin s malými dětmi*. Praha: Prague Pride, 2015. ISBN 978-80-260-9143-1.

LEVICKÁ, Jana. *Metódy sociálnej práce*. Bratislava: VeV s.r.o., 2002.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999, 183 s. ISBN 80-7178-304-8.

Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Metodické doporučení MPSV č. 9/2009 k sociální práci s ohroženou rodinou*. [online] Praha: MPSV ČR, 2009. [cit. 15. 12. 2017] Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/7273/Metodicke_doporuceni_MPSV_c-9.pdf.

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. *Informace k vyhodnocení situace dítěte (formulář)*. [online] Praha: MPSV ČR, 2012. [cit. 15. 12. 2017] Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/14508/vyhodnocovani_v2.pdf.

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. *Dávky pěstounské péče 2013*. [online] Praha: MPSV ČR, 2013.12 s. [cit. 15. 12. 2017] ISBN 978-80-7421-058-7. Dostupné také z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/14871/brozura_Pestounske_davky_2013.pdf.

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. *Pěstounství je profese*. Praha: MPSV ČR, 2015.40 s. [cit. 15. 12. 2017] ISBN 978-80-7421-115-7 Dostupné také z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/23252/Pestounstvi_profese_archiv.pdf.

MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2008, 323 s. Studijní texty. ISBN 978-80-86429-87-8.

NAVRÁTIL, Pavel, Libor MUSIL. *Sociální práce s příslušníky menšinových skupin. Sociální exkluze a nové třídy*. 2000, roč. 0, č. 5, s 105-141. ISSN 1803-6104.

PÁNKOVÁ, Hana. *Základní rozdíly mezi instituty – registrované partnerství a manželství*. In: *Muj-pravnik.cz* [online]. 18. 6. 2014 [cit. 27. 3. 2018]. Dostupné z: <http://muj-pravnik.cz/zakladni-rozdily-mezi-instituty-registrovane-partnerstvi-a-manzelstvi/>.

PECHOVÁ, O. *Lidé s růžovým trojúhelníkem*. In: *Translide.cz* [online]. 3. 2. 2005 [cit. 16. 12. 2017]. Dostupné z: <http://www.translide.cz/ruzovy-trojuhelnik>.

POLÁŠKOVÁ, Eva. *Plánovaná lesbická rodina: klíčové aspekty přechodu k rodičovství*. Brno: Masarykova univerzita, 2009, 249 s. ISBN 978-80-210-5013-6.

Právo na dětství. *Metody a nástroje*. [online] Praha: MPSV ČR, 2013. [cit. 16. 12. 2017] Dostupné z: <http://www.pravonadestvi.cz/odbornici/metody-a-nastroje/>.

PROCHÁZKOVÁ, M. *Ministerstvo poprvé pustilo dítě z ústavu k výchově registrovanému páru*. iDnes.cz [online]. 2011. [cit. 15. 12. 2017]. Dostupné z: https://zpravy.idnes.cz/ministerstvo-poprve-pustilo-dite-z-ustavu-k-vychove-registrovanemu-paru-1tf-/domaci.aspx?c=A110610_140159_domaci_taj.

RABUŠIC, Ladislav. *Kde ty všechny děti jsou?* Praha: SLON, 2001. 265 s. ISBN 80-86429-01-6.

REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009, 184 s. ISBN 978-80-247-3006-6.

SEIDL, Jan. *Od žaláře k oltáři: emancipace homosexuality v českých zemích od roku 1867 do současnosti*. Brno: Host, 2012, 582 s. ISBN 978-80-7294-585-6.

SOKOLOVÁ, Věra. Otec, otec a dítě: Gay muži a rodičovství. *Sociologický časopis*. 2009, roč. 45, č. 1, s. 115-145. ISSN 0038-0288.

ŠULOVÁ, Lenka. *Raný psychický vývoj dítěte*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2004, 247 s. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 80-246-0877-4.

TASKER, Fiona. Same-Sex Parenting and Child Development: Reviewing the Contribution of Parental Gender. *Journal of Marriage and Family*. 2010, roč. 72, č. 1, s. 35–40. ISSN 1741-3737.

Velký sociologický slovník. Praha: Univerzita Karlova - vydavatelství Karolinum, 1996, 1627 s. ISBN 80-7184-311-3.

Právní předpisy a jiné právní dokumenty

Československý stát. Zákon č. 117 ze dne 27. května 1852 o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění předpisů jej měnících a doplňujících ke dni 1. 1. 1927. *Sbírka zákonů a nařízení státu Československého* [online]. 1852, částka 117 [cit. 15. 6. 2017]. ISSN 1804-0705.

Československá republika. Zákon č. 86 ze dne 12. července 1950, trestní zákon. *Sbírka zákonů republiky Československé* [online]. 1950, částka 39 (18. 7. 1950), s. 218 - 263 [cit. 15. 6. 2017]. ISSN 1804-0721. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=86&r=1950>.

Československá socialistická republika. Zákon č. 140 ze dne 29. listopadu 1961, trestní zákon. *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky* [online]. 1961, částka 65 (8. 12. 1961), s. 485 – 512 [cit. 15. 6. 2017]. ISSN 0322-8037. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=140&r=1961>.

Česká a Slovenská federativní republika. Zákon č. 175 ze dne 2. května 1990, kterým se mění a doplňuje trestní zákon. *Sbírka zákonů České a Slovenské federativní republiky* [online]. 1990, částka 31 (18. 5. 1990), s. 706 – 724 [cit. 15. 6. 2017]. ISSN 1210-0005. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=175&r=1990>.

Česká a Slovenská federativní republika. Zákon č. 104 ze dne 30. září 1990, Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte. *Sbírka zákonů České a Slovenské Federativní republiky* [online]. 1991, částka 22 (8. 4. 1991), s. 502-512 [cit. 15. 6. 2017]. ISSN 1210-0005. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=104&r=1991>.

Česká republika. Listina základních práv a svobod. Ústavní zákon č. 2 ze dne 16. prosince 1993 ve znění ústavního zákona č. 162 ze dne 12. června 1998. *Sbírka zákonů české republiky* [online]. 1993, částka 1, s. 3 – 16 [cit. 15. 6. 2017]. ISSN 1211-1244. Dostupné z: <https://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>.

Česká republika. Zákon č. 115 ze dne 26. ledna 2006, o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů. *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 2006, částka 38 (3. 4. 2006), s. 1362 – 1374 [cit. 15. 6. 2017]. ISSN 1211-1244. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=115&r=2006>.

Česká republika. Zákon č. 108 ze dne 14. března 2006, o sociálních službách. *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 2006, částka 37 (31. 3. 2006) [cit. 22. 2. 2018]. ISSN 1211-1244. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?r=2006&cz=108>.

Česká republika. Zákon č. 198 ze dne 23. dubna 2008, o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon). *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 2009, částka 58 (29. 6. 2009), s. 2822 – 2829 [cit. 15. 6. 2017]. ISSN 1211-1244. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=198&r=2009>.

Česká republika. Zákon č. 89 ze dne 3. února 2012, občanský zákoník. *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 2012, částka 33 (22. 3. 2012), s. 1026 – 1365 [cit. 15. 6. 2017]. ISSN 1211-1244. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?r=2012&cz=89>.

Sněmovní tisk č. 124/0: Návrh zákona o partnerském soužití osob téhož pohlaví. [cit. 15. 6. 2017] Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=3&ct=124&ct1=0>.

Sněmovní tisk č. 320/0, část č. 1/4: Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. [cit. 15. 6. 2017] Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=6&ct=1080&ct1=0>.

Sněmovní tisk 957/0, část č. 1/4: Novela zákona o registrovaném partnerství. [cit. 15. 6. 2017] Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=7&ct=957&ct1=0>.

Sněmovní tisk č. 969: Návrh zákona o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů. [cit. 15. 6. 2017] Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=4&ct=969&ct1=0>.

Důvodová zpráva k zákonu č. 86 ze dne 12. července 1950, trestnímu zákonu. [cit. 15. 6. 2017] Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1950ns/tisky/t0125_62.htm.

Důvodová zpráva k zákonu č. 140 29. listopadu 1961, trestnímu zákonu. [cit. 15. 6. 2017] Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0065_11.htm.

Důvodová zpráva k zákonu č. 175 ze dne 2. května 1990, kterým se mění a doplňuje trestní zákon. [cit. 15. 6. 2017] Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1989ns/tisky/t016214_11.htm.

Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství. [cit. 15. 6. 2017] Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=6&ct=1080&ct1=0>.

Stenoprotokol z 10. schůze Poslanecké sněmovny ze dne 29. 11. 1961. [cit. 15. 6. 2017] Dostupný z: <http://www.psp.cz/eknih/1960ns/stenprot/010schuz/s010001.htm>.

Stenoprotokol z 10. schůze poslanecké sněmovny ze dne 31. března 1999. [cit. 15. 6. 2017] Dostupný z: <http://www.psp.cz/eknih/1998ps/stenprot/010schuz/10-6.html>.

Stenoprotokol z 54. schůze Poslanecké sněmovny ze dne 15. 3. 2006. [cit. 15. 6. 2017] Dostupný z: <http://www.psp.cz/eknih/2002ps/stenprot/054schuz/54-6.html>.

Stenoprotokol ze 48. schůze Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR ze dne 13. 7. 2016. [cit. 15. 6. 2017] Dostupný z: <http://www.psp.cz/eknih/2013ps/stenprot/048schuz/48-6.html>.

Novela zákona o registrovaném partnerství. *Stav projednávání ke dni: 6. listopadu 2017*. [cit. 15. 6. 2017] Dostupný z: <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=7&t=320&snzp=1>.

Přílohy

Scénář rozhovoru

1. Představení a úvodní „zahřívací otázky“
 - Představení mé osoby a studií, výzkumu k diplomové práci a jeho účelu
 - Ujištění o anonymitě, možnost přerušení rozhovoru, ukončení, upřímnost, atd.
 - Orální souhlas s nahráváním rozhovoru
2. Otázky ohledně zaměstnání respondenta
 - Cílová skupina, délka praxe, odborná způsobilost, místo výkonu zaměstnání, ...
3. Zájem o legislativní změny, které jsou spojeny s výkonem práce sociálního pracovníka, a další materiály z oblasti sociální práce (odborné články, diskuse, ...)
 - Etický kodex, nový zákon o sociálních pracovnících, odborné články v časopisech, konference nebo jiné akce z oblasti sociální práce
4. Je pracovník obeznámen s vývojem ohledně homosexuálních svazků a adopcí?
 - Registrované partnerství vs. manželství
 - Možnosti výchovy dítěte v rodině tvořené gay/lesbickým párem
 - Navrhovaná novela Zákona o registrovaném partnerství
 - Změny, které by přinesla navrhovaná novela
5. Jaké má pracovník postoje k výchově dítěte v rodině tvořené gay/lesbickým párem a případné adopce dětí těmito páry?
 - Postoj k výchově dítěte v rodině tvořené gay/lesbickým párem
 - Postoj k adopcím v rozsahu dle návrhu novely Zákona o registrovaném partnerství (adopce partnerova dítěte)
 - Postoje k adopcím v plném rozsahu (párové adopce)
 - Důvod, který informanta vede k těmto postojům
 - Pracovní zkušenosti informanta s těmito páry

Ukázka transkripce rozhovoru

Datum: 1. 3. 2018; Informant: Jana - OSPOD

S informantkou jsme se sešly v prostorách malé tiché kavárny. Nejdříve byla informantka Jana mimo hlasový záznam obeznámena s cíli a účely výzkumu. Poté měla několik organizačních dotazů, které jsem jí zodpověděla. Ujistila jsem ji o anonymitě a naprosté diskrétnosti. Také jsem jí vysvětlila, že rozhovor bude nahrán a následně přepsán k potřebám následné analýzy. Poté mi dala orální souhlas, který mi poté zopakovala na nahrávku. Následně započal náš rozhovor.

Tazatel: Vysvětlila jsem vám všechny náležitosti výzkumu. Souhlasíte s nahráváním rozhovoru?

Jana: Souhlasím s nahráváním.

T: Já vám děkuji. Přejdu tedy rovnou k otázkám, které pro vás mám. Řeknete mi tedy nejdříve něco o sobě?

J: Tak jmenuji se Jana, je mi dvacet tři let a pocházím z Mnichova Hradiště, kde i teď žiji. Pracuji ale v Liberci.

T: A kde pracujete?

J: Pracuji jako referentka sociálně-právní ochrany dětí. Zastupuji zájmy dítěte třeba při rozvodovém řízení rodičů, dědickém řízení či jiných právních úkonech.

T: A jak dlouho pracujete v oboru sociální práce?

J: Vlastně už od bakaláře. Takže to bude už brzy rok.

T: Takže máte vystudovaného bakaláře v sociální práci?

J: Ano, přesně tak.

T: Nyní bych se přesunula k obecným otázkám, jak se zajímáte o dění v oblasti sociální práce.

J: Dobře.

T: Zajímáte se sama od sebe o legislativní změny, které souvisí přímo i nepřímo s výkonem sociálního pracovníka?

J: Jak se to vezme. Ve své praxi konkrétně neřeším úpravy legislativy pro výkon profese sociálního pracovníka. Jsem si ale jista, že se tyto úpravy byť nepřímo dotýkají i mé profese na oddělení.

T: Proč se o to nezajímáte?

J: Popravdě, ráda bych se o tyto úpravy zajímala, ale moje zaměstnání mi neumožňuje se vzdělávat v takovýchto věcech. Během pracovní doby není možnost se vzdělávat. Proto, abych znala nějaké legislativní úpravy, musela bych se věnovat samostudiu doma. A na druhou stranu po práci s klienty už nemám tolik energie, abych se vracela, i když jen teoreticky k práci s klienty jako sociální pracovník. Po příchodu z práce se snažím vždy hodně relaxovat, abych se brzo nezbláznila.

T: To vám doopravdy rozumím.

J: Práce tady bohužel není takový leháro, jak si kde kdo myslí. Místo, abychom měli nohy nahoře, jak si třeba někdo představuje naši práci, tak se dennodenně potýkáme s konflikty s lidmi. Mé kamarádce se už stalo, že klient položil nůž na stůl se slovy: „Dokud mi tu dávku nevyřídíš, neodejdu!“ a to byla v kanceláři sama. Takže tolik o našich možnostech se vzdělávat.

T: Proboha, to je šílené.

J: Taky si myslím. Nemám tušení, co bych na jejím místě dělala já.

T: To ani já ne. Zajímáte se o jiné dokumenty, jako je třeba Etický kodex sociálních pracovníků? Znáte jeho znění?

J: V podstatě znám jenom obecně o čem tento kodex je, jaké má poslání a proč vůbec vznikl. Dostali jsme se k němu v hodině ještě při studiu na Univerzitě v Hradci Králové. Jde o to, že je důležité mít na listinné formě vypsané, jakými etickými zásadami by se měl každý sociální pracovník řídit. Sociální práce má mnoho podob. Sociální pracovník se může věnovat různým cílovým skupinám, avšak etické mantinely platí pro každého sociálního pracovníka a uvedené případy v kodexu lze vztáhnout pro všechny formy sociální práce.

T: To určitě ano. No a třeba znáte znění navrhované podoby nového Zákona o sociálních službách?

J: Bohužel neznám.

T: A proč ne?

J: Změně zákona se budu věnovat až po provedení změny. Než se totiž změny uvedou v praxi, může uběhnout celá věčnost.

T: Tak dál. Čtete třeba odborné články ve specializovaném časopise?

J: Ano, čtu. Čtu časopis Sociální práce. Je to docela nedávno, když jsem začala tento časopis číst. Je skvělý, že existuje odborný časopis o sociální práci v elektronické podobě online na internetu. Je to mnohem pohodlnější než si vyzvedávat časopis v knihovně, nebo si ho kupovat.

T: Využijete třeba některé poznatky při své práci?

J: Pro práci s klienty poznatky z časopisu moc nevyužívám.

T: Účastníte se konferencí nebo jiných zajímavých akcí z oblasti sociální práce?

J: Vím o tom, že existují. Zatím jsem se ale žádné z těchto konferencí osobně nezúčastnila.

T: A kvůli čemu?

J: Asi nemám čas nebo mě moc nezajímá tematika.

T: To naprosto chápu. Při práci na plný úvazek je těžké najít si čas na takovou činnost. Ráda bych se nyní přesunula k hlavní části výzkumu. Nyní se vás budu ptát na vaše názory a postoje. Můžeme?

J: Směle do toho.

T: Víte o nějakých rozdílech, které jsou mezi registrovaným partnerstvím a manželstvím?

J: Ano, určitě existují rozdíly.

T: A jaké?

J: Tak... Manželství je uzavřený vztah muže a ženy. Zatímco registrované partnerství nahrazuje klasické manželství pro jednopohlavní páry, tedy lesbické páry dvou žen nebo gay páry dvou mužů. Manželství je tradiční svazek nejenom v České republice, ale téměř po celém světě. Registrované manželství je jevem poměrně mladým. Ne že by dříve neexistovaly homosexuální páry a nežily spolu ve společné domácnosti, ale oficiálně jim nebylo dovoleno uzavírat svazky jako je právě manželství.

T: A víte, kdy bylo v České republice uzákoněno registrované partnerství?

J: Já si to přesně nepamatuji. Ale někdy deset let zpátky tipuji.

T: Takže pokud tomu dobře rozumím, manželství je dle vás na stejné úrovni jako registrované partnerství?

J: Možná se zdá, že po legalizaci registrovaného partnerství je manželství a registrované partnerství na stejné úrovni. Tak tomu ale není, registrované partnerství nemá ze zákona tolik privilegií jako manželství. Například pokud zemře muž nebo žena v manželství, ten druhý má nárok na vdovský nebo vdovecký důchod. Pokud tedy splnil zemřelý podmínky pro přiznání důchodu, že měl odpracováno. V registrovaném partnerství není nárok vdovský ani vdovecký důchod vůbec.

T: Chápu, kam tím míříte. Tak dál. Víte, jaké mají homosexuální páry v České republice možnosti, pokud chtějí společně vychovávat dítě?

J: Tak homosexuální páry mají možnost za určitých podmínek adoptovat nebo vzít do pěstounské péče. Ale vždy může žádat jen jednotlivec. Ne pár v registrovaném partnerství. Já osobně jsem se setkala s jedním pěstounem, který byl v průběhu pěstounství v registrovaném partnerství.

T: Přímo u vás? V Liberci?

J: Ano. Celkově máme na Liberec přes sto šedesát pěstounů a setkala jsem se s jedním, což jasně ukazuje na to, že nejde o samozřejmost. I když zákony umožňují vzít si děti do pěstounské péče, není zase tak jednoduché děti nakonec získat.

T: Proč myslíte?

J: Sociální pracovníci, soudci a další jsou lidé jako my všichni ostatní a stereotypy ovlivňují jejich mínění, proto jsem si jistá, že v případě když by si měli vybrat, zda svěřit děti do péče manželů nebo registrovaných partnerů, svěřily by je manželům.

T: Také si myslím. No a víte o navrhované novele zákona o registrovaném partnerství?

J: Nevím o žádné takové novele.

T: Takže ani nevíte, jaké změny by s sebou přinesla.

J: Nevím, jaké změny by to přesně přineslo. Myslím si, že zpočátku by byl trochu šrumelec ze strany širší společnosti, ale časem by to ustálo.

T: Přineslo by to změnu tu, že by partner rodiče dítěte mohl dítě adoptovat. Pokud tedy jeden z partnerů přišel do vztahu už s dítětem, ten druhý jej může adoptovat. Což zjednoduší každodenní život párům.

J: Aha. Ono nejdůležitější je vždy myslet na dané dítě, co je v jeho zájmu a v jeho zájmu bude vždy mít milující rodinu. To splňují i homosexuální páry.

T: To ano. Nyní bych se ráda přesunula k otázkám, kde bych se vás zeptala na osobní postoje a názory. Můžeme?

J: Jistě.

T: Jaký je Váš názor na výchovu dítěte v rodině tvořené homosexuálním párem?

J: Myslím si, že i homosexuálové mají nárok na vytváření rodiny a výchovu dětí. Nemyslím si, že by dětem homosexuálové mohli měnit sexuální orientaci. Kdyby rodiče mohli ovlivňovat sexuální orientaci dětí, pak by na světě neexistoval žádný homosexuál.

T: To je zajímavá úvaha. Jaký je Váš názor na navrhované změny v adopcích dle novely Zákona o registrovaném partnerství? Když jsem vám už vysvětlila, čeho se týká.

J: Pokud jde tedy o úpravy typu adoptovat dítě partnera, jsem zastávce takovýchto úprav. Každá osoba bez ohledu na sexuální orientaci má mít stejné možnosti adopce.

T: No a co adopce v planém rozsahu? Jaký máte názor na ně?

J: Homosexuální páry jsou plnohodnotné páry tak jako heterosexuální, proto nevidím jediný důvod, proč by měla být adopce zakazována. Myslím si, že je žijeme v pokročilé době a snažíme se o rovnoprávnost. Ale i tak se nás drží stereotypy a předsudky se kterými si neumíme poradit.

T: Co Vás vede k tomuto názoru?

J: Děti mají právo na rodinu a hezké dětství a je jedno zda rodiče budou heterosexuálové nebo homosexuálové. A už jsem viděla tolik špatných heterosexuálních rodičů, že bych to nespočítala.

T: Takže máte nějaké zkušenosti s prací s těmito rodinami nebo páry?

J: Ano mám, jak jsem už zmínila. Mezi našimi klienty se našel i jeden homosexuální pěstoun, který má v péči dítě na stálou pěstounskou péči, nejde o přechodnou. S pěstounem jsem neřešila žádné neobvyklé záležitosti, proto není zrovna o čem vyprávět. Šlo o obyčejného člověka, do kterého bych ani to, že je gay neřekla.

T: Takže on vám řekl, že je gay?

J: Informaci o tom, že byl v registrovaném partnerství, jsem našla až po setkání s klientem. Takže ne, neřekl mi to přímo.

T: Aha. Myslíte si tedy, že by mělo být umožněno homosexuálním párům adoptovat dítě?

J: Určitě ano, homosexuálové nejsou nemocní lidé, pouze mají jinou sexuální orientaci. To ale nemění jejich osobnost. Dokážou se stejně dobře postarat o děti jako heterosexuálové, někdy možná i lépe.

T: Děkuji za odpověď. Tohle byla poslední otázka, kterou jsem tu pro vás měla připravenou. Máte ještě nějaké dotazy nebo připomínky?

J: Asi ne.

T: V tom případě bych vám ráda poděkovala za rozhovor. Velice jste mi pomohla. Děkuji a ta káva je samozřejmě na mě. Přeji hezký zbytek dne.

J: Vám také a moc děkuji. Na shledanou.

T: Na shledanou.

(Konec nahrávky)